

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Qvartvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

matione Societas dimissis in omnem terræ orbem messoribus suis veluti primitias quasdam obtulit Deo. His sudoribus non modò per Europam, ipsaſque Britannia insulas, verùm etiam per amplissimas Indiæ regiones, vnà cum sui nominis fama Dei verbum nomenq; portauit. Et ea quidem

sex iam toto terrarū orbe distinctas, si ex superiore narratione rectè colligas, familias sibi cōstituit, Romanā, Olisipponensem, Parisiensem, Parauinam, Louaniensem, & Conimbricensem. Ceterū quā ei diuina clemētia reliquis deinceps annis rebus gerēdis affuerit, vt instituiamus, persequamur.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER QVARTVS.

1543

DV M tot terrarum spatij interualisque diſiuncta, sed vno tamen spiritu coniuncta Societas in suis perennibus studijs muneribusque se continet, breui se per orbem terrarum, quasi quaedam fecunda propago longè lateque diffudit. Initus Sociorum numerus instar octoginta repertus. Extant etiamnum Simonis Rodericij littere ad Ignatium, vbi tradit, tertio & quadragesimo huius sæculi anno ad quinque & viginti Sodales creuisse Collegij Conimbricensis initia: Regique in animo esse centenos alere. Proinde Patrem obsecrat, mittat ex Italia Sociorum quā maximā copiam, sat cultam litteris ac doctrina. In Olisipponensi domo seni in India cum Xauctio terni: totidemque Patavij præter Iacobum Lainium, quem hinc Venetias migrasse narrauimus: Parisijs verò, Louanijq; vtrobique versabantur octoni. Cū tamen Romæ cum Ignatio degerent multò plures. Rediere mox ex Hibernia bini, totidem Barcinone. Quinque degebant in Germania, iisdem curis animarum studijque distenti. Que summa quamquam illa quidem sexaginta capita superabat, nequaquam tamen extra Pontificij diplomatis fines cancellosque prodibat, in quo Professores dumtaxat vni, Societatis appellatio censentur: quorum quantum erat ad sexaginta numerus Apostolica definitione præscriptus, longè tamē aberant ab hac summa, qui tum Patres inter Professores erant adscripti: cū præter primos vix hoc anno Professorus reperiatur Araozius. Et tamen cū tantum adhuc esset interiectum inter hunc exiguum Professorum numerum, & eum, quem Petri Sedes præscripserat, interuallum, Ignatius ex præsentibus futura coniectans, constanter cœpit de profereendis his terminis agitare. Multa quippe iam aggregata iuuentus, singulis dispersa domibus, vt in intimū Societatis corpus adlegi posset, educabatur. Compluresque viri graues & eruditi ad eadem instituta, cū admittā iuuentutis incitabantur exemplis, tum secundissimis Societatis confirmatæ sermonibus. Iam multis in prouincijs eam sibi sedes collocasse cernebat. Iam in Orientis Indiam læto penetrasse prouentu, tam celebri sui nominis fama, vt in omnem Europam voces significationesque referrentur. Complures etiam ciuitates virique Principes faustis hisce excitati clamoribus vltro se ad fundanda Collegia do-

mosque, suppeditandis liberaliter sumptibus, offerrebant. Ergo tanta iuuenum virorumque frequentia, quibus plenus aditus denegari non poterat, ad Societatem vndique conuolante, reliquum erat, vt quos Sedes Apostolica circūdederat ipsi cancellos, eos Ignatio postulante, reuelleret: præsertim id temporis, cū Cōstitutionibus nondum editis, nec tot in classes hac distributa familia, vna tantum Professorum cuiunque propolita classis erat, qui modò esset excellenti aliqua doctrinae laude, vt Apostolica iuebant litteræ, Christianæque vitæ puritate conspicuus. Tales porro multi cū essent, talesque cū continenter euaderent, fieri omnino satis nequaquam omnibus poterat, si transilire constitutos terminos non licebat. Adit igitur ad Pontificem Paulum supplex Ignatius, eique in mentem reuocat, quæ pro Dei caritate & animarum salute geri vbique non ignoraret à suis. Docet quanta vbique se messis, nisi messorum copia desideretur, aperiat; quā multi eandem vitæ societatem expetant, quā multi dum admittantur expectent. Adhæc studia ciuitatum, postulara Principum, vota populorum de Societatis Collegijs domibusque fundandis, & domibus collocandis exponit. Quibus Pontifex benetola acceptis aure, rem dixit in conuentum signaturæ gratiæ referendam. Est is, Pontificia in aula conuentus ex ijs potissimum viris, qui postulata grauiora referendi ius habent Pontifice ipso præsentē certis statisque diebus. Is de postularis Ignarij cū frequens esset habitus, Pontifex ex augustissima illa sanctitatis Cathedra tam prolixo studio, equissime postulationi concessit, vt non modò Societatis amplificandæ, omni seu temporis, seu personarum definitione sublata, potestatem fecerit, verum etiam conscriptam iam declaratamque sanctæ Romanæ Ecclesiæ Religionem sua iterum auctoritate confirmaret, publicisque litteris consignari, pridie Idus Martij.

Quo etiam tempore domus Professæ cōstruendæ facultas præter opinionem præsentemque spem propè diuinitus est oblata, & quidem celeberrimo opportunissimoque Urbis loco. Aberat haud ita procul ab æde sanctæ Mariæ de Strata, cuius supra meminimus, ædes altera curialis, hortis adiuncta domesticis, cui à B. Andrea de Phracta nomen erat. Hanc cū Salaffiorum Episcopus, Vicarius Romani Pontificis, Philippus Archintus,

I
Numerus
Sociorum
hoc tempore
ad octoginta

2
Confirmatur
Societas
nullo præ-
fixo numero
Professorū.

4
Demum Ro-
mana sedes
amplifica-
tur.

& Apostolicus sacrarum ædium inspector, offendisset in cultam; nec solum ab hominum celebritate, sed etiam ab Curione ipso desertam, ac mulieri commendatam; quæ interdum vicinorum Parochorum operam necessarios in vsu emendicabat; Ignatium rogauit, vt tantisper eius ædis procuracionem suscipere. Qui professus instituti Societatis non esse Parochorum officijs illigari, tamen ad breue tempus ex caritate suscepit. Interim sponte sua Archintus, qui id pridem meditabatur, summo Pontifici, quo loco res paræciæ illius offenderit, exponens; quàm non necessaria tanta curiarum esset frequentia, quamque Societati extruendæ domui opportuna, facile impellit Beatissimum Patrem, vt qui Societatem tanquam suum partum complectebatur, ei sedem ac domicilium veller attribui. Perfert illico fama Placentiam, vbi Curio Vitus Cossertius nomine Ducis in obsequijs versabatur, quid negotij Romæ tractetur. Is multorum gratia subnixus graue certamen contramoliens trepidè viam ad Urbem corripit; nec longè processerat, cum sublapso oppressus equo miser extinguitur. Tum demum vacuam successore paræciam tanquam celesti significacione, Deo tam repentino Parochi occasu præmonente, Pontifex, in proximam sancti Marci ædem animarum procuracione reditibusque translatis, Societati addixit. Eo igitur loco non procul ab arce Capitolina Professorum est cæpta domus piorum ædificari subsidijs. Quo in opere, sicut & in re curanda domestica, mirificè enituit Petri Codacij nauitas & industria. Ergo dum propagandæ Societati mirum in modum Pontifex studet, eamque quotidie beneficijs ornari amplissimis; Ignatius Socijque in omnem firmandæ religionis partem suas vicissim curas & vigilias intendunt, Romæ præsertim; quæ cum sit sanctitatis domicilium, & veritatis magistra, si se morum doctrinæque integritate Societas ipsa puram castamque seruaret, sentiebant etiam fore, vt reliquis terrarum orbis nullo negotio ad eius componeretur & fingeretur exemplum. Quocirca ad religionis integritatem vsquequaque retinendam præter visitata ac propria sui Ordinis munia, maiora quædam moliri animo, & grandiora cœperunt: quibus & reuentibus ad interitum animis præcluderetur aditus, & ad vitam nitentibus panderetur. Ac primum quidem ad eos, qui abhorrebant à Christo, Christianis que sacris, hoc est ad Iudæos, suæ pietatis oculos retorserunt. Quorum in Vrbe vis magna cum esset, ne sordes suas cum Christiana plebe miscerent, rationem excogitarunt, quemadmodum non quidem ex ipsa Vrbe, Ecclesiæque finibus pellerentur, quod optabant aliqui, sed vt è cæcis perfidiæ tenebris, ad splendorem veritatis educti, fidei iugo dura colla submitterent. Quod vt procliuius redderetur negotium, cum videret Ignatius, pro iniquissima æstimatione mortalium, qui ferè præsentia damna spei æternitatis anteferebant, multos ab religione suscipienda rei familiaris iactura retardari; omni ope per se, perque Cardinales amicos contendit efficitque, vt constitutione Pontificia, quæ anno superiore edita est, manerent ijs, qui Christiani fierent, pristina patrimonia & hereditatum iura: quin etiam bona quæuis fœnore parta, si modò

5
Iudæi con-
uertendi,
conuersijsq;
nauata Ro-
ma opera.

certus dominus, cui restitui deberent, non extaret, ipsismet tanquam in pium opus addicta possidere fas esset. Neque hac contentus benignitate, vt erat non ad inchoanda promptior, quam ad consummanda constantior religionis opera, cum Iudæorum nonnulli obortam è caelo lucem cepissent aspiciere; sedes autem, vbi separatim à suis degerent, magistrisque, à quibus erudirentur, aut etiam vctigal, vnde se alerent, non haberent: piè fecit Ignatius, vt quotquot perdita è gente aqua salutis expererent, in nostras interim ædes, nec commodas, nec instructas, congregarentur. Hic eorum & corpora pascebat & animos: imbutosque susceptæ fidei mysterijs, sacro fonti tradebat. Deinde varia eis inter Christianos reliquos officia, vnde commodius & tutius suas turari vitas possent, per pios homines conquirebat. Quæ tam egregia caritas complures ex obstinatis illis mentibus ad Christum flexit, præsertim de præcipuis, quorum pia fides ad sanandam aliorum perfidiam momenti plurimum attulit. Quippe illi diuinitus iam edocti, magistrique veritatis effecti, quibus eam armis oppugnare paulò antè consueuerant, ijsdem mox acriter defendebant. errantis populi sui redarguebant insaniam, & testatum tot oculis Christum iam inter homines natum, meridiana luce clariùs demonstrabant.

Verum cum tam frequens & Iudæorum ad Ecclesiam, & Christianorum ad Societatem accessio quotidie feret, vt eos Patrum nec ædes capere, nec sustentare tenuitas possent; strenuè in eam curam Ignatij vitium incubuit, vt certum catechumenis domicilium à fundamentis erigeret. Quod vt operoso ac molesto, ita felici ac salutaris labore perfecit. Auctor etiam fuit, vt Pontifex Paulus multa ei Collegio priuilegia, quæ ab alijs deinceps Pontificibus legio & locupletata sunt, ad perpetuitatem conferret operis. Iulius autem Tertius, & eius successor Paulus, ad eius alimenta Collegij singulis Italiæ synagogis certam quotannis pecuniam in perpetuum imperarunt. Quod Ignatij monumentum in hoc orbis terræ theatro etiamnum permanet tali vrbe ac ciuitate digni: quæ nullum genus hominum, quod in Ecclesiæ sinu se conserat, aspernatur. Ac dum cunctos adiuuandi consuetudo tenetur, pari studio ac caritate liberorum solitudini consultum est: quorum imbecillissima ætas orbata cultu atque institutione parentum nisi ex publico instituat, & bonis artibus excolatur; patet omni vitio, præsentissimè ciuitatis exitium. Actum igitur Ignatij consilio laboreque, vt instituendis pueris puellisque geminæ seorsim ædes assignarentur, quò destituta illa soboles, quas à Græcis orphanos vocant, admittæ, eiusdem Ignatij legibus, vt etiam antè catechumeni, regerentur. Hic ad definitum tempus aluntur ætatis: hic Christianis moribus vniuersi, & pro cuiusque captu varijs artibus informantur. Quibus ex culti ac perpolitati, ex eo tandem loco, maiore reipublicæ commodo, minore certè incommodo dimituntur. Creuit hoc opus ad summum, vt iam nobilissimas Purpuratorum Patrum virorumque Principum tutelas ambiat. Eodem ferè tempore subuentum ei generi puellarum, quas Misericordes vulgus appellat. Hæ parentum siue incuria, siue vitio, certè re-

6
Domus ca-
techumen-
orum excita-
tur B. Igna-
tij cura.

7
Eiusdem
Ignatij cura
ædes orpha-
norum in-
stituuntur.

8
Misera-
bilium pu-
ellarum.

rum

rum adigente penuria in periculo versabantur, ac sepe pudicitia naufragia indigna faciebant: qua ex re crebri animarum fiebant interitus, nec ratae caedes, & clades aliquando familiarum. Cui etiam incommodo ut pro suscepta animorum tutela, obuiam iret Ignatius, cenobium S. Catharinae, quod à Funarijs nomen habet, multo labore fundandum instruendumque curauit: nobile in primis opus, nec minus elegans. Quo in extruendo Federici Cæsij pietas Cardinalis Portuensis, praeter ceteros sese extulit, ut fidem facit recens aedes affabrè facta. Hæ quoque feminae ex Ignatij legibus ac disciplina reguntur, dataeque sunt ad operis incrementa diuturnitatemque à Pontificibus immunitates & iura. Inter cetera, Rectoribus facta potestas, ut quæ versantur in lubrico, è parentum domo, vel ijs inuitis ac repugnantibus rapiantur in claustra: ita tamen, ut cum certam ad artem peruenirent, in earum sit potestate manuque, velint nec ne connubij vinculo, an potius Religionis attingi. Si malint nubere, ab ijs qui cenobio praesident (de primarijs quippe viris praefici solent) ut bene collocentur, adiuuantur. Sin autem deliberatum sit religiosam vitam colere, tum in eodem quidem versari cenobio, sed discretæ tamen à ceteris, permittuntur. His operibus aliud haud momentis minoris per Ignatium adiectum. Patres dum interuisendis aegrotis iuuantisque morientibus lustrant Urbem, decedentes sine poenitentia Sacramento, magno sui dolore complures aspiciant: quibus cum penè animam exhalabant, tum demum sacerdos accerseretur, & cum defectio totius corporis vocem incluserat, tum Sacramentorum praesidia parabantur. Ignatius igitur tot animarum periculis anxius, confestim ad Pontificem re delata, sua oratione consilioque peruenit, ut Innocentij Tertij salutare decretum, quod ipsa temporum abrogat iniquitas, & quo summus ille cauebat Antistes, ne prius agris corporibus medicus, quam curationem animis presbyter admoeretur, vniuersæ Ecclesiae bono reuocaretur. Quod adeo postea Pius V. Pontifex approbavit instituitque, ut poenis acrioribus etiam caueretur, ne quisquam à medico conuileretur aegrotus, priusquam remitterentur à sacerdote peccata: temperatione tamen adhibita temporibus consentanea, quo facilius decretum illud tota vbique seruetur Ecclesia.

Hæc à Patribus in vrbe Roma, Ignatio duce: nam minoratilla, quanquam non minus frugifera ac salutaria, crebritas concionum, assiduitas catechesis, exercitiorum vsus, reconciliationes gratiarum, egenorum subsidia, & id genus alia sexcenta, iam velut quotidiano vsu contrita, non inuitus omitto. Nec æquum erit describendis Societatis incrementis, tradendisque posteritati vitæ documentis intenterum de his in posterum nimium esse sollicitum. Et ut ex Vrbe foras per alias partes egrediamur Italix. Reuersus ex Hispania Araozius, & aliquamdiu moratus in Vrbe, & suis iam concionibus clarus, Marcelli Ceruini Cardinalis sanctæ Crucis, qui postea eodem retento Marcelli nomine, Pontifex fuit, rogatu, Neapolim mittitur, ut in Abbacia, quæ Capella dicitur, creditum ipsi gregem excoleret, & ciuitati illi pijs

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

suis prodesse officijs. Exceptus est à Prorege alijque regni proceribus amanter & honorifice, & quæ sibi Romæ data erant in mandatis, ea diligenter ac studiosè curauit, ut complures annos eius concionum virtutumque memoria in hominum mentibus sermonibusque viguerit.

Fulginium & Mutinam Salmeron & Paschasius ex Hibernia reuersi, missi sunt. Ac Fulginium quidem aduocauerat de nostro numero ciuitatis Episcopus Blossius, sanctæ Crucis modò nominati Cardinalis, auctoritate interposita. Vbi Religiosis feminarum claustris, veterem viuendi regulam Paschasius reddidit: plurimosque sacerdotes, qui per summam inficitiam sustinere personam illam munusque non poterant (vix enim literarum apices norant) Grammatica instituendos curauit. Idemque miro quodam artificio ex pellicatu duodecim, in quo duodecim nonnulli annum iam hæserant, ad legitimi thori fidem pudoremque sancti coniugij reuocauit. Eo in genere, cum alia quaedam non vulgaria, diuina potius quam humana gessisset ope, totus adhuc in ea vrbe purganda, eiusdem Cardinalis rogatu in Montem Politianum, ipsius Præsulis patriam, Ignatij iussu, se transfert: pari incolarum tum vtilitate, tum gaudio: atque vtrobique praeter cetera in tradendis Christianæ fidei elementis tricenotus posuit dies. Mutinam autè Ioanne Morono iam Cardinali ciuitatis Episcopo vnum aliquem de Patribus postulante, profectus est Salmeron: vbi multa & agendi & patiendi pro Deo facultas fuit. Eius vineæ excolendæ necessitas biennium ferè Patris operam ac culturam exegit. Quippe sic excreuerant, diabolo superfermante, zizania, ut bonum semen obruerent. Ac sanè quidam tam altè imbiberant falsi dogmatis virus, ut non modò nullam redarguenti, & vera differenti Salmeroni fidem adiungeret, verum etiam tanquam ardenti febre phrenetici insanirent in medicum.

Ausi sunt indocti, sapientis accusare doctrinam, & mores castissimos flagitiosi culpares: multa de eo mendacia in vulgus spargere, multa indignissimè comminisci, ut, dum flagrat infamia, & obrectatorum laceratur inuidia vir animosus ac fortis, aliò vertat solum. Ille verò locum suum constanter tenuit, & modò publicis, modò priuatis sermonibus periclitatus est omnia, ut ab errore reuocaret errantes, perditos reduceret ad salutem. Carpebat liberè vitia, prauosque in mores inuehebatur acerrimè, & hereticorum coarguebat insanias. Sed videlicet maior fuit agrotantium furor, quam ut dexteram curatris admitterent. Nam cui debuerant meritam pro beneficio gratiam, ei simulatam rependunt iniuriam. Missis ad Romanæ curiæ magistrarus delatoribus iniquissimis, innocenti struxere calumniam. Quare cognita Ignatius Salmeronem ad Urbem tantisper reuocat, ut criminationes oblatas praesens diluat. Quas ille ut Urbem ipsam attigit, ita depulit, ut aduersariorum magno sit probro cum insignis impudentia repressa, cum illustrata singularis inficitia. Tres tamen ex ea ciuitate sibi socios adsciuit, nec in tanta improborum infectione planè operam lussit. Interim Venetijs Lainius susceptum semel cum erroribus bellum acriter contentione, nec exitu infelici persequitur. In-

G 3

11
Fulginium
Paschasius:

12
inde in
Montem
Politianum:

13
Salmeron
Mutinam.

14
Vbi calu-
mnia exa-
gimatur.

15
Lainius
cepta felici-
ter Venetijs
persequitur.

9
Et decrevit
Innocentij
III. renoua-
tur, ne me-
dici curent,
qui confessi
non fuerint,
&c.

10
Araozius
Neapolim
mittitur:

uenti sunt, qui suæ pertasi dementiæ, probrosos codices, omnique macula notatissimos concremandos afferret. Iuuenes duo, qui pium Sanctorum cultum, Ecclesiæque potestatem & Indulgentiæ Pontificum deridebant, cum Lainio congregati auri coram multis arbitris testibusque, Patris disputatione conuicti, veritati dedere manus toto obstupescere conuentu. Ad eius conciones, quas diebus ante ieiunium magnum, in maxima totius anni licentia, nouo more, nouo habebat exemplo, ingens tamen vis hominum confluebat; sed in Quadragesima multò maior. Cui cum de more pretium laboris offerrent, eo constanter reiecto, ac de suggestu gratijs actis, seridus Iacobus admonuit, ne quid tale veniceps afferrent, quòd per Societatis statuta (cuius esset, que gratis accepisset, gratis dare) nihil sibi liceret accipere. Quod quidem & ei, & Societati vberiorum populi gratiam beneuolentiamque comparauit. Hic ad autumnum vsque confedit: inde Parauium inchoandi Collegij gratia, quod Andreas Lipomanus, vt supra demonstratum est, cogitabat. Iam enim Patribus, qui habitabant in alieno, huius sacerdotij domicilium & ædem sacram, quò proxima migrarant ætate, Lipomanus attribuit. Quoniam autem habitatio facis laxa videbatur, quinque alios ab Ignatio poposcit, vt eius amplificatione familiæ, melius & alienæ promouendæ salutis, & disciplinæ religiosæ constaret ratio. Quos tamen de victu cultuque corporis noluit esse sollicitos, suppeditaturus ipse de suo quidquid ad tuendam vitam pertineret. Mos est gestus pietati hominis, & Sociorum numerus, quem postulauerat, missus. Ergo & illuc velut Collegij positurus initia, & constituturus domesticam disciplinam, subsecutus est Lainius. Interimque crebro faciendis ad populum verbis ante, & post meridiem sacris diebus, ter cetera in hebdomada sancti Matthæi Euangelium exponens stratas humi mortalium mentes erigebat ad supera: Societati verò famam comparabat ac laudem. Non solum autem Mutinæ Venerijsq; singulari diuini Numinis beneficio demonstrata est populis hæreticorum venenata sementis, sed eo etiam duce perfectum, vt tartarei satellites fatantæ, dum Patrum amicos Parmæ insectantur, editæ ac patefacti odio fuerint vniuersis: in eosque ea sint excogitata præsidia, quibus optata salus toti parta videatur Italiæ. Faber & Lainius Parma Placentiaque, vbi fructuosam locasse operam memorauimus, discessuri, quo constantior ac diuturnior frugum fecunditas foret, sacerdotes ex vtraque ciuitate complures, viros honestos & animarum peramantes in primis, tuendis partibus & virgendis ceptis præposuerunt. Qui dum Patrum vestigijs acriter insistunt, & ex eorum præscripto in conferuandis animis elaborant, totum triennium modò Sacramentis administrandis, modò tradendis celestibus exercitijs, modò etiam Christiana explananda doctrina, parandisq; egenæ plebi subsidijs, haud vulgari probitatis opinione fructuq; duxerunt. Disumpebatur inuidia Satanas, & tam letos rei Christianæ progressus indignissime ferens, vnum è satellitibus suis hæreticum hominem impulit, vt per summam licentiam dogmata exitiosa disseminans, simpli-

16
Parauium
Collegij in
certa loca-
tur sede, &
Lipomani
sustentatur
impensu.

17
Adiuti Par-
mensis, &
Placentini
sacerdotes
p̄y, qui ini-
que vexa-
bantur.

ces falleret, & si quomodo posset, robustioribus etiam mentibus fucum faceret. Cum eius nequitia prauitateque bonorum vicissim sacerdotum industria ac fides recta pugnabat. Quippe assuetam Patrum vsu salutaria noxijs, & à sanis vitiosa secernere, notabant tanquam digito impudentiam audacissimi nebulonis, & manifestam redarguebant inscitiam. Itaque homo imperitissimus ac perditissimus non modò pestem suam non infudit in ciuitatem, aut quemquam ab incepto deterruit, verum etiam expulsius ipse exhibilatusque se abdedit, ora hominū erubescens. Qui cum in viros bonos quidquam iam aperte moliri non posset, studuit occultis artibus eorum famæ ac sanctimonie detrudere; tantumque venenatis suæ linguæ telis fraudibusque perfecit, vt aduersus optimos sacerdotes vehemens sit commota tempestas; liberè vt ampliùs cum hominibus agere, aut in suis verari functionibus non liceret. Hi, quòd ad orationem & piarum rerum commentationem mentes hominum exerceret, vulgò Contemplatores clerici dicebantur. Et quam illi quidem ex Societate nostra non erant; quoniam tamen eius erant imitatores & amici, ansam dedere improbis, omnia sua dicta atque facta criminandi, non ostrisque Patribus adscribendi tanquam earum (vt appellabant) auctoribus nouitatu. Admonitus de his turbis Ignatius, opportunitatem sermonis ad Pontificem nactus, narrat ei non modò quid Parmæ turbarum à nefarijs oriretur hominibus, verum etiam quanta Christianæ reipublicæ labes Venetijs Mutinæque se pandat. Quæ nisi maturè propulsetur, totam Italiam occupatura videatur: idem Cardinalium multis, Burgensi ac Theatino, quibus aduersus eam pestem custodiam Pontifex commiserat, grauius ac sæpè commemorat. Quorum Pontifex, præter id, quòd tribuebat Ignatio, auctoritate permotus, ingenti que metu suspensus, ne pestis illa pennanaret in venas, seseque in nobilissima Ecclesiæ membra diffunderet; nouum quoddam tribunal excogitauit è Cardinalibus senis, sapientia zeloque præstantibus, qui summa cum potestate in hæreticos ac deprauatos inquirerent: quique in hac custodia, tanquam in quadam specula collocati, in omnem Ecclesiæ partem acriter excubarent, vt qui per contumaciam recens à veritate desciscerent, illico proderentur, & statuendis meritis seueritatis exemplis omnes hæresum stirpes ac radices euellerent. Diuinum prorsus inuentum, & ad Lutheri impetus retundendos, cuius sectatores totis iam neruis in Ecclesiæ Romanæ conspirarant exitium; contraque omnia id genus monstra peroptatum. Quo quidem Italia mox vniuersa capitalibus religionis hostibus vndique cincta, visa est integritatem suam diuinitus obrinere. Voluit insuper iustissimus Pontifex honestis illis, quos dixi, Parmensibus sacerdotibus, ne quid de sua fama atque existimatione perderent, publica iudicij sententia, pronunciantem Ludouico Milanesio Protonotario, & Apostolico Vicelegato, cauere. Quo iudicio, & illorum cum dignitate virtus, & aduersariorum cum probro calumnia patefacta est: quòd idcirco curarat Ignatius, ne aut innocentium amicorumq; impunitè abirent iniuriæ,

18
Pontifex
concilium
Cardinali-
bus instituit
ad confer-
uandam
Catholicam
fidei inte-
gritatem.

aut aliqua propter eos aspergeretur Societati labes; neue animarum commune bonum in ea ciuitate, tot laboribus inchoatum, subito per indignam calumniam euanesceret. Hunc habuit exitum tempestas illa Parmensis. Ex qua tantum hausit diuina sapientia boni, quantum vix optasset humana, constituto nouo, sed admirabili quodam de religione concilio: quod reliqui deinceps Pontifices tanti fecerunt, vt omni priuilegiorum genere semper ornarint, omniq; iudicio decorarint.

19
*Germania
status per-
ditissimus.*

Iam si contra exortientes hæreses in Italia vsque adeo vigilabat Societas; in Germania, vbi pestes illæ nundinabantur, & vnde huc deportabantur impune, somnum capere profecto non poterat. Quibus locis eò iam redacta res Catholica videbatur, vt, si Fabri, Iaij Bobadillaq; ad Ignatium datis litteris habenda fides est; nisi suam diuina clementia maturè ferret opem, breui se Lutheranam ingemisceret. tanto studio pestilentissimi illius doctoris, seu potiùs corruptoris alumni regiones illas vbique peruagabantur: tamq; impunè populis, quod vellent, nutu persuadebant: cum contra ab ijs, qui poterant & debebant, nullæ aut perexiguæ aduersus intestinos hostes agerentur excubiæ: nullâ Pastorum vigilantia perditorum hominũ cohiberetur impietas. Nimirum possidendi cæca cupiditas, viuendiq; insana libertas, sursum, deorsum miscebant omnia: quarum pestium altera Principes, altera populos exercebat. Patrum tamen animos à defendenda pro viribus Christi sponsa nec laborũ periculorumq; magnitudo, nec insensibilium hostium multitudo terrebant. Opponebant audacter mendacijs apertissimis liquidißimam veritatem, & castæ religionis antidota modò publicè, modò priuatim aduersus impiorum venena promebant. Nec certamen, vbi opus erat, nefariæ sectæ cum ducibus abnebant: Catholicosq; vicissim duces, & animarum pastores sui commonebant officij, suggerendis perire rationibus tuendi gregis, & pestis presentissime depellendæ. Verisabatur etiam tum Ratisbonæ anni huius in ortu Claudius Iaius: quæ ciuitas libera cum sit, & soli subiecta Casari, tanto in ea vehementius res Catholica laborabat, quanto minus is, qui res gerebat magistratus, ad abigendos hæreticos cum Antistite conspirabat. Quin etiam potestatem senatus ipse geminæ Ecclesiæ malignantium in vna eademq; ciuitate permiserat, quarum alteram Lutheri curabant alumni, terribimo scilicet sui didascalitutu: in altera Curiones alij elam cum laicis Eucharistiæ mysteria sub vtraque specie comunicabant. Ne his incommodis obuiam ire pro suo studio, haud implorato Casare, Præsul poterat. Satis igitur habebat negotij Iaius, hostibus retundendis, quorum se nefarijs conatibus vigilijs vicissim opposebat acerrimis: vt si qua pars ciuitatis à Luthero se gloriatur intactam, ea gloriam hanc continentibus Iaij vigilijs & laboribus acceptam ferat. Is & publicis prælectionibus, in quibus erat vel ipsis hostibus admirabilis, & functionibus saluberrimis Catholicos vniuersos, Religiosos perinde ac laicos in officio continebat. Is ad castigandos formandosq; denuo mores plebis Dei cohortabatur Episcopum, & quam ea res esset

21
*Claudius
Iaius Ratis-
bonæ desu-
dat.*

gerenda soletter, ne quid offensionis haberet in populis, admonebat. Is nullum tempus, siue publicè, siue priuatim, ipsius quoque admonendi senatus, ne stultissimis hæreticorum suffragaretur erroribus, amittebat. Vt mirari iam delinas turbulentiorum in eum, quam superiore anno concitatum ab improbis tempestatem, qui ferre hominis externi consilia non possent, quibus insansissima suæ libertatis peti iugulum sentiebant. Quamquam autem in pauperem & inermem manus iniicere Deo prohibente sunt veriti, quantum tamen in ipsis fuit, vertendum homini mitissimo solum erat. Sed odia vicit hostilia singularis caritas Patris, insolentiam mansuetudo: perleueravitq; monitis & consilijs, optimè quoque de maleuolis & ingratis in sua statione merenti. Quoniam autem paululum ab vrbe secesserat Pastor, ad hunc se contulit, vt, & quantum commissis ouibus immineret exitij, commonefaceret, & simul ad promulgandum Apostolicum Iobelaum, quod toto orbe Christiano id temporis emanarat, incenderet. Res cessit ex voluntate. Vix ipse Ratisbonam retulerat gradum, cum ex Episcopi familiaribus quidam eius consilij consilij promulgationem illam anteuertent: explicitque rebus omnibus, quas Indulgentiæ promouenda nomine in suo diplomate Pontifex imperabat, prius exemplo, quam verbo Iobelaum vulgo nunciaret, ingenti Catholicorum gaudio, incredibili Protestantium inuidia, quorum hæc in oculis gerebantur. Mitem se prius in hæreticos

22
*Et graniter
exagitur
ab hæreticis.*

23
*Iaij man-
suetudo &
industria
in animis
subleuandis.*

24
*Duo exem-
pla ira diu-
na in hære-
ticorum
duces.*

Iaius, dum eos sanare studet, exhibuit: qui vt omnibus omnia fieret, & faciliores præberet aditus ad colloquium, non horruit iam ætate proæctus linguæ aspera disciplinam: eaque re, salutem diuina benignitas flexerat; alios autem in hæresi pertinaces, post vnam & alteram correctionem ex Apostoli consilio sibi prorsus deuittandos putauit. Horum præcipuè fuere duo iræ caelestis exempla; alter laicus Doctoris cohonestatus insignibus: qui communionem sub vtraque specie, quod nemo ad eum diem ausus fuerat, senatui impudenter obtulerat, magna sanè Catholicorum clade. Alter ex B. Francisci familia tanto priore nequior, quanto sanctioris disciplinae desertor; qui cum diu Lutheri virus foueret in pectore, palam tamen effundere, perfidiæ notam veritus, apud senatores Catholicos non est ausus. At vbi senatum omnem ruere in hæresim sensit, cum eoq; à Catholicis desciuisset complures (iam enim id vulgò fieri repugnante nemine ceptum erat) ipse quoque personam positam togam exiit, cucullam abiecit, & de Lutheri cathedra se professus regendam malignantium suscepit Ecclesiam, ducta ex egregiæ disciplinae legibus muliercula, scelus scelere cumulans, defectionem sacrilegio. Hos à conceptis Iaius reuocare flagitijs sæpè conatus, cum diu frustra sudasset, æquissimus ille iudex, qui rebus non in dormit humanis, nec in apertis testatq; sceleribus semper diu conuiet, repentino diroque supplicio vindicauit. Ac laicus quidem paulò post acerrimo subitoque morbo correptus geminæ horæ spatio inter dirissimos cruciatus contaminatam animam vomuit. Impurus verò ille desertor quindecim

interpositis vix diebus in ea ipsa corporis parte, ubi Deo dicatam castitatem sacrilegus violauerat, summorum dolorum cruciatu confectus interijt. Quæ duo irati Numinis documenta in impios ac flagitiosos fuere perspicua, & permutandis illa quidem peruertis mentibus apta factis, nisi dementia & cæcitate longè grauiore pœna, æquitas diuina multasset. Non enim aut senatus, aut qui senatus peccarât exemplo, meliores tantis terrors facti sunt: imò aded in procliuè lapsi omnes, vt tota ferè ciuitas Lutheranam se esse laio ingemiscere, mirata sit. Quo loco nequam latis dignis efferam laudibus Bauarici Guilielmi Ducis in tuenda religione constantiam. Qui simul ac de Ratisbonæ defectione cognouit, capitali cauit edicto, ne quis è sua ditione in eam ciuitatem, nisi ea toto ex animo respiceret, pedem poneret: vna eademque medicina & suis & alienis salutem parans; suis quidem, ne quid ad eos ex contagione vicinæ vrbs pestilentis afflaret aura: alienis verò, vt tanto ciuitas priuata cōmercio (est enim in ipso quasi Bauariæ centro collocata) perfidiam abijceret, & redire cogere ad fidem. Meuentibus autem ne id edictum seges esset ac materia bellorum, magnus animo ac pietate Dux respondebat, Ditio vniuersa, & vita eripietur mihi citius, quam vt populum meum Luthero impio prodam. Optimè nimirum intelligens minimè consentaneum esse, vt patriæ religionis sanctitatem, æternamque suorum ciuium salutem, aut vitæ suæ cōmodis, aut suæ tranquillitate ditionis posteriora duceret. Itaque ad hodiernum vsque diem magna cum voluptate cernimus Bauariæ prouinciam non modò nil bellicis periclitatam tumultibus impiorum, sed Deo tam nobilem Principis remunerante animam, & vnus virtute Guilielmi hereditario in posteros quasi iure transfusa, religionis esse Catholicæ propugnaculum. Ne Germania videlicet ipsi ante Maiestatis diuinæ tribunal excusationi sit locus, quæ sua quodammodo intra viscera, non vnum, aut alterum oppidum, sed tot populos antiquissimæ pietatis obseruantissimos, etiamnum continet. Deplorabat Iaius miserabiles Ratisbonæ ruinas, cuius erigendæ causa biennium ferè totum nullis curis vigilisque pareebat, sed aliò migrare compulsus, persequi curas suas, vt eius ferebat caritas, saltem in fouendis Catholicorum reliquijs ad extremum vsque non potuit. Nam

25
Præfatus
Guilielmi
Ducis Ba-
uarie studiū
pro religione
Catholica.

26
Iaius Ingol-
stadium ab-
it: & Io-
annis Eckij
cathedra in
Academia
succedit.

Sedis Apostolicæ Nuncius Casertanus Episcopus, cum Norimbergam Ratisbona transiret, de huius statu commonectus, Iaium iussit se prope diem subsequi. Qui dum in digressu more suo, Catholicorum confirmat Ecclesiam, ecce tibi ab eodem Nuncio, qui dimisso cœtu, opinione celerius Norimbergam reliquerat, mittitur Ingolstadtium. Quò, quamuis summè in obstruendo aditu vigilaret optimas Princeps Bauius, tamen, vt mala facillimè propagantur, exitialis Lutheri lues afflarat. Hic Iaius totam traducit æstatem, & dum multos errore liberat, eximia sanctitatis & doctrinæ specimen præbet; quæ quo latius ad multorum pateret vilitatem, partim Roberti, de quo supra meminimus, Archiepiscopi Armacani consilio, partim Doctorum Ingolstadtienfium precibus studiisque, publicè docere compellitur:

præsertim, vt eius sustineret cathedræ maiestatem, quam Ioannes Eckius Catholicæ defensor Ecclesiæ magni vir nominis, & cuius multa extant opera, nuper morte reliquerat. Iaij igitur operâ inclaruit primū Ingolstadtij Societas, quem postea abire parantem quam studuerit omnis illa Academia degustatum semel hominem remorari, posteriùs indicabimus.

Bobadilla etiam tum Viennæ in Regis curia commorabatur, eque caris vtilisque proceribus, sed tum maiore in pretio habitus, cum ad singulare de religione certamen lacescitur à Lutheranis victor euasit. Erat is Lutheri discipulus multo genere, quam fide clarior, Regique fuerat à consilijs, plus animorū gerens in pectore, quam doctrinæ. Qui cum vel suo ab religione discessu non æquis oculis aspiceretur à Rege, vel quòd inconstantia famam toto iam vulgo subiret; ausus est intoleranter iactare se, Rege ipso præsentem, suscepturum de religione cum Bobadilla dimicationem, modò corona & iudices non deessent: quibus arbitris, si iudicaretur à recta aberrare sententia, daturum se protinus manus, & ad Catholicos rediturum; sin minùs, permitteretur in ea, quam arripuisset, opinione versari. Rex sponfione accepta, senos iudices dat: Bobadillamque ad pugnam vocat. Bobadilla autem tali gratulatus occasione, quanquam disceptatorum fides in tanta hæreticorum colluione poterat esse suspecta; tamen Deo causæque fretus, & studio recuperandæ palantis ouis accensus, descendit in arenam, & cum procaci aduersario concurrat. Aderat spectaculo Rex, & frequentissimæ nobilitatis cœtus, cupidè expectans altercationis euentum. Feruebat disputationis æstus, & ratio cum ratione, auctoritas cum auctoritate pugnat. Sed quoniam nulla vi conuelli veritas potest, nullis obscurari mendacijs, haud diuturna potuit esse contentio. Victa est à veritate vanitas, à pio sapientiæque orthodoxo Lutherani insanientis impietas. Cuius in inquinata doctrina, quinquaginta minimè axiomata, alijs alia tetriora, arguente Bobadilla deprehensa sunt. Bellus igitur Lutheri sectator, & tali dignus magistro, omnium calculis suffragisque damnatur. At ille se victum negans, noluit oblati vltro stare conuentis, sed ad inscitiam peruicaciam adiunxit, perfidiam ad errorem. Sententiam æquissimam iudicum prauarum opinionum obstinatione reiecit, & ipsos iudices eiurans iniquos, pertinaci furore restatur, eum dem se fore semper qui fuisset, nouorum dogmatum sectatorem, hostem religionis antiquæ. Rex non tam hominis pertinaciam, quam impudèciam demiratus, etsi pro dignitate criminis statuere in eum grauius aliquid cogitauerat; tamen ne quid ex ea re turbatum inter nobiles oriretur, perturbatissimo præsertim rerum statu, parendum nobilitati putauit; satis habens in sempiternam cum cœnobij custodiam constrictum tradere. Huc miser inclusus ignominia dedecore in rabiem verso, sibi ipse manus attulit: sed suo vulnere ad necem fauicis, vnde eruptura mors erat, in de salutis extitit. oborta de celo luce, culpam agnouit, scelus exhorruit; & qui vitam malebat perfidus, quam haustum semel hæresim ponere, nunc cum in præcordijs conceptam iam mor-

27
Bobadilla
labores
Viennæ: &
nobile cum
Lutherano
certamen.

mortem contineret, suam retextit orationem, & vnam clamare esse veram germananque Romanę Ecclesię fidem, in qua se morialit, & cum Deo expiandis suis ritę piaculis reconciliari. adeo in ingratissimum quemque splendet maximę diuina clementia. Susceptis igitur supremis ritę mysterijs in eiusdem Ecclesię complexu extremum spiritum edidit; diuinitatis Dei bonitatis non Viennę solüm, in alijsue Germanię partibus, verüm etiam in ipsa Romana curia, quod dudum rei fama peruaserat, argumentum. Instabat per id tempus Norimbergę conuentus, quem Dietam vulgus appellat, vbi ne quid contra religionem decerneretur, Episcopus Casertanus (cuius nuper meminimus) Nuncius Apostolicus erat affuturus. Is Bobadillam sibi comitem, quem recens disputationis victoria longę lateq; nobilitarat, adiunxit; & Norimbergam per niuum algores, ac pestilentia pericula sospes vtrique peruenit. Eius in primis operã consilioque dum conuentus ageretur, vsus est Nuncius. Et quanquã in vrbe breuior est ducta mora, Bobadilla tamen vix paululum ex itinere recreatus, peruagatus est totã, sollicito animo cunctas perlustrans Ecclesias; quarum dumtaxat vnam ritu Lutheranõ curari, cum reliquę Catholico curarentur, inuenit. Exiuit tum gaudio Pater, quod hęc plus quam alibi sanitatis, aut certę minus prauitatis offenderet, sacerdotum, vt videbatur, insitio quodam à maioribus studio: qui cum ætate grandiore iam essent, haud æquis ferebant auribus animisque ab auita se religione diuelli. Meruendum nihilominus fuit, ne quod postea euenit, desipientibus Principibus ciuitatis, ipsa quoque ciuitas reliquarum imitata licentiam, in eadem hæresum corruptione desiperet. Vrbe lustrata ad hominum se Pater studia, Cleriq; præsertim per noscenda conuertit. Cumque animaduerteret genus id hominum in loquendo esse solutius atque liberius; ad omnem tamen humanitatem, præsertim in aduenas, sua sponte propensum; familiariter & ipse primis cum sacerdotibus diuinique verbi præconibus agere cœpit: vt, si quis fortę curationem animorum admitteret, eam haberet in promptu, aut si quid occultę fraudis hostium ex ore imprudenter excideret, id ipse quantocius illustratum atque editum omni studio curaque dilueret. Quo in genere sanę vehementer in ijs partibus rei Christianę profuit. Ea re Pater cum, Ecclesię Lutheranae Præposito, qui Ratisbonensibus cõsentaneas suę seclę leges tradiderat, familiaritatem iniit. Ac nisi tam subita ex ea foret vrbe migratio, in spem venerat, aut ad saniora reuocandi consilia eius quem dixi Præpositi; aut eius certę cohibendi retinendique, ne ad inferenda maiora Ecclesię damna præceps rueret. Non enim vasrum & præfractum, vti Bucer, sed ingenuum ac facile, & ad bonum omne flexibile sensit ingenium. Verüm quoniam breui cõuentus ille solutus est, remigrandum vnã cum Nuncio Viennam fuit, vbi & à Rege, & à curia cum honore exceptus ad animorum defensionem audis redijt. Longum esset quæ pro eorum salute gessit, enumerare, dum sese ad cuiuscunq; mores atque naturam quoad liceret, accommodat. Illud certę prætereundum non est, quod, cum à Sacramentorum

communione multos iam annos publici flagitij conscius Germanus nobilissimus abstineret, sæpeque ab ipso Rege, sæpius etiam ab amicis nequidquam esset admonitus, vnus simplici Bobadilla congressu, momento resipuit. Accidit illi ad pedes, & cum cętera colluione vitiorum grauissimum illud, & diuturno silentio teclum facinus victo pudore deposuit, obstupescētib; tam subitã mutationis miraculo, quotquot hominẽ antea norant. Non diu Viennę substitit, cum Spiram, vbi conuentus alter habendus erat, migrandum fuit. Eo Rex Episcopum Passauiensem, qui suas partes ageret, mittendum censuit: Episcopus autem Bobadillam comitem deducendum; nempe eum, qui & Protestantibus Catholicisque iam notus, & sua esset prudentia consilioque publicæ rei adiumento futurus. Quo in munere cum Regis studio voluntatiq; Præsul ille singulari Patris industria fecisset satis, venit etiam in mentem Passauiensis sibi commissi gregis, cui & morum castiganda licentia, & hæresum contagione pellenda consulere. Suam igitur ad Ecclesiã, remisso Bobadilla Viennam, se retulit; cum quo tamen ipsi conuenerat, vt cum de re Spirensi Rex cognouisset, liceret sibi per eum ceteramque curiam in suam illam dioccesim ad nauandam iterum sibi operam reuocare. Fecit postea Rex Episcopo Patris copiam, immunitatesque & iura, quæ in rem Passauiensis populi sperari ab Regia illa Maiestate poterant, Bobadilla suggerente concessit. Quibus delectatus admodum Pater, cum Christianos aliquot, qui preputijs positos apud Turcas Christum eiurauerant, Christianæ Ecclesię reconciliaisset, Passauium alacer ad spem prædæ maiorem, & vbetiora animarum lucra recessit.

Agebat interim Moguntia Faber strenuus animorum fideique defensor, & pro concione psalmos Dauidicos explanabat plausu incredibili populorum, vtilitate pari. Qui dum ad eximiam saluberrimamq; doctrinam, vitæ candorem morumque suauitatem adiungit, Moguntinorum animos æquę ac Spirensium breui sibi deuinxit. Rationem exercendi spiritus per pias commentationes compluribus de primarijs, duobus præsertim Episcopis tradidit, Suffraganeo Moguntino & Neuburgensi Episcopo designato, qui dum ad actionem & vsum expertæ contemplationis præcepta reuocant, quotidianæ mentis exercitationi horæ spatium matutinis nocturnisque temporibus tribuebant. Concubinis implicitis Parochos ad pudorem Faber & sanctimoniam seclę traduxit. quo factõ mirum quantum ei ciuitati salutis, quantum sibi vulgõ & amoris & fiducię conciliarit; vt perbeatus sibi videretur quisquis ab eo viro vel exercitiorum haurire doctrinam, vel factis posset expiari mysterijs. Et quoniam linguæ ignoratione plerique tanto frui bono non poterant, inuentus est singulari Dei prouidentia summæ fidelitatis interpres, per quem tutõ sese Patri indicare, totosque pandere non puderet. Quid multa? in spem Faber ipse venerat copiosissimæ aliquando frugis: id quod ei plurimorum incensa studia, & æternæ salutis vota pollicebantur. Quocirca scribit ipse ad Ignatium se, vt ex collectis Parmæ frugibus Romam reliquisset pro

Parmæ

28
Bobadilla
Norimber-
gę aduocatus
Apostolico
Nuncio.

29
Redijt Viennam.

30
Abijt Spirã,
deinde
Passauium.

31
Rei gesta à
Fabro Mo-
guntia.

32
Excurrit
Afcasfen-
burgum.

Parma non pœnitebat: ita ne Parmam quidem pro Germania piguisse relinquere, ac ne Germaniam quidem propter Hispaniam; neque hanc rursus propter Spiram, nec Spiram denique propter Moguntiam. Tanta erat vbiq̄ segetis seu perceptæ, seu speratæ lætitia. Cùm autem à factis de more lectionibus cessandum esset, Faber per eas ferias Afcasfenburgum, quò Albertus Cardinalis & Antistes Moguntinus iam abcesserat, vt graua quædam cum illo de re diuina conferret, excurrit. Excitat Pastorem in primis ad conformandos mores frequentissimi gregis. Moguntina namque ciuitas tantæ in Germania auctoritatis, si in fide Christianisq̄ moribus ipsa perstaret, sperabat fore vt eius ad exemplum ciuitates aliæ complures, aut in eadem fide nullo negotio continerentur, aut certè non tam lubricæ essent & procliues ad hæresim. Cardinalis quanquam erga Fabrum optimè iam erat affectus, eiusq̄ singularem admirabatur coniunctam cum virtute doctrinam; tamen multò nunc vehementius admittatus, edoceri per illius secessus otium de Societatis institutis accuratissimè voluit. Cui cùm prudenter cumulateq̄ satisfactum esset à Fabro, is vsque ad eò probauit omnia, imò etiam suspexit, vt Societatem sibi videri diceret propè diuinitus ad ea tempora tam difficilia tamq̄e aspera reseruatam: simul & illud Fabro recepit, quæ piè sibi ac salutariter suggessisset, eorum se propriam ac peculiarem habiturum esse rationem, perfecturumq̄e rebus ipsis, vt intelligeret quantandem apud se forent eius diuina ac salutaria (sic enim loquebatur) præcepta. Interim monet præclaris cœptis insistat, nec suscipiendis pro suo grege, & Dei gloria laboribus terreatur, gratam sibi rem facturum, si ad explanationem Psalmorum tam vtiliter institutam, Latinas etiam diebus Dominicis conciones adiungat. Id cùm Faber Card. Archiepiscopo, cuius erat omnem humanitatem expertus, pollicitus esset, paucos intra dies Moguntia redijt. Hic dum Clerum æquè ac populum ad omnem pietatem erudit, ecce tibi Coloniam, vbi Ioannes & Aluarus socij eius versabantur, per Theologum quemdam celesiter euocatur, quòd Ecclesiæ illi maximum ab hæresum naufragio periculum immineret. Sed quoniam propediem rediturus Archiepiscopus dicebatur, Faber ad eius aduentum Coloniensem detinuit nuncium, interimq̄e diuinis illum rebus per vñtatas commentationes instituit. Cuius is consuetudine, appositisq̄e celestium cogitationum epulis degustatis, modico dierum intervallo, Societati se dedit, Fabroq̄e Cardinalis concessu coniunctus, cum eodem Coloniam redit. Hic Paterid, quod ex nuncio audierat, re ipsa comperit, valdè in lubrico rem versari Catholicam, pessimo loco illius Ecclesiæ res esse, in qua ipsemet Pastor & Antistes Hermannus, seu veteratoris hæreticorum artibus, seu perniciosi Catholicorum assentationibus prauè cœperat de religione sentire. Cumq̄e nemo esset, qui se tanto Præsuli auderet opponere, vnus inuentus est Faber, qui placato prius hostijs precibusq̄e contentibus Deo, Archiepiscopum conueniret, & peramicè libereq̄e sui admoneret erroris: tantumq̄e profecit modestissimis suis pleniq̄e sa-

33
Coloniam
periclitanti
vt ciuitati
succurrat,
aduocatur.

piencia monitis, vt de Pastoris fide doctrinaq̄e meliora sperari sint cœpta. Verumtamen cautiore consilijs vtendum ratus (nam in suspitionem venerat, ne malorum stirpes, quæ nondum satis videbantur euulsæ, se abeunte, renascerentur) Nuncium Romani Pontificis de Colonienfis Ecclesiæ statu, quo acrius illuc vigilias intenderet, commonefecit. Is erat Ioannes Poggius, vir pereruditus ac prudens, qui postea sanctæ Romanæ Ecclesiæ renunciatus est Cardinalis, Legatus in vrbe Bonna, haud ita Colonia procul. Is de illius Ecclesiæ rebus edoctus, & præsens periculum perhorrescens, nullo modo passus est moueri loco Fabrum. Nam quod spectabat ad Moguntinum, bono animo iussit esse; se daturum pollicitus operam, ne paucorum mensium absentiam is iniquius ferret Antistes. Igitur obsecutus Nuncio Faber Colonia reseedit ad acerrimam ac perennè eius Ecclesiæ custodiam; vt per eum potissimum steterit, ne multò fœdius tetriusq̄e, aut illius splendor Cathedralis, aut nobilissimum Germaniæ membrum ab impurissima Lutheri schola tam luctuoso tempore læretur.

Dum in hoc toto est Faber, & inclinantem ac propè iacentem religionem omni ope conatur erigere, præstantissimum ad eam rem socium, & sui simillimum adiutorem, Deo mittente, nanciscitur, Petrum Canisium Neomagensem, ab Geldria Belgij provincia, qui iam tum & religionis propagandæ Catholicæ, & contra hæreticos defendendæ studio flagrabat acerrimo: ad eamque pietatem cùm vitæ accedebat singularis integritas, tum literæ interiores, & eloquentia non vulgaris: vt ipsa morum similitudo duos videretur Petros vno quasi spiritu colligasse. Neomagi materterâ Canisium habuit egregiè piam, quæ illum studio pietatis adducta, vt partum suum vnicè diligebar. Quem cùm in deligendo vitæ genere fluctuantem animaduerteret, diuino instinctu afflatuq̄e tale, ante Societatem cognitam, oraculum edidit: Tu, inquit, fili, cooptaberis in nouum quemdam sacerdotum Ordinem, quem in Ecclesia sua multorum in salutem parat Deus. eos ego per visum vidi, & te ad eos adungi. graues erunt viri, docti, modesti, Deo pleni, & animarum caritate præditi. Bono igitur fac sis animo, & spe huiusmodi te sustenta: nam breui à Deo poteris hoc dono. Is ergo auditis, quæ de Fabri sanctitate doctrinaq̄e circumferebantur, Moguntiam eo consilio se contulit, vt quem de fama iam norat, eum etiam de facie nosset. Quem vbi cognouit ac degustauit, animi sui lætitiis his ad amicum testatus est litteris: Secundis, inquit, ventis " Moguntiam veni. Virum, quem quæsiui, si tamen " vir est, & non potius Angelus Domini, meo magno " gno bono reperi: quo nec vidi, nec audiui doctrinam " rem profundiorēq̄e Theologum, aut tam illustri " lustris eximiaq̄e virtutis hominem. Simul verò " atque exercitia spiritus attingit, is penitus Societati se " addixit, octauo Idus Maij, ipso die suo natali, & " apparitioni Archangeli Michaëlis sacro: quo die " tertium & vigesimū auspiciabatur ætatis annum, " certis votis emissis, inter quæ illud erat, quem " cunq̄e religiosum Ordinem Societas iussisset, si " ea non reciperetur, suscipiendi. Is è Germanis pri- " mus in Societatem venit, in alijsq̄e postea regio- " num

34
Petri Cani-
sij ad Soci-
etatem ac-
cessus ob-
laudes.

num earum adiungendis elaborauit feliciter, per exercitationes maxime B. Patris: quas ut mirè ipse sibi frugiferas reperit, tota deinceps vita, nunquam commendare plurimum desistit, seduloque tractare. Sed de Canisio plura alibi: de quo Francisci Stradae in epistola ad Ignatium extat hæc uariatio, quam encomio propior sententia:
 » Canisius ad me, benedictissima illa, (hoc enim
 » verbo utitur) ac purissima anima misit epistolam,
 » quam mitto in Urbem, ut agatis gratias Deo de
 » tam sincero spiritu, tamque lecto & eximio Dei famulo; quem seruabat sibi Christus absconditum
 » tanquam triticum electum in magna copia palearum ad magnam laudem & gloriam sue tremenda Maiestatis. At ipse de Fabro ad amicum scribit
 » ita Canisius: illi nihil æquè in votis est, ac Christo cooperari in salutem animarum, nullum ex illius ore uerbum siue in usu familiarique congressione, siue dum mensæ accumbit, prodire audio, nisi
 » quod Dei honorem & pietatem sonet: neque tamen ob facundiam audientibus grauis ac molestus est. Didicerat uidelicet ab ipso Christo sanctis epulas, condire colloquijs, nec ut plerique positis ante oculos cibi suauitatibus falsebatur, sed uentre ac palato superior statuerat oportere sibi esse conuiuium diuini sermonis escam, non blandè uoluptatis illecebram.

35 *Vocatur Faber in Lusitania.* Faber autem hoc sibi apposito lucro, dum pro Nuncijs Apostolici uoluntate in eius, quem dixi, Præfulis curationem uigilanter incumbit; ecce tibi ab Ignatio litteræ, ut relicta Colonia in Lusitaniam cum Aluaro Alfonso & Ioanne Aragonio Lusitani Regis filiam comitaturus (ea erat Philippo Hispaniarum Principi desponsa) protinus iter parat. Vnum enim aut alterum eius rei causa è primis Societatis Patribus postulauerat Ioannes Rex: idque suo Romæ oratori mandarat. Quæ res Simoni Rodericio, quo cum Rex egerat, grata admodum uisa est; oblatamque Societati putauit occasionem per Regiæ tam beneuolæ comitatum aperiendi sibi aditum in Castellam, ex eaque deinceps in reliquum Hispaniæ regnum. Qua de re percipserat ad Ignatium, & unum omnium maxime appositi nominauerat Fabrum; aut, si quid hunc impediret, Iacobum Lainium; auctor in super, ut ei comites, quos modò nominauit, Aluarius & Aragonius adiungerentur. His mandatis Faber acceptis, quamuis curæ uigerent grauisimæ, tamen ex obedientiæ nutu diuinam gloriam interpretans maximam, confestim se ad iter accingit. Poggium latere non potuit, qui frustra conatus hominem ab consilio deterere, dat ad Pontificem litteras, quam incommoda eorum articulo talis uiri profectio accideret grauius explicans, roganque ut subsistere omnino iuberet. Nihil se eius maturauit Faber, quid Poggius moliretur, Ignatium edocere, quo is rerum omnium conscius, opportunius apud Sanctissimum Dominum, quod è re uideretur, fideliceret. Sed paulò diutius, ut mox referam, fidelis ille Dei famulus Belgio debebatur, quò rerum agendarum decus tolerantia corona geminaret. Id quod & Andrea Ouiedo in ipsis ad Fabrum perferendis Ignatii litteris feliciter obrigit. Louanien-sibus Socijs eas litteras Ignatii commendarat. Ab his tabellarius Andreas electus dum obse-

quenter properat, haud ita Colonia procul, ut homo ille, qui descendebat in Iericho, incidit in latrones: qui non modò eum viatico paucisque nummulis, uerum etiam uestibus ad diploidem usque despoliauerunt: conuicijsque & plagis quinque impositis abierunt semiuuio relicto. Sed qui iacentis alligaret vulnera in ea solitudine, non accurrit. vnus ille uerus Samaritanus, qui & animi & corporis plagas curat, robur prostrato dedit, quo suis manibus connixus in pedes debilitata membra Coloniam traheret. Hic litteras, quas multò maluit incolumes, quam paucos nummulos, imò etiam vitam, Fabro reddidit: toto ille quidem externo habitu teret, sed ore lætus animoque iucundus; quòd totidem & ipse suo corpore plagas obedientiæ causa, quot suo Christus propter obedientiam Patris excepisset in cruce fixus, facile ut appareat, quemadmodum illum iam tum penè ab tirocinio probauerit Deus, cui maiora certamina ueterano parabat.

Discesserat Louanio ueris ante principium Hieronymus Domenecus alij cum duobus euocatus ad Urbem, relicto ibi Strada Ouiedoque, & tribus alijs: qui dum ceptum uigent studiorum iter in domicilio conducto, æquis etiam passibus in religiosæ disciplinæ curriculo procedebant; & ut domesticos intra parietes suum quisque animum pro uiribus exercebant, ita foris uisurpandis apud Carthusiam diuinis subinde mysterijs uulgo erant sanctitatis exemplo. Quidquid à litteris dabatur otij, id non suis relaxandis, sed alienis subleuandis tribuebant animis. Quo in genere Strada calebat non tam ætatis æstu (erat enim natus annos quatuor & uiginti) quam pietatis ardore. Is tum in Falconensi Collegio Metaphysicis operam dabat, sed longioris ueluti suæ uoluntatis pertæsus (sic enim otium illud litterarium interpretabatur) memor lætarum segetum, quas antea concursandis Italiæ oppidis colligebat, optauit etiam ardentiore siti agrum peragrate Louanicum. Ac primum Louanien-sis Academiae Cancellarium Ruardum Tapperum aggressus, 37 *Strada arder.*

38 *Strada arder.* uirum sanè grauem ac doctum, eundemque ad pietatem propensum suis sermonibus impulsit, ut in exercendo de more spiritu ternas quotidie horas ex summis ereptas occupationibus collocaret. Cuius frugiferæ exercitationis euentus Stradae uicit expectationem. Deinde sacerdotem quemdam Cornelium Vishanum Artium iam Magistrum, & Theologicis satis imbutum, sua iam sponte ad Societatem incumbentem, iisdem meditationibus propius uisit. Multa autem de eius sanctimonia & innocentiâ ex Petro Canisio, multa item ex ipsis Carthusiæ Monachis audierat, cuius Cornelij laudabiliter acta uita in magnum olim est relata uolumen, stylo illa quidem rudi & impolito, ceterum eiusmodi, ut inde compendio excerpere, quæ & rationi & ueritati maxime consentanea uideantur, non grauemur. Is Mechliniæ, quæ Belgij ciuitas est, nec Louanio longè distans, non minus pijs, quam honestis parentibus natus ad annum usque duodeuigesimū non sine peculiari Dei prouidentia multis in ærumnis & incommodis educatur: ut iam tum ad bauilandam crucem, & Religiosam disciplinam uideretur institui. Puer Parisijs Latinis uix tinctus litteris reuocatus

39 *Ruardo Tappero uisus exercitia spiritus.* 40 *Adiungitur Societati Cornelius Vishanus.*

41 *Eius uita ante inuicem Societatem.*

cat in patriam: in qua contra omnem animi nutum voluntatemque à litteris ad opificia ductus, cum robustior accessisset ætas, ad ingenuas artes, quò toto impetu ferebatur, parentum permisso Louanium se reulit, eosque breui habuit in doctrina progressus, vt ad magistris gradum, & sacerdotij decus præter spem omnium expectationemque conscenderit. Sacerdos cooptatus, & Ecclesiæ bonis auctus, Louanij in rem Catholicam egregie laborauit. Abhorrebat ab hæreticorum hominum vsu prauorumque consuetudine: quorum dum miserabiles redarguit infanias, perniciem à sanis, fraudem à simplicibus propulsabat. Assiduus erat æquè ac pius in accurata procuratione factorum: sedulus ac benignus in admouenda consentientibus aure: nec animorum modò salutem, verum etiam corporum egestati, (quoad poterat) consulebat. Virginitatis & vitæ cœnobiticæ tam erat amans, vt complures virgines adolecentesque varijs in Ordinibus collocaret, eiusdemque consilio femine non pauca Deo dicatam virginitatem in ipsis sæculi sæcibus custodirent. Cuius multiplicis in Christo prolis spectata sanctitas, eximieque virtutes in communem patrem spiritus redundabant: vt iam tota illa regio Cornelij nomine personaret. Mirantibus autem de vulgo plerisque, cur, qui tam multos ad religiosa castra submitteret, viuere ipse cum populo mallet: præstabilis sibi videri dicebat, si nullius ipse Religionis institutis astrictus, Religionum claustra repletet, quàm si in eorum aliqua semel inclusus, paucos ad ea in posterum excitaret. Verius fortasse diceret, ne se quidem de populo diu fore, sed iam tum præmittere, quos haud ita mox impigro cursu consequeretur, & quidem in eam familiam, quæ in medijs collocata cœtibz ad eandem vitæ perfectionem ceteros inflammaret. Sanè diuino consilio factum putet, vt, dum nullam ad disciplinam animum applicat, ei se potissimum referuaret (quemadmodum ad Ignatium de Cornelio scribit Strada) vbi suæ sitis ardorem in aliena perquirere da salute, defendendisque ab hæresum labe Catholicis mitigaret. Etenim paucis antè diebus quàm Louaniũ Parisijs Socij illi, quos supra nominauimus, commigrarent, mos Cornelio fuerat in precatione frequenti supplices ad Deum manus tendere, vt auxilia sibi aliqua piorum hominum demonstraret, quorum societate fruges in Ecclesia Dei longè vberimas ferret. Itaque diuino admonitu exaudiuit interius, propediem Louanij sodalitatem quamdam Euangelicorũ hominum, cui ipse se coniungeret, affuturam. Cuius ille videndæ studio incensus, simul ac Patres appulere Louanium, tanquam id quod quæreret, olfecisset, in perpetuum eis adhæsit. Primus eum Strada conuenit: à quo de Societatis institutis edoctus, inspectoq; diplomate Pontificio, exultare gaudio cœpit, palmasque in celum tollere, ruere in amplexum Stradæ, & eam, quam sibi narrauerat Societatem, ardentè expetere. Nec mora, forori factis amplæ familiæ procuratione relicta, compositisque domesticis rebus ad exercitia magno ardore animi recessit. Recessus autem is exitus fuit, vt inter sacrificandum in abditissimis Eucharistiæ mysterijs, Christo præsentem Societatem se viderit

inirurum. Quamquam inter exercendum congelare quodammodo visus est, & expers esse lacrymarum ac gemitus, expers intus doloris ac gaudij; quibus animi motibus tangi plerumque solent, qui has primò exercitationes attingunt: vt affirmaret Strada frigidior se in eis visidisse neminem. cum tamen, vel ipsa vociferante fama permosset, quanti candoris & innocentie Cornelius esset, qui tam ardenti penitentiae studio corpus domuerat suum, vt quatuordecim ipsis annis, siue ad tutelam virginitatis, quam perpetuò coluisse creditur, siue ad placandum cælesti Numen, non tam suis quàm alienis culpis offensum, textum horrenti crine cilicium continenter induerit. Ceterum ijs exercitationibus solido magis animi fructu, quàm sensu quodam teneiore perfunctus, susceptoque certo ac stabili de Societate consilio, Stradæ locijsque auctor fuit, vt relictis, quas conduxerant quibus, migrarent in suas. In his illi velut in Collegio quodam domoque propria, commodijs ex Societatis disciplina vitam instituerunt. Ea res Societatis in ea vrbe famam & nomen auxit. Cum enim ex Sociorum præscripto Cornelius sacrum confessionum prouinciam ne apud sanctimoniales quidem, & gynæcea deponeret, nouum videlicet vitæ genus profitebatur vbi que: & eam vbi que familiam, cuius in vsum possessionemque transferat, peruulgabat. Hoc Louanij primùm, deinde etiam in tota illa prouincia propagandæ Societatis pignus per Stradam penè adolecentem diuina nobis liberalitas obtulit. Cornelium haud ita multò post alius quidam Petrus Faber de Hallis, natione Belga, qui & ipse Louanij Theologiæ operam dabat, subsecutus est; quem ne nominis similitudo errorem creet, ab altero nos Fabro, patrio, aut etiam gentilicio vocabulo fecerimus. Horum accessione, accedente insuper exercitiorum vsu percrebro, patens tum ianua Socijs nostris aperiebatur, cum secundæ ab Ignatio litteræ perferuntur, vt Louanio primo quoque tempore Societas omnis excedat: Strada autem Quiedusque cum Ioanne Aragonio, qui Louanium dudum venerant, Fabro in Lusitaniam profecturo præcurrat. Quippe litteræ Simonis vigeabant, vt ex Hispanijs Socijs, quos Lutetia discessisse cognorat, nonnullos Conimbricam studiorum sedem Ignatius mitteret, Rege ad Collegij numerũ amplificandum intèro. Quod Ignatium, opinor, impulit, vt priusquam de felici Louanienfium rerum statu cognosceret, (alteras, quippe litteras nondum acceperat) subitam illam Sociorum migrationem imperaret. Ergo tres illi, quos dixi, pariter in Zelandiam opportunitatem aucupaturi nauigij, sine cunctatione digressi, reluctantibus ventis, & ægrotante insuper Aragonio, Louanium redeunt spe nauigationis exclusi.

Sub idem tempus Faber quoque Colonia nauigationis causa Louanium venit Octobri circiter ineunte, Cornelio & Socijs expectatissimus. Quos vt Patet aspexit, & iucundissimis excepit amplexibus, conuersus ad Cornelium, qui propterea eius aduentum festum diem agere videbatur; Age, inquit, Corneli fati iam habeo te de facie nosse: quem etiam meis oculis antea non vidi, te tamen noui, nihil est cur de nobis vehemētius

42
Socij Louanienfes in adis Cornelij migrant.

43
Inis Societatem Petrus Faber de Hallis, Belga.

44
Inuentus Socij cum illis in Lusitaniam.

45
Faber venit Louanium.

tius angaris: posttridie hinc in Lusitaniam obedientia nos auferet. Cui Cornelius, Aduertari, inquit, imperio isti & obedientiae nec ausim equidem mi Pater, nec omnino debeo. ceterum illum ipsum, qui & obedientibus frænum iniicit, cum vsus est, Christum inuoco, ne re hinc abire & auolare permittat: sed quamdiu huic populo vsui fueris, remoretur. Subritit Faber, & tamen Anruerpiam ad Lusitana inspicienda nauigia, quæ ad oppidum Veras appulisse ferebantur, postero pergit die: quæ ut ad soluendum instructa & expedita iam vidit, confestim nauigationis locos deducturus, Louanium tepedit. Vix eò redierat, cum tertiana febris accessit. Hæc penitus strauit hominem, & lecto affixit, ne moueri loco posset, ad eò pertinax (quippe bimestris) ut eius iam saluti medici & curatiores diffiderent. Sed cum ei Cornelij preces pro sua Louanij commoratione venissent in mentem, hominem ad se accersitum rogat, iam vota vertat, & argumenta precandi, & qui tam pertinacè febrim iusis precibus aduocasset, is denuo adhibita precatione discutiat. Fecit imperata simplici candidoque pectore; & exinde melius factum est laboranti, ut è lecto subinde surgere, suisque niti pedibus medico admirante iam posset. Decumbentis in ea ciuitate fructus satis apertè, vnde commoratio illa ortum habuisset, ostendit. Nam illud certè medicus apertè profitebatur, nequaquam videri à natura tantam eius morbi pertinaciam esse. Is excitatum Stradæ congressu Cornelium Societate recepit, & periclitatum probatumque ad firmitatem intendit, ut idcirco & in morbum videatur fuisse delapsus, & ex morbo Cornelio supplice, releuatus, ut cuius esset tanta vox commendationis in vulgus, eius virtutem & sanctitatem diligentius excuteret. Sensit enim continuò Faber periculù esse, ne viro bono ac simplici angelus præstigiator illuderet; eoque exquisitiùs toto trimestri veluti rudem integrumque discipulum quotidianis experimentis exercuit, modò tolerantia, & sui ipsius victoriæ, modò Christianæ humilitatis & rerum humanarum despicientiæ, idque non tam in vmbra domestica, quam in luce clarissima ciuitatis, cuius ille in honore habebatur ac pretio. Exercebat eum per Stradam longè ætate posteriorè necdum sacris initiatum; & ad iungebat concionaturo pedisse quum sacerdotem, ut elepsydra in manus sumpta, de suggesti gradibus coram populo dicendi spatia metiretur. Sæpè etiam hominem increpabat iure, iniuria: sæpè domesticorum in auribus oculisque, quò maiore illum rubore perfunderet, accusabat. Aliàs etiam, ad explorandam in omnem partem æquitatem eius animi atque constantiam, mutabat ea quæ deprimebant, cum ijs quæ tollebant animos & augebant; & probra vertebat in laudes, dedecora in reuerentiam. Interdum verò iubebat eum aliquid exscribere: quod cum ille ut poterat, exscripsisset, Faber eo consensu tanquam malè vitiosèque descripto iubebat eadem iterum septuàque decemib; & quo plures haberet ansas ad reprehendendum, modò litterarum apices inuenistos, modò crebras lituras, quæ scripturæ speciem obtinerent, vitio dabat: nunc obliquos linearum ductus, nunc asperas papyro maculas

Hist. Societ. Jesu Tom. 1.

& atramenti labe vituperabat; obseruans interim velut ex insidijs, num quod impotentis animi verbum ex ore excideret; num quid ab eo fieret turbulenter & iracundè. Consueuerat secundum cœnam ei præscribere, quæ posttridie ab eo geri vellent, & ad periclitandam accuratiùs obedientiam, plurima ei in eam diem, quæ certo ordine & ratione digereret, imperabat. Iubebat (verbi causa) iter aliquod ab eo suscipi, & simul viarum numerum & ordinem perturbatissimum describebat, quem in eo itinere conficiendo seruaret, mandabatque negotium aliquod, & quibus simul id verbis gereret peruersis scilicet ac præposteris imperabat. Exacto die ratione mandatorum, & præscripti simul ordinis reposcebat, utrum in conficiendis negotijs viciniora prius in loca, quam remotiora suo arbitratu, an prius se in hæc, quam in illa præscripto ex ordine contulisset. Similique ratione utrum hæc & illa verba, quemadmodum ab se acceperat, eodem ordine reddidisset, an commutato ordine suum ad arbitrium exposuisset. Pugnancia quoque, & quæ fieri vno eodemque tempore ab eo nullo modo possent, imperare consueuerat: ut quem afferret diuersa inter imperia conatum ad parendum & obtemperandum, ex ipsa animi pugna atque accipiti cura perspiceret. His denum experimentis Societate repertus est dignus, & contra ludibria callidissimi hostis præmunitus: tum receptus ut frater, cum sua voluntate iudicioque spoliatus, & altis nixus humilitatis radicibus est inuentus. Hinc eius in Fabrum singularis obedientia tanquam discipuli in magistrum, filij obsequentis in patrem, ut in eius conspectu præ reuerentia & pudore vix hisceret, mandataque eius vel tenuissima religiosius exhauriret. Nihil vel à principibus rogatus viris, aggredi voluit iniussu Fabri, palam eius professus obsequium, nec maioris Patris erubescens imperia, qui patria & ipse potestate ceteris imperabat. Sed Fabri mora non vni Cornelio, sed ipsi quoque Stradæ in ætatis iam se corroborantis gradu disciplinæ aptissimo salutaris fuit: cuius ille ductu, consilijs, institutione, multò clarior toto Louanio factus, egregia posuit nouæ prædicationis exordia. Excitauit tironem vetus magister ad conciones Latinas in Falconis Gymnasio, vbi Strada ipse de auditoribus vnus erat. Eaque re & frequenti illius Academiæ iuuentutis magistris non modò non inuitis, verum etiam postulantiibus, & Stradæ facultati, quæ Philosophiæ studijs, intermisso benè dicendi vsu, ut plurimum exarescit, opportunè consuluit. Itaque simul ac inflammandæ iuuentutis gratia verba facere acer adolescens instituit, repente ad eum, quem priuatè iam scholæ prodiderant, ingens academicorum multitudo confluit, eaque in dies sic augeri cœpta, ut iterum ac tertio fuerit laxiores in exedras emigrandum. Magistri porro omnes, quo latius noui concionatoris pateret utilitas, auctores fuere Fabio, ut eum ad Archangelum Michaëlis, quæ de præcipuis Louanij ædibus vna est, festa saltem quaque luce concionari iuberet. Quorum Faber consilijs paruit spe proposita copiosè fugis, tamen partem in eo ipse laboris atque oneris morbo stratus non subterfugit: qui ut animos adderet in eo genere dicendi imperito,

H iuue-

46
Egrotans
interim;
multorum
animas sa-
nat.

47
Præclarè
exerceat vir-
tutem Cor-
nelij.

48
Iussu Co-
auxilio Fa-
bri Strada
Latinas con-
ciones ha-
bet.

iuuenique nec Philosophicis studijs cura noui laboris officeret, concionum ei argumenta, vel de lectulo suggerebat, eaque diuidebat in partes, vt pro lectione vox esset, pro librorum apparatu culti pectoris sapientia: nihil vt Stradae propemodum præter actionem vsuque memoriæ, qua plurimum valebat, operis munerisque relinquere. Prohibat igitur animosus adolescens in publicum, & Fabri dimicans armis, ardorem addebat de suo, fidelitatemque memoriæ; si tamen de suo ardebat, quem Dei spiritus incēdebat: quo ille sic astuabat, vt eodem igne tota propemodū concio conflagraret. Dabant ei operam præcipui Theologiæ Doctores tantis plausibus tantisque motibus animorum, vt lacrymæ ex oculis vberimæ fluere. Religiosi omnium Ordinum, quotquot Louanij resident, Stradae ex ore pendebant. Concurrerāt etiam cum viris feminæ Latini imperitæ sermonis, non tam auscultandi gratia, cuius ad linguam surdæ penitus erant, quam vt os spectarent agentis, & ab sancto illo igne caleficerent, quo pectus feruebat orantis. Spirabat in eomens Fabri; cuius & spiritum hauisse videbatur & litteras. Oliuerius Manaraus, quē nobis Deus ad hæc tempora reseruauit, cum adolescens litterarum studijs vacaret Louanij, tantam & ipse flammam Strada semel audito, concepit; vt cum is perorasset, ad ægotantem continuū Fabrum confessionis gratia cucurrerit: multisque & supplicibus verbis orarit, vt in suum se cōtubernium placeret admittere; se cuturum se illum, quocumque præiret; profecturum, quocumque mitteret. Quem tamen Faber ætatis veritus incōstantiam, & ne puerorum more, quā subitō exarierat, tam cito refrigereret, in aliud tempus diemque distulit, dum & ætatis imbecillitati plus roboris, & susceptæ menti plus firmitatis accederet. Sed cum per os Stradae Faber Louanienſiū animos incendisset, celebrari quotidie magis Cornelij domus est cepta. Accedebāt viri graues grauisſimis cum decumbente acturi derebus: ex eo que tanquam ex oraculo responsa petebant, re ipsa probante, quæ de tali viro multorum fama rumorēque nunciarant. Et quanquam salutantium turba morbum non mediocriter intendebat, eger tamen imbecillitatem corporis, animi virtute superabat: & præstanti quadam erga proximos caritate facillimè ad sese aditus parere cuique volebat, nec a se quemquam, nisi æquum vsquequaque placatumque dimitti. His humanitatis, caritatis, industriæque præsidij seruere Louanij vira sunt omnia, multique sepositis domesticis curis ad exercendum piè animum excitari. Vnum memoro Theodoricum Hesium Leodiensis Ecclesiæ Prodecanum, Quæsitoremque Catholice religionis, qui quondam Adriano Pontifici à secretis, & à sacris confessionibus fuerat, imò cuius consilij Pontificatum ille suum rexisse dicitur, & quem propter integritatem vitæ splendoremque doctrinæ, nisi mors interuenisset, in amplissimum Cardinalium Collegium cooptasset. Is cum in has mētis exercitationes esset ingressus, singularem hanc sui fructus significationem egressus dedit, vt ad collocandam in tuto salutem suam totum se Fabro crederet, omnemque vitæ cursum tota voluntate permetteret. Faber tamen & ætatis & personæ

49
Oliuerius
Manaraus
ad hæc tempora
studij Societatis
incenditur.

50
Theodoricus
Hesius totum
se Fabro
permittit.

ratione habita, quarum altera inclinata iam erat, altera sua sponte spectatissimis ornata moribus alienis admuniculis non egebat: tum vero Leodiensis Ecclesiæ proposito bono, non ei censuit vitæ genus institutumque mutandum. Sualit potius, & quæ possidebat in vita bona, & quæ regebat in republica munera, ea prudenter administrare, ad Dei scilicet gloriam & proximorum utilitatem, esseque in nobili illa ciuitate probitatis exemplum, propositum ad imitandum, cum populo vniuerso, tum Clero præcipue. Amplexatus est vir egregius totis præcordijs salutare consilium, & ad optatam actionem, reliquo vitæ spatio sobriè, piè iusteque tractato, tanquam bonus fidelisque discipulus reuocauit. Feminarum præterea cœnobij, quæ & ipsa noua Societatis operam sitiebant, certa quadam viuendi norma, ad quam religioſæ vitæ cursum dirigerent, data est. repressa morum licentia, inter reddita disciplina. Virgines complures integerrimis nuptijs cum diuina Maiestate cōiunctæ, sacris additæ cœnobij: compluresque in Societatem adolescentes adsciti: tanta denique morum in omni hominum genere facta conuersio, vt iam tum de ordiendo Louanij Collegio viri graues apud Casarem agendum putarent. Quibus ex rebus, Deo duce, benè ac fideliter gestis conijci haud ægrè potest, quanto commodo Inferioris Germaniæ semel atque iterum Sociorum in Lusitaniam nauigatio dilata, quanta cum prouidentia diuini Numinis relictus ibi, vbi erat, morbo ingruente, sit Faber. Quidquid enim deinceps in ijs regionibus ad Dei gloriam, communeque Ecclesiæ bonum à Societate gestum est, id omne, si verum quærimus, his debetur initijs.

Interim Faber dum diuturno conualeſcit ex morbo, à Pontifice, quem, vt supra demonstratum est, Poggius admonuerat, Lusitanica professione in aliud tempus reiecta, Coloniam iubetur denuo se referre, nempe ad eius fulciendas prohibendasque ruinas, cuius iam antea fidem confirmauerat vacillantem; præsertim quòd auditum forsitan Romæ fuerat, Lusitanij Regis filiam, quam comitaturus Faber erat, in Hispaniam appulisse, Salmanticaque celebratas esse iam nuptias. Ex Pontificis mente, suam illico Ignatius quoque mentem voluntatemque mutans, per litteras Fabrum admonet, vt Socijs, qui Louanij tum erant, in Lusitaniam cum Strada nullis, ipse Coloniam repetat, non prius inde recessurus, quam rursus admoneretur.

Ac ne Societatis in Hispania propagandæ consilium in Regis pectore congelaret, mittit ad eum Ignatius ex Italia, id quod Regi pergratum fuit, vnā cum Araozio Socios quinque, quorum hi Collegij numeros Coninbricensis explerent; ille verò Regis mentem atque consilium, dum eò Faber appeteret, confirmaret. Discessere sex ab vrbe Roma mense Nouembri, non sine monitis ac mandatis Ignatij de rebus singulis cum Rege Ioanne getendis. Quo in itinere pedibus de more suscepto, nullam Araozius tutandi animos occasionem dimisit, seu celestibus Sacramentis incensisque concionibus, vbi cumque defatigati conſisterent; seu opportunitate familiaritateque congestus, vbi de more procederent. Reducti sunt

51
Faber Coloniam
reducitur.

52
Araozius
cum quinque
Socijs in
Hispaniam
discedit per
reducitur in
Lusitaniam,
sed salutari
obſis mora
semper
retardat
iter.

per

per huius profectiois occasionem in rectam salutis semitam bene multi, Prato praesertim in oppido apud Hetruscos, Pistorij, & Luca. Qua in urbe non defuere, qui Paris monitu vel obstinam haeresim ponerent. Prope Saonam, nauim inueniunt, ab Hispania propè litoribus, tanquam ad eos excipiendos vitè impetatis repulsam. Quae non magis opportuna nostris, quam nauis vectoribusque saluti, vt saepe solet, tempestas fuit. Quippe accommodatis Araozij communefacti vocibus ne in grauiora reciderent mala, apud eum sua quisque peccata contritis dolore pectoribus expiarunt (quorum id multi multos iam annos sceleratè neglexerant) ijs insuper, quae ex alieno rapuerant, quaeque diuiniuste possederat, restituitis. Confessionem mensa caelestis excepit, conuenientibus duodetringenta cum duce nauitis; nouo exemplo, spectaculo peritundo. Ea res Saonensibus calcar, & ad pietatem incitamentum fuit, repente ex oculis nocte discussa, vt de caelo missam lucem agnoscerent, & Sacramento- rum diuiniq; verbi pabulum flagitarent. Annuit postulantibus Araozius, cuius ad pedes ac disciplinam, quoniam naralitia Domini iam obrepserant, incedibilis multitudo confluxit, utilitate permira. Hinc mitigato iam salo Genuam, inde Corsicam praeteruicti, Barcinonem fleunt iter; sed sub anni consequentis initium peruenerunt. Sed prius quam illuc se fleat oratio, pauca sunt perstringenda de Gallia.

53
Statue Soci-
orum Parisi-
is, quibus
praerat
Paulus
Achilles.

In hac verò rem Christianam haud medio-riter formido bellica retardauit, nec tamen in tantis motibus ijs, qui de Societate Parisijs erant, suis partibus muneribusq; decerant. Quin meliorum spe temporum se solantes, fratres suos, qui Regio edicto compulsi, Louanium antè confugerant, ignari quid de his recens statuisset Ignatius, impetrata à Rege venia cupidè reposcebant; nequaquam tutam eorum in Belgio commorationem rati, vbi Cliuensis Dux Gallico praesidio cinctus, suis excurtionibus vastabat omnia: eodemq; propediem ingenti cum exercitu aduolaturus Carolus dicebatur, patrimonij damna & contumelias vlturus. At Ignatius Sociorum de Socijs sollicitudine delectatus rescribit, quos requirerent eos in Lusitaniam missos esse; & simul ex eis quaerit, num & ipsi eò sint migrare parati, an & Parisijs in mendicitate manere, vitam & studia sustentaturi precario. His quaestionibus prudens Pater dum filiorum tentat animos, eorum etiam postulata discussit. Quibus tamen illi per litteras fecere satis, suam vbiq; contestati fidem alacritatemque parendi: seu pede nudo currendum esset ad Indos, & toto itinere mendicandum: seu Lutetia in paupertate manendum, & alienis studia sustentanda subsidijs. Quo praesidio pietatis armati constantissimè vel inter amorum strepitus, institutum vitæ studiorumq; suorum in Longobardorum Collegio tenebant. Admittebant ad exercitia spiritus non sine praesenti fructu passim aliquos, Paulo de Achille, qui Socijs praerat, institutore; sacerdosque ex ijs Gallus ad eos transijt homo nauissimus, qui parentes suspicatus discessum suum agrè laturos, quò ab eis abesset longius, in Apostolici Nuncij comitatum (is erat Aquileiensis Patriarcha) qui per Galliam in Sco-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

tiam iter habebat, sese occultus iniecit, inde Romam ad Ignatium cum Patriarcha venturus. Scotiam vt ventum est Ecclesiam illam haereticorum furore quassatam, aspiciere sine suspitio sacerdos ille non potuit; itaque perinde arque vnus è nostris orsus est Catholicae rei omni ratione consulere, vt eò diuinitus destinatus, non fortuito videretur appulsus.

In Hispania nata sunt Collegij Complutensis initia, tenuiora illa quidem, vt omnium natura fert rerum, sed tamen eiusmodi, vt ex ijs, quae cernimus incrementa prouenerint. Tecti tanti Collegij semen mira Dei prouidentia, Franciscus Villanoua Placentinus. Is ad Conimbricense Collegium Roma missus, moxque in patrium caelum valetudinis remissus causa, cum ex annuo fere morbo, quo peregrini caeli, & pedestris itineris insolentia confictatus est, emerisset; postea Compluti primas litteras puerorum more perdiscere, iam natu grandior, & grammatices exorbere molestias, incredibili patientia, admirabili paupertate, & neglectu maximo rerum omnium instituit. Qui cum ex communi vulgarique vita, nec generis commendationem afferret, nec fauoris ac gratiae: ita tamen in Societate praeclearis suae prudentiae virtutisq; documentis Complutensibus se probauit, vt vniuersorum, & sibi, & Societati voluntates adiunxerit. Itaq; tantum abest vt ei quidquam, aut litterarum ignorantio, aut generis obesset humilitas, & deformitas otis, vt in eius disciplinam viri docti grauesque studio incensi diuinarum rerum se spontè traderent: ad eumque velut ad magistrum discipuli, suis de rebus quaestionibusque referrent. Ad eò vera virtus vbiq; litteris, ac doctrinae & pietatis actio naturæ dotibus anteceffit. Ita quippe erat ante oculos omnium singularis eius pietas, & humanarum rerum despicientia, cum in angusto tugurio humilique casa à pijs sibi delata matronis, quasi ludo quodam virtutis aperto; & se & alios in oratione Dei pietatisque muneribus exercebat.

54
Franciscus
Villanoua
Compluti
abit Conim-
brica vales
tudinis
causa: & sibi
Compluten-
si Collegij
semen.

In Lusitania secundo item cursu res processere. Nauus & industrius habitus inter totales est Pontius Gogordanus Gallus, qui dum Conimbricæ ad animum defensionem doctrinarum sibi subsidia parat, quasi prolusione quadam, modò remittendis pro potestate noxis (erat enim iam sacerdos) modò alijs obeundis ex instituto muneribus praeclearè animis consulebat. Mulieres non paucas, quae pudorem suum publicauerant, castè docuit sese in posterum gerere. Quibus etiam ne ad eisdem scopulos denuo offenderent, Simonis operam cœnobiorum sunt extracta perfigia, ab eodemque leges canonesque praecipiti, quorum obseruatione atq; custodia, & loca ipsa sese tutari, & qui in ea se reciperet iexus, vitam posset ex sanctitate degere; Probatum in vulgus id operis est, & Academicae iuuentuti salutare compertum. Hac quippe flagitiorum obstrueta ianua, propositisque ante oculos tot recentis Societatis exemplis, instituerunt & illius Academiae Doctores auditoresque litterarum studia cum probitate coniungere, eisque tam serio, tam constantè operam dare; vt eorum complures totos se Deo cum in alijs familijs, tum in Societate deuouerint. In his Melchior Nunnius, qui in Pon-

55
Rerum sta-
tus in Lu-
sitaniam.

56
Cognatus
in Societa-
te Melchior
Nunnius.

Fructuosus Noguera, Ludovicus de Grana, Melchior Garnerius, 57 Confalvus Sylueria,

Rodericus Menesius,

59 Inuentoria Collegij Conimbriensis.

tificij iuris disciplina haud contemnendos processus effecerat: quem secuti mox sunt Fructuosus Noguera, Ludovicus de Grana, & Melchior alius Garnerius, is qui postea Nicæ factus Episcopus in Machao Sinarum insula operam suam sane quam vtiliter posuit. Confalvus item Sylueria Comitis Sortollani filius, annorum ille quidem non amplius viginti, sed iudicio tamen sensuque peracri, & ad pietatem suo nutu propensus. Qui vt nouam hanc salutis semitam inijt, tam miris subito mores induit, tantum crucis concepit amorem, vt domi fontisque & admirationi fuerit vniuersis, & disciplinæ martyrij profectio didemare dignus, quò & Deus iam dudum vocabatur, & eius postea virtus in regno Monomotapensi prouexit. Hunc subsécutus est nobilitate par pietate nihilo inferior Rodericus Menesius Prætoris filius Olisippontensis. Cui Conimbriensi ab vrbe remoto, vt etiam Confalvus, Iacobus Miro, ne propter eorum nobilitatem turbam aliquid oueretur, exercendis operam dedit. Quanquam mox cognito à parentibus vtriusque consilio, quidquid ex carne & sanguine turbam extitit, quod haud exiguum fuit, id filiorum constantia mirabiliter sedatum. Hæc Academicos allexit aliqstum canonum legumque peritos, tum Theologicæ disciplinæ: extremo vt anno septem & quadraginta numeretur adscripti. Quo ex numero Antonius Correa, Nunnij Christophorusque Riberij, Emmanuel Morales, Paulusque Soarius, viti haud vulgares, suisque hodie clari laboribus memorantur. cuius tantæ fecunditatis particulam, domus etiam Olisippontensis obtinuit, vbi perpauci sacerdotes ac Socij, Simonis excitati vigilijs pari industria fructu pro animis depugnabant. Simon enim strenuè, & sine cessatione Dei causas agebat, non in aula modo, vbi propter famam sanctitatis venerationi cunctis erat, verum etiam in vrbe reliqua vijs publicis obeundis, & nouis semper rationibus indagandis, quibus prædas faceret animorum. quò & domesticorum sollicitudinem adiungebat, vt sua vocatione dignè vbique Societas ambularet. Rex ergo cum sua consilia cerneret ex animi sententia & voluntate procedere, ingentem hauriebat animo voluptatem, eoque maiorem, quòd & ciuitas vniuersa, & Conimbriensis Academia, repentina quadam voluntari in clinatione, contra quam rerum primordia, & ipsiusmet Regis ferebat opinio, in Societatem miniscè propendebat. Quocirca tanto animatus ad inchoata perficienda vehementius, quanto magis ea, quæ iam inchoauerat, aridebant, Collegij Conimbriensis edificationem curauit ocibus ad exitum finemque perducere. Ac ne quid Patribus exhiberetur negotij, hominem in primis gnarum atque nauum operi illi præfecit. iustitiamque alias in super comparari domos Patrum adibus continentes, quò laxius amplificata iam familia, dum adificium perfoluitur, habitaret: itemque omnia ab œconomo suo, quæ ad victum & cultum pertinent nouis deinceps Collegij colonis vsque ad centesimum, quoad certum vectigal attribueret, suppeditari. Simon autem Conimbriam res Societatis inspecturus abeunte iam anno profectus, suo Socios exhilarauit aduentu, eosque ad meliora & exemplo pro-

mouit & verbo. Sed quoniam, quos oportuit parandis insudate doctrinis, ij plurimum ex otio literarum haud leui iactura in ministerium rei domesticæ deriuabant; is, vt ei incommodo semel acriter obiurauit, sex alios magis corporis, quàm ingenij muneribus aptos, & quorum humeris rei familiaris onus imponeret in Societatem sapienter admittit ad exemplum, videlicet Romanæ domus; cuius initio Patres cum verbo & orationi instantes essent, animo vtriusque; procuracione contenti, prudenti consilio deligendos Apostolorum more liberaliquos censuerunt, qui ministrarent mensis, & rem domesticam procurarent. Venerat per eos dies nobilis ex India legatus ad Lusitanum Regem. Hunc Rex tuebatur Christianum fieri, hortatusque Simonem est, vt conuideret hominem, & ad Christum omni ratione pelliceret. Quem cum Simon frequenter adijisset, vicissimque ille Simonem, congressu blandiore deuinctus, sensim & ad aures, & ad animum, quæ docebatur, admittit. Ergo breui Deo collustranti se dedit, & nefaria detestatus idola, veterem, per baptismum, abiecit Adam, nouum induit, tanto animi ardore atque constantia, vt quoniam magni apud suos nominis ferebatur, eius speraretur exemplum ad fidem Indis plurimum profuturum. Sed quando Indorum incidit mentio, eorum hunc annum commemoratio claudet. nam quæ proximo apud eos gesta primo Xauerij in oram Piscariam ingressu, supra memorauimus, ea in labentis illius anni supremos menses cecidisse ipsius Xauerij testatur epistola Tutucurino data. Totum autem hunc ille annum, & eo amplius in Cominorini promontorio magno Christianorum bono & accessione consumpsit. Nam extremo ferè superiore vix Tutucurinum attigerat, cum ad excolendos incolas, Christumque docendum, animum appulit. Deinde ad vniuersi promontorij accolos vestigijs curisque conuersis, non prius ab opere destitit, quam longissimum illum Cominorini tractum, triginta amplius oppidis vicisq; distinctum, vel ad Christi cultum reduceret, vel in eo iam suscepto recenti institutione firmaret. Tutucurinenses vt ad tractandum lenes, sic in lege Domini planè rudes offendit, vt quid ea ipsa lex esset, quidue omnino credendum homini Christiano prescriberet, penitus ignorarent; nullamque Lusitanæ linguæ, cum tamen Lusitanorum satis magnum haberent vsum. Quo circa lectis Xauerius toto ex oppido vitis, quos sapientiores ceteris animaduertit, adhibitisque Lusitanæ linguæ peritis, catechismi summam multorum dierum labore Malauricè conuertendam curauit. Ea quippe lingua regioni vernacula est. Quæ cum memoria prius ipse mandasset, eo mox coactos tinninabulo pueros virosque quamplurimos quotidianis explanationibus imbuebat. Cuius institutionis vtilitas quo pateret latius, pueros, quorum expertus erat ingenia, mensè ferè interiecto, iubebat parètes suos atq; propinquos, totamque deinceps viciniam eadem, quæ ipsi docti essent, edocere vicissim. Dominicis festisque diebus oppidanos vniuersos æque viros ac feminas, pueros & grandes natu, cum vnum conuocasset in locum, exorsus ab inuocatione diuinitatis Trinitatis, cuncta multitudine excipiente, Apo-

60 Res Indis.

61 Labori Xauerij in promontorio Cominorino.

62 Ratio tradendi catechismi pulcherrima.

Apo-

Apostolicum Symbolum, Decalogum, precationem Dominicam & Salutationem Angelicam voce magna præbatur. Symbolum ubi communiter ita decurrerat, iterabatur à capite solus: insistentisque singulis in articulis, cum populum admonuisset, Christianos inde nominari, quòd summe ac sine hæsitatione ea duodecim capita crederent: Age, clamabat, uti Christianos vos profiteamini, nonne item hosce articulos fide certissima creditis? statimque iucundissimo planè spectaculo, magnis clamoribus simul vniuersi, brachijs ante pectus crucis figuratis in modum, Firmissime credimus, respondebant. In qua fidei professione sanè frequenter gregem nouellum Xauerius exercebat. Inde præfatus quemadmodum credendo Symbolo Christiani vocantur, ita custodiendo Decalogo Christianos fieri ac nominari bonos; contraque malos, illum qui violent, præcepta singula percurrere, tum Christianis, tum Ethnicis eorum cum insito naturæ lumine conuenientiam valdè mirantibus. Posthæc decantatis singillatim precationibus singulari arte doctor industrius precationes ipsas Symbolo atque Decalogo interferebat. Nam cum rursus primum fidei præuisset carmen; populo pariter acclamante subijciebat, *Iesu fili Dei largire gratiam nobis, per quam firmiter, & absque dubitatione vlla primum fidei credamus articulum: hoc nobis vt des, orationem Dominicam pronunciamus.* Ea pronuntiata clementissimam Deiparam, idem sibi vt à filio suo Iesu impetraret, verbis propè ipsidem & vocibus precabantur, Salutationem Anglicam subiungentes. Quo ordine reliquis decursis articulis, eadem planè ratione interiectis inter singula precationibus præcepta legis exequabantur, Xauerio hæc duo beneficia plurimum commendante vt sæpius flagitare à Deo. Primum, vt constantissima fide Christianæ religionis tenerent dogmata, tum vt, sicut opus est, obseruarent præcepta. His enim exoratis, cetera illis benignissimum Patrem vberius quam nosset petere, concessurum. Documenta fructus ex hac Evangelici magistri sedulitate, morum commutatio, ingens Ethnicorum cursus ad sacrum fontem ex omni ætate sexuque: cumque de omnibus benè sperabat Xauerius, tum verò nescio quo pacto tenera magis delectabatur ætate, vt quæ & sitire Christum videretur ardentius, & ad orandi disciplinam multò esse propensior. quin ab idolorum cultu sic erat auersa, vt eorum cultores parentes suos grauiter inculcasset: cuius iustissimè odium acuebatur Xauerius, cum ad eas pestes amolendas, sicubi eas esse compererat, coacto puerorum agmine signifer anteibat. Quo illi antesignano duceque concitati vehementius omni impetu irruerant in spurcissima simulacra, sputisque & dignis affecta probris affligebant & prosternebant: agentesque veluti de hoste triumphum comminuebant & dissipabant. Vt non tam venerationi parentibus, quam ludibrio liberis fuerit insolentissimi superbia Luciferi. Perpurgat in signi oppido Tutucurino, & Christi legi subiecto, alia cepit Commorini oppida vicoque Xauerius doctrinæ gratia peragere, Christum ubique disseminans: paucos vt intra menses tota illa prouincia magno suo

gaudio senserit se esse Christianam. Quanquam enim inter Christianos adhuc multi Ethnicorum ritu viuebant, tamen eius rei causam non præfracta hominum ingenia, nec peruicacia aliqua, sed tum Doctorum sustinebat inopia, tum Brachmanum, de qua nos mox, obstinata perfidia. Tanta autem eorum qui Christum agnoscerent fecunditas fuit, vt interdum vno eodemque die Xauerius vicos toros salutis aqua respergeret; ea verò baptizantis defatigatio, vt & vires continua agitatione lacertos, & vox fauces iteranda catecheli deficerent. Nitidos & ablutos maiore etiam cura industriaque fouebat. Nam solis ardore contempto circum vicos & oppida nudo plerumque pede, ocreis etiam iam vsu detritis feruida arena cursabat, sacerdotum personas vnus sustinens plurimorum, & singulorum necessitati prospiciens. hæc placandis dissidentium iris, illic idolorum superstitionibus abolendis, modò confirmandis Christianorum animis, modò neophytis adiungendis, interdum cerimonijs sacrisque ritibus sancendis interdum inuisendis & consolandis agrotis. Quibus Xauerius officijs, & parta strenuissime tuebatur, & noua continenter addebat. Cuius spectata in vulgus sanctitas celestibus testata signis atque prodigijs, non mediocre pondus ad fidem faciendam afferebat. Sanè constat compluribus salutem corporis & valetudinem eius precibus restitutam, qui cum singulorum votis occurrere, optatisque non posset (passim enim eius cognita virtus expectabatur) pueris neophytisque mandabat, vt agrotorum domos adentes primùm domesticos vicinosque vocarent, deinde fidei Symbolo vnà cum eis, qui cõuenerant pronuntiato, ægros ad spem salutis erigeret: tum ijs qui aderant spe & expectatione suspensis, certas precandi formulas adhiberet. Ita vna eademque operâ, & corporibus salus afferebatur & animis. Accedebant excogitata pro animorum salute præsidia, & singularis Patris industria. Qui cum vnus omnia non posset, neophytorum operâ, quorum iam mentes religionis elementis imbuerat, ad imbuendos etiam ceteros utebatur: habitoque ex sedula pietate delecto, eos quoque uersus monitos dimittebat, vt in domibus publicisque vijs, forsique omnibus catechismum, quemadmodum à se acceperant, edocerent. Verùm in tam alacri animorum procuratione, tam prospero rerum cursu, gemina adhuc cura pium pectus angebat: altera Parochorum & sacerdotum inopia in tanta animorum copia: altera perfidorum reliquæ Brachmanum, hostilesque fraudes in medio Domini grege. Ad leuandam sacerdotum penuriam neophytos singulos muneris sui vicarios, quos Canacopolas appellant, in singulis oppidis vicisque constituit. Cui hominum generi, quo suo muneri præessent alacrius, eius rogatu pecunia certa quotannis ab Indiæ decreta Prætoris, à Rege deinde Lusitanæ aucta & confirmata est. Ea cum ab Indis Regina Catharinæ foccorû & crepidarum nomine penderetur, auctor ei magnopere Xauerius fuit, vt id artis in annum catechistarum vectigal verteret: in eoque cum ad Regnam scriberet, piè lusit, cum diceret nullis eam foccis æque facile scanfuram in cælum, ac precibus neophytorum, quorum in magistratos atque

64
Multa edita
miracula
etiam per
pueros cate-
chizant.

63
Ingens fru-
ctus.

65
Præfatus
quodam
terram
vicariorum
instituit,
quos
Canacopolas
Indi
vocat.

66
Cana-
copo-
larum mi-
nus.

doctores id opis subsidijque conferret. Horum institutorum prima causa fuit, vt essent, qui & periclitantibus pueris baptismi opportunitate succurrerent, & repentinis in rebus, quoties ipse per locorum intervalla non posset, neophytorum necessitati consulerent. Proinde omnibus in locis singulos binosue delegit, qui Christianæ legis intelligentia, pietatis ardore, morum integritate ceteris anteirent. Qui quidem in suo quisque pagodum sacerdotum, vt dixi, penuria Parochorum instar quoquo modo essent, à quibus & sacra curaretur ædes, & catechismus tam Latino, quam patrio vernaculoque sermone modò viris, modò feminis traderetur. Ab iisdem & solemnes de more nuptiæ pronunciarentur, & in discrimine collocati consignarentur infantes. Hos item cum infantium numerum, & natorum annos, tum eorum, qui aut in sinu pellices, aut in pectoribus fouebant iras, vicis reuisenti Xauerio, ex eius præscripto edere diligenter oportuit, quò malis ille præsentibus, quam præsentissimam curationem afferret. Ita res omnes vir solertissimus vbiq; breui, & cognoscebat simul, & componebat, vt quam breuissima interposita mora suam aliò locaturus operam festinaret. Iam Brachmanum cauendis insidijs fraudibusque commodè se facturum existimauit, si veluti perpetuus quidam designatus inspector sapè vicos & oppida, quæ peragrando docuerat, concursaret, lustratilsque ad vnum omnibus, in orbem denuo recurrente labore, ad vicum vnde initium fecerat, se referret, singulas instar Apostoli confirmans Ecclesias, & Parochorum numeros explens omnes, Brachmanumque commenta dissoluens. Hi sapientes habentur Indorum, vt origine peruerusti, ita tumore nobilitatis inflati; qui & sacerdotali & regia stirpe se progenitos iactant, quamuis ab vtroque splendore moribus valdè distent. Horum scitis publica omnia & priuata iura subiecta sunt. Hi cerimonias, & iusta funebria suo arbitratu præscribunt: iisdemque magno suo quæstu prodigia, fortes, auguria interpretantur. Horum disciplina, institutisque reges ipsi cunctis in rebus magnis pariter tenentur, ac paruis. Sagax omnino in eis mens, sed disciplinis non admodum culta: doctrinæ supplementum calliditas. Mendaciorum opifices, & consuendis dolis exercitissimi: huc ingenij vires exerunt, hinc se totos conterunt, vt mendaciorum portentis, simplicioribus animis fucum faciant: fidem & auctoritatè tribuit dictis opinio sapientiæ, & simulatio callida sanctitatis: vt quidquid portento sum, vel enorme confinxerint, facile in vulgus probent. Fraus omnis ad auaritiã spectat, vt dona offerantur idolis, suæ familiæ pabulum: quæ si offerre populus intermittat, denunciant iras deorum, morbos, & neces, & demonum incursiones: oblata deinde furtim deuorant, aut domesticum in vsum vertunt. Simulant se carnibus abstinere, & sanguine præditis animantibus: cum tamen & carnes suauissimas gustent, & quidquid ex sanguine concretum est in occulto conficiant. In pagodibus, quæ & ædes sunt & simulacra deorum, dum de cibarijs populi ventrem faciunt, tympanis perstreperunt non tam harmonico ac leni, quam absurdo barbareque concentu: quò multitudini fidem fa-

67
Brachma-
num genus
& super-
sticio.

ciant, quam suaves sint dijs epulantibus missæ dapes: nam & deorum fingunt simulacra prandere, quorum ipsi prandia & dona liguriunt. Est apud eos Brachmanum genus, quos proprio vocabulo Iogues appellant, posteri, vt videtur. Gymnosophistarum Græcis olim celebratorum, qui cælibem vitam agunt. Nam alij & liberis operam dant, & vxorù multitudine, quas pagodum in vsum esse mentiuntur, intemperantissimè potiuntur. Iogues autem partim longissimè peregrinantur stipem emendicantes, alperiore vestitu cultique: partim in subterraneis specubus durissimo vitæ genere semetipsi disceruat, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur: ij postea tanquam humano fastigio celsiores, & omnium rerum adepti licentiam, nullis iam tenentur legibus, & in omni scelere & flagitiorum genere voluntantur impunè. Est & ijs maximus rector, qui vctigalia per ampla dispensat, vocatosque ad se certis temporibus impostores varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Parabrammam nescio quem deum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modò, sed mutis etiam animantibus cælestes habent honores, & templa ædificant sanè magnifica. Fanum est simio dicatum: cuius dumtaxat pecori in victimarum vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurret columnarum septingentarum è marmore miræ magnitudinis. Elephantis etiam religionem numiniis tribuunt; bobus autem eo maiorem, quòd mortuorum animos in eam maxime belluam immigrare opinantur. Multos habent suorum superstitionum libros magno labore studioque conscriptos: vnde suo arbitratu promant, quæ ad decipiendum populum contracto supercilio, & magna pompa verborum disferat.

68
Iogues simi-
les præcis
Gymnoso-
phistis.

Horum omnium Xauerius fraudes cum exagitaret, & vulgo patefaceret, disrumpebantur dolore Brachmanes. cumque se diutius occultare non possent, Xauerium astute conueniunt, cumque, vt in suis fraudibus conticescat, munusculum student delinire blanditijs: negant se patri monium, vnde alantur habere, præter illa simulacra deorum, quibus si offerri dona deserint, ad vltimam redigantur inopiam. ceterum vnum se nosse Deum effectorem rerum omnium; eique se pro eo supplicaturos enixè, si suas artes celatas velit. Xauerius repudiatis precibus præmissisque nefarijs, seridè admonet impostores decipiendi finem faciant, & salutis iter, quod non ignorent, arripiant: à fraudibus ni abstineant, ne se quidem finem eos prodendi facturum. Transibat multos in obeundis Christianorum vicis aliquando pagodes, & eorum in vno Brachmanes serè ducentos offendit: à quibus beneuolè exceptus, cupidè agere cum ipsis cepit, ac primum confidere cunctis iussis, quætere ex ijs, quid eis tandem ad beatam vitam sui præciperent & imperarent dij. Illi verò subita interrogatione perstricti, post longum inter se certamen, respondendi partes octogenario seni pauidi deferunt. Is non malitia minus quam atate decrepitis responsi periculum mu-

69
Qua cum
Brachma-
nis egit
Xauerium.

70
Brachma-
num ab sur-
da præcepta.

mutua interrogatione declinans, Ecquid, inquit, vobis ad beatam vitam vester imperat Deus? qua Xauerius calliditate perspecta negauit se verbum prius esse facturum, quam ipse ad interrogata, vt ferebat æquitas, respondisset. Tum ille tuam prodere coactus incitiam, respōdit, qui ad deos ire vellent, ijs omnino duo lege præcibi: primum vt à macandis vaccis, quarum specie colantur, abstineant. deinde vt eorum cultoribus & ministris Brachmanis de suis bonis ac fortunis impertiant. Hoc Xauerius responso commotus elata cœpit voce Decalogi Symbolique præcepta patri ipsorum pronunciare sermone, paululumque in singulis exponendis hæere. Deinde quid paradísus, quid inferorum locus esset: quique huc, quique illuc raperentur ostendere, adiecta ad extremum cohortatione peracri. Vix perorauerat Pater cum Brachmanes vi veritatis adacti in eius sutexere complexum, vno fatentes ore nullum alium Deum esse præter eum, quem Christiani colebant, & cuius lex ac præcepta ad eod naturæ lumini rationique congruerent. Tum illi ex Xauerio vicissim curiosius sciscitari permulta: an animus noster, sicut & ceterarum animantium, vnâ cum corpore pariter intereat. deinde quâ morientibus exeat: an in somniantibus, qui sibi cum amicis vel remotissimis colloqui & versari videntur, destituta corpore longius absit. itemque albûsne æterne sit Deus. Quippe illi cum sint atro natura colore, eodem autumant esse Deum. Ad hæc ita respondebat Xauerius accomodato ad eorum sensus captumque sermone, facile vt ea perciperent, quæ & de Dei natura, & de animi immortalitate humana mens capit. Quibus cum quid opponerent non haberent, vehementer vt gere Xauerius, Christianorum vt legem, quam ad eod rationi consentaneam veramque sentirent, amplecterentur. At illi veriti famam vulgi, sed multo magis famem, si quasuosas artes suas desererent, religione mutanda; dilexerunt magis tenebras, quam lucem. Xauerius igitur, ne suam in ijs operam perderet, hanc cōuertit ad plebem, multo que è fallacissimis Brachmanum fraudibus traduxit ad lucem: quanquã & inter Brachmanes qui lucem aspiceret, inuentus est vnus, qui vt erat ingenio moribusque percommotis, ex aqua renatus & spiritu, factus est repente de veteratore & architecto mendacij, veritatis perceptæ magister. Populares suos, quos fictis antea fabulis imbuebat, Christianis postea legibus instituendos populo admirante suscepit. Cuius Xauerius permotus industria, ratus ère Christiana fore, si quis alius auctoritate præstas ad Christum ex ea secula transfiret, Brachmanem, qui in celeberrimo gymnasio hausisse litteras ferebatur, sine arbitris & sine teste conuenit, in eiusque familiaritatem ita se paulatim insinuauit, vtille sibi cuncta suæ Academiæ mysteria, quæ sacramento adactis enunciare nefas est, aperiret. Ea fuerunt eiusmodi: Vnum esse Deum cali terræque opificem, quem soli Brachmanes venerantur omni ex parte perfectum: deos autem, qui coluntur à plebe, nihil esse aliud, nisi demonum simulacra. Scripturarum se monumenta quibus academicorum leges continerentur, habere: è quibus ille quædam (interposita singulorum expli-

71
Brachma-
nis conuer-
sio.

72
Brachma-
num myste-
ria.

catione) in medium protulit. Agieriam apud se octauum diem, vt apud nos Dominicum, solenne ac festum, eumque præcipuo cultu à sapientibus obseruari. Precandi formulam vnâ omnibus esse propositam, paucis compositam verbis, quæ illud sonant: Adoro te Deus, & tuam in perpetuum imploro gratiam. hanc illi formulam octauo præsertim quoque die frequenter vsurpant, voce tamen, ne silentij iusiurandum violent, ad eod summissa, vt exaudiri vix possint. Et quod admiratione dignum est, illud in suis monumentis scriptum reperiunt, venturum aliquando tempus, cum omnes vna lege viuant, vna omnes religionis disciplina se regant. Hæc & alia huius generis (nam inania quædam tacere, quam memorare præstat) cum ex suis arcanis petitus academicus indicasset; ex Xauerio vicissim de suis aliqua percunctatur, ea se pollicitus nemini proditurum. At Xauerius, Imò verò, inquit, nisi Christianorum mysteria te recipias cuiuslibet vulgaturum, ea ex me non audies: cum ille recepisset; orsus à Baptismo, Sacramentorum videlicet ianua, illam Christi vocem, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*; diligenter edisserit. Deinde Symbolum & dena præcepta legis breui explanatione percenset. Quæ postea Brachmanes in commentarios omnia retulit, & Xauerio deinde narrauit, sibi visum in somnis Christianum se esse iam factum, & ei socium ac comitem accessisse; proinde se optare baptismum. quem tamen, quia nondum satis paratum Xauerius sensit, abluendum in præsentia non putauit.

Hæc de Brachmanis, deque Xauerij actis in ora Piscaria: quæ quidem ad Indiæ Prætozem Episcopumque perlata fuere iucunda, qui cum lætiora sperarent in dies, tam industrio præsertim viro apud Indos agente, ceptum Seminarij opus, vnde ad albas iam messes operæ breui prodirent, strenuissimè promouerunt. Porro in eo regendo ita se Camers tractauit, vt affirmatis, quem supra nominavi Borbanus, se tum demum, quem quaereret, inuenisse: & Regem Prætor monuerit, si totas quamprimum Indias cernere Christianas cuperet, quam plurimos curaret eiusmodi de Societate mittendos. Hi sunt huius anni labores, in quibus illi præcipua nota felicitatis illustres, per quos toto superum exultante concilio mille amplius Commorinenses infantes ad beatam vitam ex ipso penè genitalis vndæ gremio peruolarunt. Tanta autem in his locis Xauerij animum gaudiorum copia pertentabat, vt ingentis sui laboris sollicitæque in proximos caritatis, fructum quemdam vel in hac vita præcipere, & in celo conditam prægustare mercedem sibi quodammodo videretur. Ecille quidem cum Romam ad suos scribit, disertis verbis affirmat, tantam esse vim gaudiorum, quæ Deus in ea excolenda barbarie sedulo laborantibus elargitur, vt, si quid est solidi in hac vita gaudij, id vnum ibi esse videatur. Idemque sæpius auditus est inter eos labores, cum celestis se iucunditas superfunderet, exclamare, *Quæso te Domine, noli me tantis obruere in hac vita gaudijs, aut si pro tua infinita liberalitate his me circumfluere omnino placet, transfer me hinc ocius in istas sedes regionemque Beatorum. Nam qui tuam semel dulcedinẽ degustauit, is necesse*

73
Præclarum
Societati
nomen pri-
morum Pæ-
trum vir-
tute & in-
dustria par-
tum.

74
Gaudijs ce-
lestibus in-
ter arum-
nas Xauerius supra
quam capere
queat, complatur.

est acerbam prorsus sine te vitam agat. Ergo hæc eorum vel in hac vita merces, qui Christum Iesum & eius animas sciunt; quique nihil sibi ea de causa in periculis & laboribus parcunt, ut ubi nulla est laboris fatietas, ibi nulla sit fatietas gaudij. Quæ si tanta est in exilio, quanta tandem erit in patria? ubi laxatis huius mortalitatis angustijs totos sui pectoris sinus beata mens pandet, & ibi semper saturæ sine saturitate potabit, ubi diuini perennisq; fons gaudij sine cessatione manabit.

1544
75
Ignatius in
Urbe domi-
cilium san-
ctæ Marthæ
excitat.

Aderat iam annus quartus & quadragesimus, cum Ignatius in signe & luculentum in Vrbe opus sua industria & auctoritate constituit. Id olim S. Marthæ vulgò dicebatur, duplici ex genere feminarum; altero earum quæ matrimonij lege solutæ, à meretricio quæstu se recipere, ut inde ampliùs egredi, nisi vel thori legitimi causa, vel Religiosi claustrum nomine non liceret: altero earum, quæ quamuis in matrimonio collocatæ, vitam tamen contaminatam agebant. Hæc cum animum ad pudicitiam reuocassent, in eamdem includebantur custodiam, item cum eo, ut ne ipsæ quidem, nisi ad redintegrandam matrimonij fidem extra illa sepra prodirent. Harum igitur receptaculum, quod cœnobio Conuersarum, siue coniugij nexu excluderentur; siue quod ad Religiosæ vota non satis animi haberent, plurimarum sanè commodo institutum est. Has Ignatius ditionibus antea matronis in officio continendas alendaq; tradere solitus, postea cum earum in dies numerus increbresceret; ne cui oneri esset, certis in ædibus includendas, & de publico sustentandas, Pontificio insuper in eam rem diplomate impetrato, curauit. Is primus excitandæ nobilitatis causa, in summis rei familiaris angustijs nummos aureos centum, redacto ex defossis in area Professorum domus lapidibus pretio, ad eius operis primordia contulit: quod hoc anno cum gestum sit, ea fuit nobis causa operis paulò antè constituti, moxque perfecti hoc in loco memoriam illigandi. Ad eius verò loci custodiam administrationemque piorum hominum Sodalitatem instituit. Quò postea vel perillustres Antistites, Purpuratiquæ Patres non dubitarunt adscribi: quorù ex collegio Protector etiam à Pontifice datus. His patrocinijs auxilijsque anno M. D. XLVI. cum pleræque earum mulierum matrimonij solutæ nexu, ad Religiosam vitam animum adijcerent, nec faciles in sanctæ Magdalænæ Conuersarù cœnobium receptus inuenirentur; additum est operi monasterium sanctæ Marthæ nomine ad eas propriè recipiendas. Quod monasterium cum sanctitatis fama celebraretur, & à virginibus quoque cœpisset incoli, paulatim in harum dumtaxat vsam cœuersum, hodie inter Urbis nobilissima numeratur, primi eius instituti feminis, siue quæ custodirentur ad tempus, siue quæ ex ijs Religiosæ fierent, in aliam sedem translatis, quæ nunc Domus pia, & interdum Malè nuptiarum vulgò cognominatur.

76
Cœpta Roma
habita-
ri propria
domus.

At dum noua semper animo in rem communem molitur Ignatius, nihil tamen institutis superiore anno muneribus operæ detrahebat: imò verò ea constanter vrgebat, dum aliquando coalescerent, & suis viribus niti possent. Professorum quidem inchoata iam domus ad eam magnitu-

dinem liberali hominum pietate peruenit, ut omnino Ignatij familia plurimis adacta Socijs cò se conductis ex ædibus Septembri mensè transtulerit. Hinc in omnem Domini vineam cultores industrij nauique prodibant. Iamque in Italiam, ut supra demonstratum est, Salmeron, Lainius & Paschalius varijs dispersi locis, operam locabant suam: ac Salmeron quidem ad huius exitum anni Mutinæ morabatur; Paschalius verò ex Politiano Monte, quem colere ad Maium vsque intentà pergebat operà, Regium Galliæ Cisalpinæ ad restituendum mulierum cœnobium à Cardinali Carpenfè destinatur. Is erat Rodolphus Pius, cuius fidei tutelæque primæ nostræ Societatis cunabula Summus Pontifex Protectoris nomine commendarat, præstanti prudentia vir, auctoritatis verò tantæ, ut ipso absente Pontifice, secundo in Vrbe Legatus summa cum potestate remanserit. Ab hoc ergo Paschalius ad id, quod dixi, cœnobium cum litteris destinatus, etsi perlibenter, ut decuit, primò exceptus est, & paratas ad cetera virgines sese profiterentur; tamen ut communes Ordinis leges & Religiosos viros, qui ad omologesim assignabantur, & si qua alio ex cœnobio ad ipsas iuandas esset accerfenda virgo, reciperent, nullo modo potuere percelli: ut cogere homo lenissimus pro potestate accepta die gloriosi in cælum Christi ascensus sacra eas mensæ communionem priuare. Nec tamen ab ingenita lenitate discedens, blandè illas ad impetrandam gratiam sancti Spiritus cohortatus, peculiarem in oede preceationem habere iussit aliquot dies, ut quid ipsis expediret, diuinus inspiraret afflatus, idem rogaturum se ipse pollicitus, eius utique non ignarus, quod tradidit Augusti-

77
Paschalius
Regium in
Cisalpinam
Galliæ
missus.

Epist. 1. 16.
traç. 3.

nus, inanem esse strepitum monentis vocis, nisi sit intus, qui doceat. Flexit cælesti Numè rigidas mentes, & reterrimo pulso hoste, fouit frigidas, & direxit errantes, ut, quæ sui Pastoris detrectarent imperium, eæ mox ab oratione digressæ, ministris eius obsequentissimas se præberent; & quæ salutis medicamenta respuerent, eæ hæc arripere audissimè. tanti est Deo dicatas mentes ex Dei spiritu, & sua ex arte tractare. Laborum merita cumulauit in Paschasio morbi grauissimi patientia. Egrotauit ad mortem, sed eorum miseratus est Dominus, quorum vitæ per suum famulum consulebat: ut ei corporis salutem redderet, per quem multis parauerat animi. Nondum is viribus recreatus Fauentiam mittitur, eodem Cardinali rogante, quanto illius ciuitatis bono, quâ-
tis quæstibus animarù, suis infra locis exponam.

78
Inde Fauentiam
mittitur.

Iam Lainius Collegij Patauini constitutis initijs, dum non vulgari Societatis commendatione ciues ad amorem Christianæ pietatis inflammat, Brixiam iussus se recepit. Hic quanquã consilium eius erat habendis per valetudinaria virginumque cœnobio cohortationibus, simulque tradenda pueris ac rudi vulgo catechesi magis vtili, quam specioso labore versari: tamen reluctante Episcopi Vicario ac iubente suggestum conscendere, orsus à Quinquagesima, frequenti hominù conuentu, in æde principe, conciones, per singulos Quadragesimæ dies, eodem eas concursu populique fructu pertexit: cum tamen alias alijs conciones in templis inter hebdomadam ter haberet,

79
Lainius
Brixiam
egregiè la-
borat.

beret, crebramque consentibus aurem adiungeret. Quoridiana fructus vberitas, & agri quem colebat necessitas, Episcopi Vicarium impulit, vt peractis etiam Paschalibus ferijs rogaret Patrem, ne die saltem festo dicere deinceps ad populum intermitteret; teique item in hebdomada aliquid ex factis Litteris enarraret. Quod Pater cum suscepisset, ne vacuum diem vllum exigeret, reliquis diebus hebdomadae ad tria cenobia virginum verba faciebat. Porro illud erat potissimum Vicario propositum, vt ciuitas illa, apud quam Iaium & Stradam superioribus annis elaborasse docuimus, opiniones ab orthodoxa religione abhorrentes, penitusque infixas certorum hominum mentibus stirpitas euelleret, & Catholicas magisque pijs insereret. Qua in re adeo eloquens Lainij pietas fuit, suggerente vim dicendi caelesti Numine, vt mille amplius ipsis ex auditoribus affirmaret Vicarius palam profiteri paratos se, si vsus posceret, pro veritate Catholica iugulum ac ceruices offerre. Confluebant ad eum ieiunantes, seu consulendi gratia doctissimi quique eoque auditio non modo ipsi ponebant errorem, sed libros quoque, vnde errare didicerant, exurebant. Fuit enobilitate non nemo, qui Purgatorium ignem nullum post hanc vitam apud inferos diceret, idque ratione demonstraturum se superbe iactaret. Hunc postea, cum ad Lainium tribus cum arbitris accessisset, differentis doctrina conuictum, cedere in conuentu ei, quam oppugnauerat, veritati non puduit. Quod idem cenobitae inter suos doctissimo, & alijs, qui iam alie Lutherum hauserant, ysu venit. Confirmato in Catholica sententia populo, nihil negotij fuit diuinum rursus instaurari cultum, & pietatis praece viriditatem, quae doctrinis exualibus exaruerat, reuocari. Redditus est suus splendor sanctimonialium cenobijs legum custodia reuocata, hospitalitas culta magis, iratum resinctus ardor, mysteriorum renouata celebritas, contemplationis precepta tradita; eaque te perfectum, vt e Clero duodecim, qui remittendis nre peccatis videbantur idonei (nam pauci iam reperiebantur eiusmodi) gratuitam in eam rem operam assiduamque conferrent, & certo die quaque hebdomada conuenirent, seseque mutuo incitarent, deque vijs agerent quamplurimos adiuuandi. Ergo alia prorsus paucis mensibus Brixiae facies, vix vt eadem agnosci posset. Ea re laetus Vicarius cum retinere hominem diutius veller, perferuntur ab Vrbe litterae, quae Patrem iubebant, vnde abierat, se referre. Patauium igitur cum rediret, praeclearam Societatis famam Verona, Vicentiae, ceterisque locis Sociorum virtute collectam, studijs confirmare recentibus atque augere non destitit. Patauij autem ad insequentem remorans annum, & Patauinos, & Veneros gerendis ex instituto rebus, mire sibi Societatiq; deuinxit. Qui vero de Socijs studiorum causa Patanij versabantur, ij quoque plurimo plurimis ad salutem aequae peregrinis ac ciuibus viui erant, exercitiorum communionem praesertim, quibus & nouos sibi Socios identidem aggregabant.

Faber navigatione Lusitana in aliud tempus protrahenda, vt supra demonstratum est, reditum suum anni nascentis exordio Coloniam adorna-

bat: sed prius quam se Louanio commoueret, messis particulam, quam & suis eocionibus Strada, & sua ipse pararat industria, pretermittendam non putauit. Quippe rumor sparsus de Patrum in Lusitaniam profectio nonnullos ex Academicis excitauit, vt eos sequendi cupiditate mirifica continuo Societatem amplecti, & rebus omnibus sponte missis peregrinari cum peregrinantibus vellent. Nouemdecim se ad iter accinxerant, sed ex eorum numero selecti nouem, Petrus Faber de Hallis, quem post Cornelium ad Societatem applicuisse animum iam docuimus, Theologiae Baccalaureus & cocionator; Leonardus Kesselius Louanienis, qui & ipse Societati paulo ante nomen dederat; Hermes Poen Rotomacensis, Ecclesiae S. Petri Canonicus, in Lilliano Collegio Ethicorum explanator ac doctor; Iacobus l'Hostius Duacensis, Dialecticae Rhetoricaeque magister; Ioannes Couillonius Insulanus, vir & ipse pereruditus, & Graeci sermonis interpret; qui postea Tridentino Concilio Theologus Bauarici Ducis interfuit. huius deinde municeps Maximilianus Capella; Daniel Donderamunda Colonienis sacerdos; Cornelius Vishanaeus, senioris Cornelij nepos: ac denique Thomas Poghius eiusdem indolis, nobilitatis, expectationis ac ceteri. Omnes erant Latinis exculti litteris, & eorum quinque liberalium artium iam magistri: reliqui aut Theologiae Baccalaurei, aut Iuris vtriusque discipuli. Qui cum sua Fabro consilia tacitis inclusa pectoribus indicassent, votorum composites facti sunt. Sed cum per otium meditandis de more diuinis exerceri non possent, satis habuere sua apud Fabrum expiaste peccata, & post caeleste conuiuium anteaetae vitae reddidisse rationem. Spectaculi aequae superis ac mortalibus gratum, tot Deo victimae vno tempore, vna animorum consensione dicatae. Interius cuiusque gaudium, frontis indicabat hilaritas, & thesauri inuenti laetitiae praestabat animis contra Satanam domesticosque constantiam. Iactabantur a parentibus minima, & ex praecordijs alta suspicia ducebatur, cum e complexu sibi abripi terras viderent in vltimas cara pignora filiorum. Sed ad inuolatam liberum fortitudinem nouamque pietatem arescebant eorum lacrymae, remittebantur minae, paterna fledebatur impietas, vt etiam ad pedes prostrata nonnunquam ab Dei famulis veniam peteret. Adeo bellum est inter domesticos stertis furdus ad Deum auribus properare; & generoso quodam pectore crucis causa paternas iras & blandimenta contemnere.

Pugnabat non cum domesticis, sed secum ipse, is, quem modo dixi, Maximilianus obstrudens ad Dei vocem. Qui natus annos vnde uiginti, cum ad expiandum nre peccata apud Fabrum solito crebrius Stradae concionibus esset inductus, inclinare sensim ad Patres cepit. Sed hanc mentis inclinationem propensionemque temere suspicatus ex leuitate quadam potius, quam diuino instinctu profecta, pro nihilo habendam duxit. Commodum Louanienis Socijs cum adiunctis sibi recentibus copijs Lusitanae peregrinationis tempus instabat, cum eadem Maximiliano cogitatio recurrir, inquirensque secum ipse, & identidem consultans profecturis nec ne comi-

82

Nonem iuvenes in Lusitaniam destinatur.

Petrus Faber de Hallis.

Leonardus Kesselius.

Hermes

Poen.

Iacobus

l'Hostius.

Ioannes

Couillonius

Maximilianus

Capella.

Daniel

Donderamunda.

Cornelius

Vishanaeus

junior.

Thomas

Poghius.

83

Maximilianus Capella vocatus.

80
Lainius
Patauium
redit.

81
Faber
Louanij.

rem se adiungeret, ne tum quidem diuinæ voci patulas aures præbuit. Manendum cum suis stætuēbat magis, quàm peregrinandum cum alienis, eamque mentem haud mediocriter consumauerat auditus concionator in primis nobilis, qui leuitatem hominū accusabat, quòd ad vnius adolescentis vocem (Stradam autem describebat) tanta expectatione concurrerent. Placuit tamen officij causa postremam dicere Fabro salutem. Quem cum ad Cornelij fores offendisset, Faber eius salutationem anteuertens, Num ne & tu, inquit, Maximiliane nobiscum? Ad quam ille vocem tanquam è cælo missam, & humana augustiorem sine cunctatione respondit, Volo & ego vobiscum Pater. Altè quippe vox Fabri animum adolescentis intrarat, & præcordia tota commouerat, vt oblectari nulla ratione iam posset, qui diuturna secum luctatione pugnarat: id quod ipse postea mira cum laude Fabri, & diuinæ admiratione clementiæ, suum stuporem accusans animique duritiam, prædicare consuevit. Tum Faber, Ascende igitur & tu cenaculum hoc, vbi Strada sarcinas colligit. Ascendit ille quò iubebatur, & duodeviginti reperit eiusdem mentis lectissimos iuuenes, quibus aggregatus & ipse domum redire pertalus, amico tradidit cubiculi elauem, qui suppellectilem domesticam custodiret, & ad parentes mitteret. Porrò Faber nouem ex eo numero, vt dixi, à se delectos socios cum Strada, Ouiedo, & Aragonio ad Rodericum in Lusitaniam destinat, reliquos verò, ne grauius ciuitas commoueretur, Cornelij curæ commissos, Louanij commouere se vetuit; grauius quippe illa commota iam erat, gymnasiarchæ præsertim, tot Doctorum Academicorumque tam repentino discessu. Quæ causa fuit, vt in Fabri Stradaque digressu Cornelium vnum omnes peterent, auctorem, vt dicitabant, tantorum motuum atque turbarum: ijdemque, si quem Societatem odorarentur expetere, hunc Collegiorum claustris arcè concluderent. Illuxerat alter ab Epiphania Domini dies, cum duodecim Socij in Lusitaniam designati, Antuerpiam contendebant. Ibi Compostellano tunc Archiepiscopo, cuius omnem humanitatem toto illo experti erant itinere, secundissimo vento soluerunt, vt triduo penè portum, quem petebant, attingerint: sed mox refluente vento fœda procella in diuersa iactati, & varijs agitatis calibus appulere Corumnâ in Gallæcis. Hic à probo ciue perhumaniter excepti, cum ad eos visendos oppidani concurrerēt, Strada velut aduocata diuinitus cōcione, vltimo cepit ardore animi, copiaque dicendi de Deo verba facere, sanctū præsentissimo. Quippe eo ipso die ex auditoribus Ioannes Beira sacerdos ciuitatis Canonicusque, qui dein multa tulit ac fecit in India, mundum exuens, & Christum induens, ad eos, quos dixi, duodecim se adiunxit, quorum vni viribus imbecillo ægrotoque mulam, qua vehi consueerat, dono dedit. Hac noui comitis aucti præda, lati Corumna per Compostellam Apostoli Iacobi sacros venerati cineres, perretere Conimbriam. Simon cum de tot fratrum cognouisset aduentu, ministros & iumenta ad recreandos pedites sociosque præterea domesticos, qui propius aduentantes exciperent, obuiam milit.

84
Præter
no-
nem dicit
Strada,
Ouiedo,
& Ioan.
Aragonius
in Lusita-
niâ abeunt.

85
Existere
Ioan. Beira
adiungitur.

Peruenere tredecim, eo quem diximus aucti socio, xiiii. Kal. Maij, quanta gratulatione Collegij, quàm caris frater nique complexibus, quàm varijs humanitatis & caritatis officijs, commemorare superuacaneum est. Propria hæc adultæ, & iam corroboratæ Societatis, quanto magis nascentis?

Faber autem cum duobus socijs, Emiliano Lioiola, cuius supra meminimus, & Lamberto Castrio Leodiensi Theologiæ Baccalaureo ad xi. Kal. Febr. Coloniam rediens, in itinere Leodium, Traiectum, Aquigranum vsque adeò suis concionibus incitauit, vt ex ijs vrbibus ad eum pluri- mi Coloniam se venturos, vel exercitiorum causa, vel disciplinæ reciperent. Colonia verò Aluarum Alfonso incolumè reperit, Canisium autem patre defuncto profectum in patriam. Hunc igitur per litteras consolatur, & consolanda noueræ ratione edocet, simulque ad maturandum reditum cohortatur. Quibus ille perlectis litteris, multò Fabri, quàm patriæ cupidior, composita celeriter re domestica Coloniam reuolat, non sine acerbis suorum querelis, & quòd paternos fundos exteris erogaret, & quòd re familiari tenerè constituta, hospite insulato, discederet, tum verò, quia peregrini hominis auaritia (Fabrum autem significabant) sectæ religionis specie à suis se patereat auelli. Quibus lanè querelis quanquam Faber haud magnopere mouebatur, tamen consolandi magis, quàm sui purgandi gratia litteras ad noueram dedit, vt simul intelligeret, nec se pecuniarum spe ad Societatem inuitasse Canisium, nec eam Canisij fuisse pietatem, vt aut suis, aut alienis ad id illecebris indigeret, quæ ipsa potius ad Religionem ceteris esset illecebra. Tres enim ille delectos iuuenes secum duxerat, quorum duo Carthusiensi, tertius nostræ familiæ nomen dedit; vt iam tum Societatis spiritus in Canisio se proderet, cuius tirocinium à captandis & lucrandis animis inchoasset.

Iam Faber ad maiora & difficiliora conuersus, locata Colonia domo, quod primò strenuè ac fortiter instituerat, id denuo ardentè repetit: vt Archiepiscopus Hermanum in religionis sententia iam antè nutantem, sed tunc etiam ruentem cohiberet à lapsu, & in auita atque ortho- doxa fide contineret. Is absente Fabro, Lutheri spiritu totus afflatus, aduocare è Germania Superiore Bucerū, Melancthonem, Pistorium, Sarcenium, & id genus alia portenta, nequissimaque illius sectæ ductores, quorum pestilentissimis consilijs haustum prius ipse venenum, tota sua Diocesi longè lateque diffundi impia dissimulatione sinebat. Faber ergo cum perturbata vidisset omnia, & iam propè ad desperationem adducta, quod reliquum fuit, cauendum Catholico populo, intactaque ab hæresi ciuitati putauit. Nondum enim veteratores illi admiscere pestem eam passim ciuibus ausi erant. Huc sua nervos industræ yigiliasque vel morte propolita confert omnes. Plurimis locis pluitimas conciones habet, & lectissimos sibi vndique auditores adiungit. Dabant ei operam Doctores varij cum Academicis continenter. Aderant & ex Consulibus sæpè aliqui, Procerumque corona Latini non imperita sermonis: cōplures item ex Clero Canonicique, & Leodiensi Episcopus, denique ipsa robora ciuitatis,

86
Faber Colo-
niam reui-
git.

87
Canisius
domesticis
rebus com-
positis cum
Fabro con-
iungitur.

88
Faber pre-
dicans in
Colonia spi-
ritualiter.

uitatis, quæ doctissimis Fabri nixa præceptis velut murus quidam oppositus luporum arcebant incurtus. Ac dum contagionis pericula propulsantur, optatissimi in animis fructus sua se sponte fundebant. Ingens ad constituenda ritè peccata cursus hominum erat: vt cum auditi à Fabro vis tantan non posset, adhibendus ei præterea fuerit Aluarus Alfonso homo nouus. Eucharistiæ verò pia frequensque libatio, quæ vsurpary iam vulgò desierat, maiore in pretio præsertim à nobilibus habita. Nec desuerit ex Consuluum numero qui suis cum familijs caelestes illas dapes sacro Paschatis die de manu Fabri, Parocho non modò non repugnante, verum etiam exultante susceperent. Academicis etiam nonnullis, quos lues importata peruaserat, creptus error, & excussa noctis caligine dies redditus. Religiosa cenobia passim adita, & suis restituta legibus; eademque ad arma interiora sumenda contra nouos animatum prædones diabolique satellites incitata.

89
Re. Catho-
licam etiam
per litteras.
Faber tue-
tur.

His ciuitati muniendæ prædijjs Faber intentus, simul externa iungebat. Is Bruxellas in aulam Caesaris ad Ecclesiæ Colonienfis Archidiaconum Ioannem Gropperum, & ad Antonium Perenotum Granuellanum, qui demum Cardinalis fuit, tum Atrebatensem Episcopum, strenuos religionis Catholice defensores, acres litteras dedit, quibus insidiosas hæreticorum artes fallacique dolos aperiebat, orabatque serio, vt Caesarem admonerent, & Colonienfis Ecclesiæ causam, quam conscelerata hæreticorum vis sub ouina pelle conaretur euertere, omni ardore defenderent; viderentque vt per Caesarem iussa Bucerus & Melanchthon, ceteriq; tenebrarum principes, qui specioso reformationis vocabulo, non modò iam conuiente, verum etiam ipso vigente Pastore, cuncta turbarent, confestim è Colonienfis Ecclesiæ sinibus pellerentur. Nam quod longè deterrimum erat, aulos etiam eos esse impudentissimè reformationem illam suam, quo plus haberet auctoritatis ac fidei, ficto Caesaris nomine, Gropperique, & virorum clarissimorum confirmare iudicij: quasi verò satis ipsi non essent impij, nisi pios etiam viros in eiusdem societatem sceleris & impietatis acceperent. Dum responsum expectat, & eminens pugnam parat, cominus etiam lacessit hostem, Bucerum & Melanchthonem, & hos nouos magistros, qui se germanos Euangelij profitebantur interpretes, prouocat ad certamen, in omnique congressu manifestissimis argumentis atque rationibus eorum confutat infamias, tanta eruditione ac varietate doctrinæ, tanta ingenij fama, atque admiratione virtutis, vt qui sibi aliquid esse viderantur, nihil præ illo se esse sentiant, nec tamq; vt idem saperent, assentirent. Quippe inflatas opinionem suam mentes, vt est inimica superbia ventis, altissima nox tenebat, ne lucis dulcedine, quam penè manu prehenderat, fruerentur; Quamquam excedebat pernicacia obstinatissima voluntatis ex insana libertatis amore, & putida carnis obsequio, vt a peris oculis non liberet proficere, quod pigeret amplecti. Victa pertinacia non est, sed repulsa audacia: vt intra Coloniam de bacchari suo arbitratu præsentem Fabro non posset quin & Præfatis impudètia, ne fines tranluceret omnes, inieci franti vt me-

90
Prouocat
ad certamen
hæreticorum
primis.

ritò qui rectè sentirent, assererent, nisi Fabri vigilia interuenissent, perituram funditus fuisse Coloniam. Nimirum diuina vir ille pius iungebat humanis, & contentiones suas flagrantibus precibus admiscebat. Abdebat se in facellum vndique circumseptum ad B. virginis Vrsulæ, quam Auream cameram vulgus appellat, sanctarum virginum cineribus ossibusque decoru. Hic mente & corpore stratus humi, multo cum imbre lacrymarum in conspectu Dei suam animam effundebat, causamque religionis tanto commendabat ardentius, quanto vehementius laborabat. Hic sacris operabatur assidue, hic rerum diuinarum notitias plurimas & magnas accipiebat: quibus quo mens eius acrior & vegetior euadebat in dies, eo pericula cuncta robutiùs, & peruersiorum hominum calumnias contemnebat. Vnus ipse pauperculus, humillimusque peregrinus & hospes terrori erat robustissimis & superbissimis aduersarijs. Nec Colonie modò clamoribus suis, assiduisque vociferationibus lupos terrebat hiantes, sed ciuitates etiam longè positas per epistolas admonebat, rabidas cauere feras Christi imminentes ouili; simulque eas & agnoscendi pariter & declinandi rationem viamque tradebat. Qua verò ipse potissimum in curandis eo infectis venenò mentibus nonna se regeret, ex epistola ad Lainium plena prudentiæ apparet: cuius exemplar ex Hispano, quam fidelissimè redditum huc abscribam.

Gratia & pax Redemptoris nostri sit semper in cordibus nostris. Quod à me sapiùs per litteras postulasti, vt vias aliquas ijs traderem qui velint inter hæreticos aliena prodesse saluti, nec suæ tamen obesse, iustus ego de causis nondum respondi, tum quia nondum satis ad cogitandum spatij datum est, tum quia à rebus domesticis nulla quies. Accedit etiam, quod ex imbecillitate præterita minus adhuc est firma manus, vt ea ad scribendum commodè vtique queam: & quod caput est, nihil in mentem venit, quod ad rem faciat. Scribam igitur ea dumtaxat, quæ in buccam veniunt. Ac primùm quidem ijs, qui prodesse velint huius ætatis hæreticis, videndum est, vt magna aduersus eos caritate præsentent, eosque verè diligant, pullis ex animo cogitationibus illis, quoquo modo illorum apud nos existimatione minuant. Proximum est vt eorum nobis animos voluntateque captemus, sic vt ijs vicissim nos ament, & de nobis optime sentiant. Id facile consequemur, si eos comiter alloquamur, & in familiari sermone de ijs rebus dumtaxat agamus, de quibus inter vtrosque conueniat, omni altercatione sublata, vbi pars videlicet altera alteram videatur abijcere, vel deprimere. Agendū quippe ijs de rebus est priùs, quæ voluntates conglutinent atque coniungant, quam de ijs, vbi sententiarum inter se pugnantium dissimilitudo nascatur. Quoniam autem hæc Lutheranorum secta filiorum est subtractionis in perditione, & prius in eis rectè agendi pietas, quam recta fides extinguitur, faciendus est gradus ab ijs, quæ pertinent ad rectè sentiendum secundum affectum, ad ea, quæ faciunt ad rectè credendum; secus vtrique ac olim in Ecclesiæ nascentis exordio, cum primùm homines conuerterentur ad fidem, quo sanè tempore

91
Fabri ad
Lainium
de modo
rectè cu-
randi hæ-
reticos
epistola
plena sa-
pientia.

92
Necessa-
ria pri-
mum ca-
ritas.

93
Tum con-
siliario
beneuolentia.

94
Deus re-
uocandi
prius ad
vitam
bonam.

95
pore

pore fide primùm, quæ est ex auditu, mentes erant imbuenda mortalium, & ab erroribus reuocanda, deinde sensim deducenda ad rectè sentiendum de moribus operibusque susceptæ fidei consentaneis. Si quem igitur suscipiamus curandum, qui non modò prauitatis erroribus, verùm etiam perditis moribus, sit imbutus, omni insinuatione vtendum erit, vt eum auocemus à vitijs, prius quàm verbum vllum de prauis eius opinionibus faciamus. Ac mihi quidem vsu venit aliquando, vt ad me sacerdos accederet rogans atque obsecrans, vt suas opiniones de sacerdotum coniugio sanè falsas, si qua esset, ratione conuellerem. Ego verò cum familiariter in eius sermonem insinuassem dedissemque, ille mihi se totum aperuit: deprehendi eum vitam agere in morte peccati, multos iam annos meretricijs amorem irretitum: perfecti tamen, vt vita priore damnata ad frugem sua voluntate rediret. Is simul à peccando discessit, Deoque adiuuante, muliercula tandè caruit, continuo sua sponte nulla illata Catholice doctrinæ mentione conciderunt errores omnes; vt qui ex inquinatæ illius vitæ sordibus & ortum habuerant & progressus. Quoniam autem in ceteris Lutheranorum erroribus, is est fermè communis, vt humanas actiones ac facta suis meritis spoliarent, contemptisq; rectè factis omnia in fide reponant; idcirco faciendum nobis est, vt in eorum congressibus atque colloquijs, ab operibus ac rectè factis progrediamur ad fidem, ijs perpetuò sermonibus inferendis, quibus eorum ad amorem ac studium excitentur. Vt, cum negat hereticus Ecclesiæ licere propòsita capitalis peccati pœna, quemquam alligare psalmodiæ, vel Liturgiæ, tum isti adhibenda est cohortatio peractis, qua cum ad orationis ac Missæ, tum ad alia huiusmodi incitetur officia: quoniam iste ab audiendi rectè Sacri, psallendiue pietate certis statutisque tēporibus prius excidit, quàm à fide. Obseruandū est autem sanè diligenter id, in quo Lutheranorū duces ministriq; nisi solēt, cum aduersus Ecclesiæ præcepta sanctionesq; sanctorū Patrum suos tuentur errores: id autem est nimia imbecillitas virium ad obtemperandum, ac tolerandum aliquid propter Deum; ita vt eis Ecclesiæ leges atque præcepta supra vires, minimeque ferenda videantur. Quocirca ad istos erigendos & animandos plena spiritu cohortatione opus est, vt in spem redeant, & confidere incipiant, fore vt & ipsi queant non modò quidquid imperatur, verùm etiam longè maiora Deo adiuuante præstare. Atque hinc ego sic existimo, si quis efficacitate doctrinæ, aut ardore spiritus persuadere Lutheropossit, vt excussis ex animo prauis suis opinionibus, & recepto religionis ornatu sese alacri quadam parendi voluntate ad ea, quæ imperantur, explenda & facienda cōuerteret, fore vt eo ipso nulla adhibita concertatione, hereticus esse definirer. Quamquam istuc quidem maiorem quamdam vim spiritus copiamque desiderat, & multo igne diuino opus esset, vt ad hanc ille summissiōnem animi ac tolerantiam, consimilesque virtutes, quas tanta hominis mutatio postulat, perueniret. Quod quoniam sine præcipua quadam Dei opè perditis in hominibus, & iam profus euertis

95
 Offenden-
 da bona
 rum ope-
 rum mo-
 rita.

96
 Addendus
 animus
 desperan-
 sium.

97
 Lutherus
 ipse, si per-
 suaderetur,
 ut rectè
 uellet vi-
 uere, sua
 sponte et-
 iam rectè
 sentiret.

fieri nullo pacto potest, idcirco petere xigua spes est etiam, ac penè nulla reducendi id hæreticorū genus ad sanam mentem. Quicquid autem nullis alijs sermonibus atque colloquijs nisi de institucōda rectè vita, de virtutum pulchritudine, de orationis studio, de supremo vitæ die, de æternitate gehennæ, de quæ alijs huiusmodi rebus, quæ vel ad emendam Ethnicorum vitam pertinent, cum hæreticis congrederetur; nã ille multò magis eorum animis ac salutis cōsuleret, quàm si eos auctoritatum vi, & rationum copia conaretur obruere. Denique, summarim vt dicam, id hominum genus cohortationibus, & opportunis monitis eget ad componendos mores suos, & ad suscipiendum metum pariter, & amorem Dei, amoremque benefactorum: vt hæc veluti medicina suis illi imbecillitatibus medecantur, fastidioque rerum diuinarum, & euagationibus mentis innumeris, quibus inter cetera mala morbosque laborant: quæ non continuo mentis apicem intelligentiamque, sed prius pedes manusque, cum animi, tum corporis, perunt. Iesus Christus Redemptor vniuersorum diuino suo spiritu eorum feriat leniatq; præcordia, qui videt verbum suum in chartis scriptum nequaquam esse ad permouendas hominum mentes satis. Non dilatabo orationem meam, tantùm rogabo, animum vt spectes meum obsequendi cupidum optimo tuæ mētis studio, quo adductus hoc me rogasti. Cum plus otij nactus ero, plura forsitan in hac sententiam: quanquam haud scio, an hæc etiam reuocari possint omnia,

His prudentiæ presidijs etsi Germaniam Faber pro derelicta, ac propè deposita iam habebat, eam tamen vt curaret recrearetq; plurimùm laborabat: & sanè per eum vel maximè stetit nutans iam Coloniae religio: eodemque impulsore & auctore viri Principes excitabantur ad spem totius restituendæ Germaniæ. Quam cum in Lusitaniam migraturus Ignatij iussu relinqueret, quanto cum illius incommodo damnoque reliquerit, grauissimis ad eum dem Ignatium literis testatus est Iaius. Coniiciebat acutissimè morborum naturas ad eam curandam iunandamque nationem; & hæreticorum tenebat artes atque fallacias; aperiebat fraudes, redarguebat infidias. Obseruabat eos, qui ab Ecclesiâ defecerant, consueuisse primùm in ijs officijs muneribusque corpore, quæ sunt secundum gratias Dei, & differentes eius donationes, ac proinde parvipendere, in minimisq; ducere quidquid non suo ipsi iudicio ductuque repererint. Ita fieri vt suæ fidei suæque spei rationes causalque requirant, omnia in dubium incertumque reuocantes; istoque modo effundant quidquid in eis à Spiritu sancto infusum est muneris atque doni, & veram fidem, quæ fide Catholica, & sanctorum Patrum auctoritate nitebatur, abijciant. Quibus Dei donis effusis, tum demum suum quemque dogma procudere, & ex suo sensu iudicioq; sibi fidem fingere. Conquirere enim singulos per se ipsos rationes atque argumenta complura, eaque item per se discutere atque expendere, scrutari curiosè locos diuinorum codicum, & eorum enudare sententias; vt propriam priuatamque fidem, hoc est omnem errorum prauitatem secemque, colligant. eodem modo

98

Vtiliora
 puà hanc
 ricas ora
 rias apta
 ad mori
 forman.
 dos, quàm
 subtilis
 dispersa.
 110.

99

Oratio hanc
 si in persi-
 que eorum
 pui gratia
 rum dei.
 Et iudicij
 sui fiducia.

100
Frans hareticorum in simplicibus deceptiendis.

modo ubi quempiam ad sua dogmata opinio-
nesque pellicerent, ante omnia dare operam, vt
eum diuino fidei lumine ac donis caelestibus spo-
lient. Quippe ab eo tanquam principium & fun-
damentum hoc primum afluere poscere, vt omne
animi affectum perturbationemque; (sic enim im-
pij interpretantur Catholicae fidei constantiam)
tantisper exuat, & se quadam in aequitate consti-
tuat. Quid est autem affectum animi ad eorum
normam regulamque deponere, nisi fidem Catho-
licam ponere atque abijcere, simplicitatem
exuere, deserere humilitatem dedita captiuaeque;
iam mentis in obsequium sanctae fidei: Qua ex
captiuitate simul ac isti quempiam abduxerint,
tum ab eo insuper petunt, vt ex sacris Litteris ora-
culisque, & inuentis (quamuis hebes & imperi-
tus sit) ab sese rationibus sanctae fidei: nullo ad-
hibito iudice praeter se. Vbi vero in eum iam lo-
cum quispiam venit, vt veram Catholicamque
fidem perdere, vel perdidisse se sentiat, tum sua-
dent etiam atque etiam ad maiorem scilicet Dei,
quem tentant, iniuriam, & suas fraudes specio-
sius obtegendas, fidem a Deo poscat, & vim recte
iudicandi de diuinis oraculis, expendendique sa-
pienter pondera ac momenta rationum: cum fi-
des sit munus Dei, nec omnibus impertiat. At-
que in hunc modum miseri isti falluntur & fal-
lunt, errantes, vt Paulus ait, & in errore mitten-
tes.

2. Tim. 3.

101
Quam conserat Faber ab hareticis abhorren-
dum.

Quantum autem in pertractandis haretico-
rum mentibus lenissimus Faber erat, & tanta
in eos caritate, quantam supra meminimus, tene-
batur, tamen vt olim B. Antonius, & eos, & eorum
omnia sic abhorrenda pijs Catholicisque cen-
sebat, vt ne tum quidem audiendos esse diceret,
cum recta praeciperent: negaretque diuinis satis
Maieitati gratum, vt eorum ad nutum voluntate
mque, vel institueretur aliquid in Ecclesia bo-
ni, vel meliore ad formam reuocaretur. Vt enim
multa vera interdum daemones, non tamen verita-
tis ex spiritu consentiant; sicillos, etsi multa in-
terdum bona & salutaria praecipiant; ea tamen,
quoniam non bono praecipiantur spiritu, mini-
me grata & accepta esse Deo. Haec erat Fabro
agendi ratio cum hareticis; atque haec ad eos no-
lencidos atque sanandos praecpta tradebat.

102
Colonia iam de Societate agebant sex.

Aderant Coloniae de Societate iam sex pijs om-
nes intenti curis, nec proximorum fructu per-
tenui. Vacabant studijs suis pari contentione ac
progressione discendi; & vna cum Fabro in do-
micilio conducto aliena misericordia victitabat,
Carthusiensium praesertim Patrum, geminaeque
matronae. Nihil autem tam Faber spectabat, quam
vt in Germania stabilem aliquam Societati do-
mum fundatamque relinqueret. Ideoque Petrus
Canisius, tota iam Colonia notissimus de com-
parandis aedibus, vnde Collegij duceretur initium,
agere coeperat. Et res iam bellissime procedebat,
adiuuante Carthuae Priore Gerardo Hammon-
tano, cum per Ignatij litteras iubetur Faber in Lu-
sitaniam, postulante rursus Rege, & nutu acce-
dente Pontificis, se conferre: quine tantillum ab
ea, quam tanti faceret, obedientia discederet,
discedendum proinuis, quamuis te infecta, de-
creuit. Sed in ipso discessus articulo est duodecim
illis, quos Louanio Conimbricam miserat, quin-
que a Simone Rodericio, seu valetudinis causa,

103
Faber iterum iubetur in Lusitaniam proficisci.

cui peregrinum caelum oberat; seu quia Lusitani
proceres iniquo ferebant animo Collegium Con-
nimbricense pro Lusitanis & Indis erectum ab
exteris occupari, in Belgium remittuntur. Ex his
Faber vnum & alterum, Danielem Denderamun-
dam, & Iacobum l'Hostium confirmatis iam viri-
bus Romam misit. Tres reliquos, Kesselium, Pog-
hium, & Fabrum Hallium spe futuri Collegij
remanere Coloniae cum superioribus iussit, qui-
bus omnibus Kesselius ipse praesert, vt praesert
tanto cum rerum successu, vt remissus adeo ma-
ture plane diuinitus videatur. Et quanquam hoc
tempore alia siue studiorum rationibus, siue san-
ctitati domesticae, tam perditis Coloniae rebus
loca opportuna magis offerebantur; Faber tamen
affirmabat interiore quadam animi permotione
commonitus, saluo se officio non posse, subsidia
illa, quae Deus mitteret, quaeque spem optatae
messis afferent, inde dimittere. Optabat autem
ijs in locis, non modo exiguas illas copias, quae de
Societate remanserant, sed Societatem ipsam pe-
ne adesse dimidiam, quae precationum gemitibus
lacrymisque perennibus diuinas leniret iras,
& nationi illi placaret. Nec spe frustratus est sua.
Hoc quippe iacto semine haud ita multo post &
erecta ac confirmata quae penes iacebat in Ger-
maniam religio, & plurimis in ea locis amplificata
& propagata Societas est.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

104
Redeunt a Lusitania quinque, ex quibus Leonardus Kesselius Socijs Colonien-
sibus praesertur: & Iacobus l'Hostius Romam mittitur.

105
Faber Coloniam perstudiosus

106
Carthusiani Patres ita a Fabro conciliati, vt peculiariter cum Societate germanicam instituerint.

107
Littera Prioris Maioris Carthuae ad Societatem.

His editis utcumque principijs, recedit Colonia
Faber quarto Idus Iulij consalutatis amicis,
sua digressionem mactissimis, praesertim Carthuae
Patribus. Quos adeo sibi Societati que concilia-
rat, vt praeter alias suae benevolentiae caritatisque
significationes, frequenti conuentu decreuerint,
inter suum & nostrum Ordinem peculiaris amicitiae
foedera facienda, thesaurosque suos interio-
res omnes & bona omnia spiritualia communi-
canda nobiscum. id quod summa ab ijs confen-
sione concessum, publicis etiam litteris ac diplo-
matis testatum & consignatum esse voluerunt.
Placet autem Petri de Sardis Maioris Carthuae
Prioris & generalis eorum Patrum conuentus
ad B. Ignatum litteras, hic subiungere, quo testa-
tor sit eius Ordinis in nostrum Ordinem bene-
uolentia, praecelarumque illius de prima nostra
Societate iudicium agnosci queat.

Frater Petrus humilis Prior Maioris Carthuae,
ceterique definitores Capituli generalis Or-
dinis Carthusiensis, Reuerendo in Christo Patri
ac deuotis viris, dominis Ignatio Praeposito, suis-
que fratribus nouae Societatis nominis Iesu, vbi-
libet locorum constitutis, salutem, quam praepa-
rauit Deus diligentibus se. Audita fama odorife-
ra, fratres in Domino dilectissimi, de vestra exem-
plari conuersatione, salutaris doctrina, & volun-
taria paupertate, ceterisque virtutibus, quibus in
tenebris nostri deplorandi saeculi refulgetes per-
hibemini homines in via perditionis errantes ad
arctam viam salutis reuocare, vacillantes stabili-
re, stantesque ad proficiendum in virtutibus sti-
mulare, & magnum in Domino Ecclesiae Catho-
licae fructum afferre; gauisi sumus in Domino,
gratias illi agentes, quod in tanta desolatae Eccle-
siae suae calamitate, qua premimur, excitare digna-
tus est & mittere nouos operarios in vineam
suam, recordatus misericordiae suae. In quo qui-
dem

dem sancto opere cupientes vobis pro nostro modulo cooperari, fraternitatem vestram obsecramus per caritatem eius, qui pro nobis non dubitavit animam suam ponere, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: sed in sancto proposito perseverantes, in omnibus exhibeatis vos sicut Dei ministros, in multa patientia, non deficientes inter labores, pericula & persecutiones, quæ omnibus pie vivere volentibus occurrere solent: tempore enim suo metetis non deficientes. Et nos, fratres, si quid poterimus apud Dominum, divinis sacrificijs, orationibus, abstinentijs, ceterisque pijs exercitijs, quorum omnium vobis & successoribus vestris in vita pariter, & post mortem singularum concedimus participationem, vestris pijs conatibus libenter cooperabimur in Domino: postulantes ut nos vicissim in orationum & honorum participatione commendatos suscipere dignemini. Datis Carthusiæ sub sigillo nostro: Anno Domini M. D. XLIV. feria quinta post Dominicam, Cantate, sedente nostro Capitulo generali.

108
Discendit
Faber Co-
lenia.

His igitur Faber Patribus pusillum Societatis gregem, quem relinquebat, nouo fœderis & coniunctionis iure commendat. Ipsum verò gregem ad constantiam & mutuam caritatem, ad omnemque perfectionem virtutis inflammat: hortaturque tutelares præcipue Caelites implorare condiscant, eos præsertim, quorum corpora Colonie solum terramque cohonestarent; Tres, inquam, sanctos Magos, & vndena Virginum millia, societatemque sancti Gereonis, illius Ecclesie decora & patrocinia: quorum nixi tutela, rem Ecclesie cum animarum causa coniunctam constanter gererent, ardua non refugerent, nec aduersariorum ora formidarent. Denique singulos arcetè complexus, illic sui pignora reliquit amoris, vnde nunquam rediturus abiret, secum auchens animo quidem Germanie viscera, qui suam sæpe animam pro ea tuenda ac defendenda tradiderat; corpore autem præclara sex craniorum munera ex eo, quem prædixi, Virginum comitatu, quæ sua sponte varia cœnobiorum liberalitas, ex suis depremta thesauris, pro eximia in hominè obseruantia pietateque detulerat. Veras tendenti (ea Lusitanarum nauium statio erat in Walcherena Zelandie insula) Cornelius Vishauæus comitem se officij ac pietatis studio adiunxit. Nec iam procul aberant, cum ventus nauim defecit, & remiges dabant manus vano labore iam fracti. Qui cum Fabrum & Cornelium inter se colloquentes & mustitantes aspicerent, stomachum in eos cœperunt erumpere, & lingua increpare venaecula, Quid vos inter vos ita garritis? cur non orando satagitis, ut ventus secundus aspiet, quo destituti nunquam Veras hac nocte tenebimus? Faber cum quid illi in se iactarent Flandro ex Cornelio cognosset, reprehensionem placide ferens, Rectè monent, inquit, conuertamus nos ad preces. Vix eas inchoauerant, vix Dei clementiam primis precibus implorauerant, cum opratus ventus exoritur, & duas intra horas ludibundis pariter & admirabundis vectoribus Veras appellunt, humilitatis ne potius ope, an orationis ardore non facile dixerim.

110

In Superiore verò Germania biennium, & eo

amplius Iaius egerat, & eam sibi celebratam nominis compararat animorum commodis procurandis, vt singularem eius virtutem eximiamque doctrinam in tanta præsertim hereticorum colluione, plerique Germanie sibi Præsules certatim expeterent. Vicit competitores suos Otho Truchses, iam Augustanus Antistes, is, qui postea Sancte Romanæ Ecclesie creatus est Cardinalis, vir & auctoritate in Romana curia præstans, & apud Pontificem gratia; vnde & victore ualuit quamuis & opimis stipendijs, & ordinariæ honore cathedra, atque omni officiorum genere, postremò etiam datus ad Urbem litteris Academia Ingolstadtiana retinere Iaium tentauerit. Multa quin etiam abeunt ad viaticum ciuitas obtulit, sed quæ liberalitate oblata sunt, eadem sunt reiecta constantia. Ex itinere Aistertensis Episcopus interceptus, deque Augustani, qui tum fortè Spirensi Synodo intererat, voluntate, ad duos habuit mensis, ingenti cum suo atque suorum commodo. Absoluto cœuentu honesto cum comitatu grassatorum metu dimisit, equo insuper Dilingam vsque vel inuitissimè vehi iussim, & subsidia itineris recusantè. Dilingam vbi peruenit, magnam subito spem concepit Catholicæ rei cum apud Clerum, tum apud populum subleuandæ, eo maxime, quòd reperit in Othone Episcopo mirificum & eximium Deo placendi studium, & se suolque ad meliora prouehendi: vt maius optare in animarum Pastore vix posses. Is olim Fabro insituitente, meditationes Societatis expertus, ijs iterum percoli, & veluti rudis voluit erudiri discipulus; vt tanto vberius pastorali è cathedra sibi creditam doceret plebem, quanto plus ipse priuata in schola celestis sapientie hauississet.

Sed dum in subleuanda pro virili Germania euigilant Iaij cura, de Fabri discessu ex l'Hostio & Denderamunda, qui Romam Dilinga transibant, non sine suo dolore cognoscit. Hisce igitur dat litteras ad Ignatium, vt quanta cum Germanie labe bonorumque desiderio Faber abcesserit, certior fiat. Cuius vel nomè ipsam in vtraque Germania Catholicos erigebat, & ad vtriusque reparandæ spem, viros etiam Principes excitabat. eodemque auctore lectissimi quique conuolabant ad Christum, & Societatis instituta petebant. Hoc ad Ignatium Iaij de Fabro iudicium. Cuius collegæ desiderium eo molestius ferre debuit, quòd eo absente haud ipse leuibis oneratus est curis. Non enim diu Dilingæ cœsederat, cum Salisburgum Archiepiscopo flagitante Ducis Bauariæ fratre, proficiscendum fuit. Conuocabatur in eo oppido prouinciale Concilium, cui & interesset Augustanus & Aistertensem Episcopos oportebat. Ergo & Iaius illic suam dicturus in omni consultatione sententiam, expetebatur. Quoniam autem proximo Spirensi conuentu de conciliandi opinionum inter Catholicos Sectariosque concordia disputatum erat, & res erat in proximum Vormatiæ prorogata conuentu; quærebatur potissimum, quidnam ea ipsa de re responderent Cæsari videretur. Hic Iaius questionem lubricam & difficile odoratus, negat primum consentaneum esse rationi, vt quem Romanus Pontifex in Germania destinasset, is eius iniussu

Claudio Iaij
ves in Superiore
Germania.

111
Iaij de
Fro iudicium

112
Perusini
Iaij opera
Salisburgensis
Concilij.

iniussu ad id Concilium accederet. Deinde docet sibi non ligere suam in controuersijs de religione sententiam, quas Romanæ Sedis arbitrio indicari oporteret, palam dicere. Rogat igitur Archiepiscopum, suum excuset accessum. Quem ille sic excusauit, vt tamen sese Salisburgi, quoniam ad Urbem scribere per tempus non licuit, tota illa Synodo contineret. Rogatusque Iaius ab Episcopis consultoribus, priuatim salte suam sententiam diceret, morem gessit: itaque quacunque in disceptationem casura videbantur, ea cum laico communicata sunt prius. Ac dum Synodus vniuersa coiret, in meatem venit, duo potissimum, quod controuersia omnes reuocari videbantur, stylo perssequi, pluribusque disserere. Quorum erat vnum, nulla ratione debere Præsules & Episcopos fere, vt in populari laicoque conuentu de religione quidquam ageretur aut decerneretur. Alterum, Protestantes, etsi cum Catholicis in omni doctrina consentiant, nolint autem Romano subesse Pontifici, nihilominus pro schismaticis hæreticisque ducendos. Quæ cum Iaius non in aliorum vsum, sed sibi ipsi, quod consulentibus haberet in promptu quid responderet, velut in commentarios retulisset, simulque in re tam graui progredi pedetentim cauteque cepisset; Præsul ea cognita diligentia, describendum sibi elucubrationis illius poposcit exemplum, responditque benigne laico, nec suo, nec suorum Episcoporum nomine quidquam iniussu Romani Pontificis de religione in conuentibus ciuilibus actum iri. Atque hæc totius Synodi clausula fuit. Cui primus ipse Salisburgensis Archiepiscopus, deinde Augustanus, & Aisterensis, ceterique deinceps Episcopi subscripserunt: & Augustanus quidem amittere se denos Episcopatus & patrimonium & vitam malle, quam vt vlla in disceptatione eum Lutheri sectatoribus consentiret, asseruit; nec dubitauit eorum se rechinis fraudibusque constanter opponere. Quæ cum ex voluntate fluere omnia, & Salisburgensem Antistitem, cuius magna erat auctoritas ac potestas, ad eò contra Protestantes obfirmasse animu Iaius cerneret, vt nihil vlla in re dementissimæ illorum temeritati concederet; latus & alacer ad singulares animarum prædas Dilingam redijt, recusatis vbique muneribus, quæ pia Præsulis liberalitas offerebat. Sed diebus non ita multis interpositis Vormatiam ab Antistite Augustano, qui propter Synodum eò præcurerat, & rem Catholicam pessimo loco offenderat, euocatur. Accitum hortatur, ad Urbem scribat de Oecumenico conuocando Concilio, ne totius Germaniæ defectionem, & impendentes ruinas breui cogatur aspiciere. Quamquam autem Salisburgensis Episcopus alijque pastores, quibuscum Iaius egerat, meliora sperabant; nec concedendum hæreticorum postulationi putabant, vt Concilium singularis nationis conuocaret; Iaius tamen mendum Ignatium per litteras, quo res essent loco, quæ ratione malis instantibus occurrere possent, existimauit, à quo deinde Pontifex Maximus de rebus singulis certior factus, opportuna Christi regni præiudicia pro sua prudentia compararet. Sed quoniam Vormatiense Concilium altercationibus inutilibus magis, quam salutaribus de-

cretis intentum, diuturnius fore videbantur; Iaius interim suo muneri nunquam defuit: sed singulis adeundis Episcopis, & ad defensionem religionis animandis confirmandisque, Catholicorum partes studiosè fouit, publica quoque ad ea priuata Concilia conciones addidit. Illud maxime à Præsulibus instans, vt collegia iuuenum excitarent, vnde Pastores alijque vtilis administri Germanicis Ecclesijs educerentur.

In eadem Germania Passauij, totaque illa Diœcesi per ampla Bobadilla auctore multa quoque pie, & de re diuina constituta sunt. Nam qua & ipse apud omnes auctoritate valebat, plurimum eius opera vtebatur Antistes. Qui Spiram ad Synodum profecturus Bobadillam sibi comitem animo designauerat, cuius litteris atque consilio in agendis rei Catholice causis subleuarentur Episcopi. Bobadilla tamen eodem, quo Iaius spiritu, Præsuli non gessit morem, negans id sine Pontificis Maximi auctoritate, aut eorum, qui ab eo iubendi potestatem haberent, vlla sibi ratione licere. Itaque illo abeunte, restitit ipse Passauij, prospiciendis, vt instituerat, commodis animorum. Hic præter cetera cum laude gesta, complures in carcerem sacerdotum sacrilegis nuptijs hæresibusque coniectos, frequenti colloquutione permouit, vt praua dogmata publicè eiurati reijcerent, & digna scelerum immanitate supplicia in arctis luenda cœnobijs sibi vltro depolcerent. Sed qui Passauium Spire gratia deserere haud expectato Pontificis nutu non erat ausus, is ad vocem Alexandri Farnesij Cardinalis, apud Cæsarem tum Legati, Spiraque versantis, eò confestim accurrat. Res Ferdinando Romanorum Regi, curiaque proceribus grata admodum, nec frugifera minus, nauiter animis à Bobadilla defensis, & re Catholica tum Dei verbo, tum saluberrimis sustentata consilijs. Eo dimisso conuentu, cum certatim à viris Principibus in suis expeteretur imperijs atque prouincijs, is Passauensem Episcopum, qui maxime vrgebat, ex omnibus sequi maluit: cuius ex Diœcesi Viennam paulò post, quò se Rex contulerat, accessit. Vbi præter concionum labores, curauit etiam Pastorum Doctorumque mores ad veterem Ecclesiæ disciplinam Regia auctoritate fingendos; rogatusque persæpe de rebus fidei grauissimis ab Rege sententiam, eadè semper libertate respondit. Quamquam autem conformationè illam in Clero morum, cum qua populi salutè coniunctam cerneret, exoptabat: nihil tamen de sua vnquam aduersus omnes Antistites obseruantia pietateque remisit: quin eorum semper existimationè ac dignitatem tum publicè, tum priuatim, & apud Dynastas, & apud populos tuebatur. Ea quoque de causa cum initio Passauij Regis litteras accepisset, quibus suam de inspiciendis Austria cœnobijs voluntatem significabat; liberè ad eum rescripsit, cauere profusus, ne quid in ea re sine Præsulum auctoritate tentaret, ne videlicet Monachorum disciplina vulgo despectui, & imperitissimo cuique ludibrio esset. Postea verò cum ad Vormatiæ conuentum ab eodem Rege velut Doctor vnus inuitaretur è suis, is Sedis Apostolicæ auctoritatem non dubitauit opponere, sine qua sibi non liceret ijs se cœtibus admiscere; cum mox tamen ad vnus Apostolici

114
Bobadilla
studia pro
religione
Passauij.

115
Adit Spi-
ram,

116
cum Vien-
nam,

117
deinde Vor-
matiam.

113
Vormatiam
Iaius aduo-
catur.

Nuncijs natum eo repente ecurrerit; quanto rei Christianæ bono posterius indicabitur.

118
Res Societatis in Gallia

Persequatur sua Luteriæ studia Paulo de Achille moderatore Societas, non litterarum modò, verùm etiam pietatis ac sanctitatis. Multos enim Paulus ad sanctimoniam suo incitavit exemplo. In ijs nobilem concionatorem Augustinianum Theologiæ Baccalaureum, Sorbonicum, qui novæ huius Societatis fama permotus, cum pijs mentem contemplationibus exercuisset, alios repente mores induit, aliud vitæ inchoavit exordium. Quem honestus Canonieus imitatus, natione Sabaudus, & luculento sacerdotio dives, ex eadem spiritus officina ad Socios transiit. Verùm anno circiter medio cogitur secundò Societas emigrare Lutetia, non quòd inde natio exigeretur Hispana, aut ad id Regio, vt antea, compelleretur edicto; sed quòd consilij esset in tanto amorum strepitu declinare tumultum. Cùm enim Rex Franciscus inaudisset Cæsarem inopinatò in suum regnum ingenti cum exercitu per Germaniam traicisse, & munitissima queque loca partim obsidione, partim irruptione cepisse; veritus ne, si ferius cohiberetur à Gallis, in ipsa Gallia viscera penetraret, statuit ipsemet, Lutetia relicta Cæsaris copijs festinanter occurrere. Sed quoniam, vt belli tempore vsu venit, absente Rege quidam Parisijs exitit rumor, Cæsarem haud ita longè ab vrbe distare, oppressurum vtique ciues omnes, nudos ab armis, præsidio destitutos; tantus Parisiensibus iniectus est terror, vt nobilissimus ac ditissimus quisque vnà cum familia aliò sese nimia celeritate proriperet. Hanc tantam populi trepidationem qui sedaret cùm esset nemo, eas videlicet partes Parisiensis Academia sibi vitrò depoposcit, & è suo numero (is erat numerus ad septem millia) constituto duce, forti animo decreuit Cæsarem ab vrbe arce-re, tutosque ciues ab obsidione præstare. Societas ergo sublato pacis otio, quo litterarum alitur disciplina, & obsidionis premente metu, sanioribus vsa consilij, loco cessit, ac se Lugdunū transfuit. Verùm postea Crepinij (id oppidum in Suesfionibus est) pace inter Regem & Cæsarem cõstituta, decimo quarto Kal. Octobris, cùm rumor ille euauisset, par Sociorum Lutetiam rediit, & præcipitante anno Societas etiam reliqua: cui Ioannes à Prato Turonensis adiungitur, vir sanè pius. Qui cùm de incunda Societate scriberet ad Ignatium, trium sponsione votorum sese Deo in exarandis litteris obligauit. Accessit hic ad Emmanuelis Mionæ vicem hominis natu iam grandis; ad quem supra de suscipiendis exercitationibus spiritus litteras Ignatij protulimus. Quippe certum iam Societatem sequi Mionam, cùm in obsidionis discrimine agrotaret, Paulus Mediolanū deduxit, vbi à Clericis Regularibus sancti Pauli Decollati, qui Barnabita vulgò nominantur, exceptus sanè quàm amanter, curatusque & pristina valetudini redditus est: & ab his caritatis inijtis inter eorum & nostrum Ordinem benevolentia profecta coniunctio.

120
Res Hispania.

Hæc de Gallia perpauca, iam de Hispania paulò plura. Nam Barcinonem tandem Araozius, vt supra demonstrauius) postquam vnà cum Socijs in insulam Corsicam fuerat tempestate

delatus, Ianuario mense, summa ciuium gratulatione, peruenit. Apud eos, quanquam in Lusitaniam Ignatij iussu properabat, plurimos tamen coactus est dies, toto illo agro hibernis imbribus exundare subsistere. Breuis hæc mora, & Proregis fauente pietate, & consiliarijs eius obsecundantibus, seges fuit vberissima messis. Erat autem Prorex Aquilaris Marchio, Francisco Borgiæ in ea recens administratione successus. Cuius nutu studioque multa ab Araozio è re Christiana & publica constituta sunt, placata odia implacabilia, repressa Bacchanalium licentia, instituta ad vsu Eucharistiæ crebriorem gemina ex viris feminisque Sodalitas, excitatus ardor spiritus in ijs maximè, qui biennio antè eiusdem Patris ductu studijs se pietatis addixerant. Denique ex ijs, qui exercebantur, in Societatem cooptati nonnulli. Reperit hæc in vrbe Araozius, vt ad Ignatium scripsit, puerum quadrimum optimis parentibus natum, qui multa & mira de Societate prædicabat: cuius dictis auctoritatem tribuebat ingenij prodigium, quo præter omnem naturæ cursum, & Euangelia Domini memoria tenebat, & Latina lingua præstantius quàm vernacula loquebatur. Id vulgò prodigij instar habitum est: atque haud scio, an absque peculiari Dei numine, qui pusionis spiritum in ea suscitauerat ciuitate, quæ & Ignatij primùm, & eius deinde familia peramans semper fuit. Dilapsis aquis imbribusque cohibitis, Araozius imperatum persequens iter Valentiam versus, frustra obnitente Prorege & ciuitate perinuita discessit: nempe vt exitinere Valentiorum animos pertentaret, & spem Collegij, quam iam antè Hieronymo Domeneco dederant, exploraret. Hieronymus enim cùm in sua patria Societatem vehementer expeteret, oblati ex hereditate materna, & è suo Canonicatu redditibus annuis, egerat ea de re sedulò cum Ignatio: cuius pijs votis vt Beatus Pater annueret, Araozio in Hispanijs tunc petri mandauit, vt Valentiam se conferret, & Petrum Domeneccum Hieronymi patrem de filij mente consilioque doceret. Fecit quod iubebatur Araozius, & sententiam voluntatemque patris mirè congruere cum pietate filij sensuque perspexit. Itaque de eius consilio detulit ad Ignatium litteras, rem prorsus vt maturaret, & quatuor quinque de Societate Valentiam quàm primùm mitteret. Quo accepto responso Bearus Pater Iacobum Mironem Valentium, qui in Lusitania Conimbricenti Collegio præerat, euocandum Valentiam putauit, aliosque nonnullos ab Vrbe mittendos. Araozius verò nobilitate rogante, Quadragesima etiam cohortante, verba aliquoties fecit ad populum persequentem, coronamque tam spissam, vt præ confertissima turba in templum aditus non paterent. Hac celebritate cùm primo Quadragesimæ Dominico die manè perorasse, post meridiem, dum ad ædem S. Mariæ Cõuentuarum dicturus accedit, non templum modò, sed & fenestras & vicina tecta, totamque aream obsessam multitudine reperit: ex qua multi imprans sedes occupasse, alij ieiunium inibi utcumque soluisse dicebantur. Ecce autem simul atque concionator appropinquans apparuit, ab his, qui templi foribus excludebantur, tollitur clamor,

121
Araozius multa præclarè gerit Barcinonæ.

122
Adiit Valentiam.

123
Agitur de instituyendo Collegio Valentia.

124
Ad audiendum Araozium mirum concursus.

clamor, vt producat suggestus in aream. Eo producto, nube etiam perpetua fauente umbra, prius dicentem vox & latera defecere, quam audiendi ardorem populus mitigaret. Eo die Araozius in gemina dictione quinque horas impleuit, pauloque post cum iam discessum ab vrbe ad ornans, ad idem cœnobium salutandi gratia, vt fit, sese referret, suspicari ciues, qui videre euntem, ad concionandum accedere, ita repente vndique conuolarunt, templumque compleverunt, vt religioni sibi duxerit Pater ad eum esurientibus animis, quamuis ex tempore panem vitæ non frangere. Denique summè paratos ad excipiendam diuinam culturam homines sensit, atque in eadem manere sententia, imò etiam ardentiore de collocando in ea vrbe Collegio. Cuius profectò principia si repetere velimus altius, ab ipso ducta reperiemus Ignatio. Qui cum olim Parisijs de Sociorum medicorumque consilio discessisset in patriam, & confirmata iam valitudine Pompeiopolim, Toletum, aliasque Hispaniæ vrbes ad Sociorum conficienda negotia, vt supra demonstratum est, peragrasset, tandem Valentiam venit, vt in Italiam solueret. Qua in vrbe dum natiugium opperitur, Castrum quemdã Carthusianum, Lutetia sibi peramicum, suarumque virtutum spectatorem offendit. Qui tam felici gratularus occurrit, Ignatium ad primarium patricium, sibi familiarem (is erat Martinus Petrus de Almacano, vir non minore in Deum pietate, quam generis nobilitate clarus) adducit. Apud hunc dies aliquot diuersatus, quotidianis sanctitatis exemplis, perpetuoque tenore vitæ, breui suarum laudum præconem, hospitem ipsum habuit. Cuius vox, patrocinante iam fama, magnos ad beatum virum concursus hominum excitauit, præparatisque opinione ipsa iam animis sanctus Pater, assidua rerum celestium tractatione, dicēdique ardore sic profuit, vt & multis salutis iniriū fuerit, & suæ familie semen Valentia reliquerit. Hinc nimirum fundata iam Societati tam faciles aditus: hinc Valentinarum ciuium ad expetendam complectendamque coloniam tanta propensio. Araozius autem Valentia ad Martij notatus Idus, Gandiam postea salutandi Ducis gratia Francisci Borgiæ contendit. Hic quoque Dei verbum instituto suo moreque prædicat, & quam nunc libenter à Duce recipitur, tam mox agrè dimittitur. Detulit ei suam Dux operam studiumque; ad promouendam rem Valentini Collegij, partemque sibi in eo instituendo & costruendo depoposcit. Cui Araozius actis, vt par erat, gratijs, ne liberalem animum aspernari videretur, rem dixit ab Ignatio Mironi mandatam: hunc Valentia propediem affuturum, & hunc potissimum consulendum. Fuerat etiam in animo Duci vnum aliquem de Societate à Pontifice Maximo postulare, qui filios Agarenorum, quorum in sua ditione magna vis erat, Christianis moribus informaret, & ad religionis cultum sanctius erudiret. Verum postea re diligentius agitata præstantius duxit, Gandiæ Collegium, vnde in omnem illam vineam nau cultores existerent, excitare, quam per vnum aut alterum hominē vni tantum parti membroue consulere.

Rebus ita cum Duce ciuitateque Valentina
Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

transactis, cœptum Araozius iter profequitur, magno vbique sui desiderio relicto quacumque transibat, Madriti præsertim: vbi Maria & Ioanna Caroli filijs postulantibus, verbâ fecit. Interim Iacobus Miro acceptis Ignatij litteris Valentiam discebat, tres secum socios ducens Franciscum Rojas Castellanus iam sacerdotem, Antonium Monim Lusitanum, & Iacobum Romanum. Ignatius verò quatuor alios ab Vrbe misit, Petrum Canalem, & Ioannem Guttam, Gallos, duosque præterea Italos, Iacobum quemdam Bononiensem, & Iacobum Mariam. Hi cum Valentiam attingissent, omnes à Petro Domeneco patre Hieronymi ceterisque primarijs ciuibus festa gratulatione recipiuntur, quibus & domus illa, quam ad eam rem Araozio designauerant, assignatur ampla satis, & Collegij peropportuna primordijs; nec ignobili vrbs loco, publicoque coniuncta Gymnasio. Iam nobili illa in Academia leuiori Sophistarum doctrina, quæ ad eam vsque ætatem viguerat, explosa, prohibita scientiæ diuinæ magistri, quam ceteris tradendis artibus præerant, qui germanam docendi rationem ex Parisiensis formula ac disciplina tenerent. At Miro, cum in studiorum ferias, quæ repeti nisi ad B. Lucæ natalitia non erat mos, eius incidisset aduentus; tantum cœpit temporis in animorum conferre salutem, quantum feriae illæ litterariæ concedebant. Quo in munere ea ciuitatis approbatione plausuque versatus est, vt illa in dies magis Societatis lataretur ingressu, & spem præberet vberiorum perficiendi Collegij. Instauratis litterarum studijs, quia Theologiæ curriculum Miro, Artium reliqui tres erant ingressi, hanc consulendi animis iniere rationem, vt Sabbatum diemque Domini, quos feriatis & inanes habebant, rebus diuinis procurandis animisque tuendis, reliquum verò hebdomadæ litterarum contentioni dicarent. Atque hac temperatione ad menses aliquot, dum neutrum studium negligunt, salutariter vsi sunt.

Eadem fermè inita ratio in Complutenfis Collegij primordijs. Quorum, vt significatum est, auctor Francisci Villanouæ pietas fuit, cum in tota vita, tum in sermone præcipue: quibus ille rebus ad eum sibi ex ea Academia optimum quemque deuinxerat, vt de Societatis inchoando Collegio summa consensione decreuerint. Eius rei causa mittuntur nonnulli Conimbria: qui cum Villanoua eadem in domo de aliena benignitate victitantes, vna eademque operâ, & Collegij statuendis initijs & litterarum disciplinæ vacabant, pari omnes integritate vitæ, pari laboris industria. Nec tamen animorum deferebantur obsequia, concurrente vndique ad exempla virtutum magna hominum multitudine, quorum multi aut vitæ genus in cœnobijs cum perfectiore mutabant, aut in medijs hominibus saltem mores. Ex ea disciplina prodijt F. Iacobus de Yepes, qui Societatem ille quidem in animo initio habebat, sed occasione quadam postea S. Hieronymi instituta suscepit: vbi & virtute & prudentia & litteris ita præstitit, vt eum dignum Rex Philippus Secundus existimaret, quem ad suas confessiones adhiberet, & postea iunior Philippus Episcopum Turiafonensis vrbs, Pontifice annuente, creauit:

I 3 Tres

126
Iacobus
Miro Conimbria
Valentiam
ad inchoandum
Collegium
migrat.

127
Datur opera
Valentia
& studiis
animarum
& litterarum.

128
Idem fit
Compluti
sub Francisco
Villanoua.

125
Araozius
Gandiam
adit ad
Ducem
Franciscum
Borgiam.

Tres etiam Societati obtulere sese, sitoque ad id exemplo alios quosdam ex academicis perpulerunt, reclamantibus Principibus viris, & rei insolentiam non ferentibus. Verum Deus (vt est eius consuetudo infimissima adminicula deligendi) multos abundantes doctrina, indoctum per hominem Villanouam, perque Ignatij discipulum, qui ipsam septemdecim ante annis Ignatium minus audierant, veram edocere sapientiam gaudebat.

129
Secundus
Rector Co-
nimbrica
Martinus
Saudicru-
cius Socj-
tam sexa-
ginta.

In Lusitania verò ipsa Simon Rodericius, Valentiam Complutumque quos Ignatius imperauerat, missis, & ijs, quos dixi, Louanensibus in patrium caelum remisit, sexaginta Conimbrica Socios habebat, designato ijs Martino Sancti-crucio Mitonis loco Rectore. Hos, quò magis ex instituto, & discendi contentione proficerent, & exercitatione virtutis, sapienter, vt ei diuinus sugerebat Spiritus, vt ex Ignatij eliciebat epistolis, certis legibus præceptisque muniuit. Deus, qui dat incrementa, continentem rigantium adiuuabat industriam, vt verbis exequi non satis queas quotidianos nouæ familiae, cum in omni varietate virtutum, tum in sui despicientia & abnegatione progressus. Exemplo nates suos Simon magis, quam sermonibus incitabat, & quam in ceteris adamabat Religiosi ordinis disciplinam, eam ipse vita & moribus exprimebat; nec Conimbrica prius extulit pedem, quam suis spectaret oculis præscriptarum legum in vnoquoque custodiam. Adiuumento ad hanc præclaram institutionem non mediocri fuerunt Andreas Ouiedus & Ioannes Aragonius multis & illustribus documentis cum ceterarum virtutum, tum canonicæ disciplinæ; vt in recentissimi cuiusque pectus horum spiritus redundaret. Nam de Francisco Strada, cuius iam concionum fama atque virtutum domesticorum animos occupauerat, commemorare quid attinet? Qui cum Conimbricam longo itinere peruenisset, in ipso penè aduentu ad abiectissima munera tanquam ad splendidissimas epulas inuitatur. Quæ is non minore caritate atque alacritate, quam sunt à caris oblata fratribus, obeunda suscepit: vt ea in re Ignatij discipulum posse agnoscere, nec ibi fidem desiderares aurium, vt famæ celebritati concederes, vbi præsentis virtutis testis esset oculus & aspectus.

130
Exemplo
sunt Socii
Conimbrici
Andreas
Ouiedus,
Ioan. Ara-
gonius, Fran-
ciscus Stra-
da.

Ab hoc humilitatis aditu Strada Societatis res vehementer domi forisque prouexit. Necdum ab itinere respirarat, cum à Simone iussus per omnem Quadragesimam festis Dominicisque diebus binas in die conciones instituit. Et quanquam egrigij concionatores in tam nobili ciuitate non decerant, ea tamen nouo homine degustato ad eum frequens accurrat: vt cum ædes non caperet vniuersos, aduocanda deinceps concio fuerit in aulam regiam. Fructus porro omni expectatione superior, emendatio morum, vulgi beneuolentia, nobilitatis de Societate iudicia sancta, academicorum præda, quorum se vndecim Societati de dedit. Franciscus in his Veira, qui diem extremum in India clausit, & Ioannes Gouea, Franciscus Petrius, & Michael Botellus, Antonius Monis Phœbi frater Regij cubicularij, quem Valentiam cum Mirone profectum supra demonstrauimus, & Confaluuus Vazius de Mello, qui Lusi-

131
Strada et-
iam perusi-
liter concio-
natur.

132
Aggregati
ad Societa-
tem Fran-
ciscus Veira,
Ioan. Gouea,
Franciscus Pe-
trius, Mi-

tania prouincia custos ac Prepositus obiit. Horum deinde exempla secuti sunt Ioannes Diētius Flāder, & Georgius Serranus, qui item fuit huius prouinciæ moderator ac præses; & non ita longè post Emmanuel Nobrega sacerdos, Regij Cancellarij ex fratre nepos, quem & spectata virtus, & Pontificij Iuris prudentia commendabat; qui primus Brasiliam prouinciam rexit. Sed flagitantium tantus numerus fuit, vt lectissimus quisque dumtaxat aggregaretur: nempe, quem vel eruditio non vulgaris, vel eximia aliqua, & præstans in idoles commendaret. Itaque Simon, qui prius ex Italia & Gallia Sociorum requirebat auxilia, postea rogauit Ignatium finem mittendi faceret. tanta erat & inuentium Societatem vberitas & affectantium. Qui postquam familiam suam Conimbricensem domesticæ disciplinæ præsidio circumsepsit ad omnem sanctitatis laudem, & generosæ victoriæ sui ipsius exacuisset, media circiter Quadragesima Olisippone se contulit. Hic non tam secundis rebus, præclaros progressus remorante Satana, quam ferendis adueris, & primillius temporis subeunda procella Societatem admodum illustrauit, à Ferdinando quodam Licentiatò, quod eius fratrem veluti otij domestici perturbatorem exegerat è Conimbricensi Collegio, petulanter conuicijs lacessitus, manibusque per summam contumeliam diuexatus. Nihil tamen inter hæc Simone tranquillius, qui cum vlcisci conuiciatorem, qua valebat apud Principes gratia, percussoremque facile posset, tamen & suæ professionis, & sui memor officij, maluit vltro supplicij deprecari. Sed à iustissimo Rege, quantum supplicij lenitatem exorauit, impunitatem tamen omnem impetrare non potuit. Nam & hunc & fratrem, quem contra Simonem multa edidisse cognorat, multat exilio, totoque suo regno pellit. Porro non solum apud multos passim in familiari sermone, sed libellis etiam scriptis, quos & ad Regem ipsum, & ad Henricum Inquisitorem Catholica veritatis, & ad Nunciū Apostolicum dedere, ipsa Societatis fundameta subruere conati erant. Omnes ferè immunitates, & iura ab Apostolica Sede ei concessa fidei mendacijs conuellebant & infirmabant. Docebant falso à Simone iactari Societatem vnius Apostolica Sedis potestati subijci, sed omnino ordinarijs Episcopis: vt corrigi ab ijs, & quibus vellent obligari legibus posset. Societatem in Lusitania nulla canonum disciplina, nullis certis legibus contineri, sed vnius Simonis arbitrio cuncta regi: qui nisi paucorum gratia, aut etiam imperitorum plausibus niteretur, desereretur à suis, oppugnaretur ab exteris. In simulabant etiam hominem contumaciæ, qui contra diploma Pontificis Maximi reuulsi numeri definiti cancellis Societatem plusquam sexaginta Sodalibus auxisset. Hæc & his affinia, vt erant excoGITATA leuiter & malitiosè cõficta, ita breui, sua sponte videlicet, conciderunt. Nam & binis Sedis Apostolicæ litteris, quibus Societatis instituta sanciantur, exhibitis; & deinde recentis diplomate, quo Societatem ipsam Pontifex Maximus priuilegijs ornat amplissimis, in apertum lucemque prolato, tota vrbè perspecta magis Societas est, & Simon ipse tanto clarior apud omnes effectus, quanto in

chael Botellus, Antonius Monis, Confaluuus Vazius, Ioann. Diētius, Georgius Serranus, Emmanuel Nobrega.

133
Simon &
Societas
exagitatur, & in illis strahitur.

utraque fortuna inuentus est fuisse constantior.

134
Araozius
Conimbricam
peruenit.

Accesserat interim Conimbricam Araozius a-
dolescente iam vere, & noua, quam inspererat,
Societate lætatus, dedit ad Ignatium litteras de
eius felicibus incrementis, de disciplinae religio-
sa ratione, de quotidianis studiorum progressibus,
de academicorum nobili frequentique conuen-
tu. Deinde Societatum quinque, quos ex Italia de-
duxerat adiuncto manipulo, cum & priuatis co-
hortationibus exemplo; domesticos, & publi-
cis concionibus incendisset externos, inde Al-
merinum, quod se Rex cum curia receperat, est

135
Adit Regem
& concio-
natur.

profectus. Eius exhilarati conspectu Rex & Re-
gina per multa ex eo de Societate cupidius adeo
iam late dispersa seiscitati cognoscunt. Eorum-
que rogatu Almerini primum, deinde Olisippo-
ne Eboræque, & vbiunque Rex ageret, publi-
cos sermones instituit, mutua sanè gratulatione
& concionibus & concionis. Erat enim quod
Deo mirificè gratularetur Araozius, cum & Re-
giæ curiæ ordinem ac disciplinam, & propensam
Lusitanorum in Societatem voluntatem pari ve-
neratione coniunctam intueretur. Cuius vbi que
aures de vijs publicis cum varia oppida permea-
ret, secundis populorum admiramentationibus,
quæ sine rubore audiri non poterant, persona-
bant, modò de se, modò de suis socijs, veluti pri-
scis illis Apostolis Apostolorumque vicarijs. Ead-
em Regis erant de Societate iudicia, qui Simonem
agrotantem, ut primum se contulit Almeri-
num, non alienum duxit Maiestate sua, vnà cum
Principe filio, Episcopiisque nonnullis inuisere.
Nec ita mox Eboræ, cum per æstiuas Gymnasij
ferias, illac quidam de Conimbricæ Collegij
Socijs ad ædè B. Mariæ ad Aquas Lupias, Socie-
tatis more peregrinarentur; Rex eo, quo incede-
bant, habitu ad sese clementer admisit, & ad con-
stantiam susceptæ mentis peramicis & tempesti-
uis monitis excitauit; siquæ illac præterea iter per-
egrinantes haberent, iussit ad se omnes adduci,
eorum conspectu quasi pater indulgentissimus
gaudens. Erat inter eos, cuius supra facta est
mentio, Olisipponensis Prætoris filius Rodericus
Menesius de Regijs olim pueris, præstanti in-
genio atque memoria adolescens, qui vel inte-
gras aliorum conciones reddebat ad verbum,
litterisque mandabat, germanus frater nobilis
virginis ex honorarijs Regiæ pedisse quis. Hunc
foror ut pannosum aspexit ac squallidum, sine la-
cerna, sine liberali viatoris amictu, dedecus id
suum interpretata, ciuitate muliebriter cepit &
discruciare se ipsa. Tantum aberat à vera rerum
intelligentia, quæ docet voluntariæ illius pau-
pertatis sordes aulicis splendoribus anteire: ne-
que eiusmodi squallorem Christianæ nobilitati
probro, sed decori atque ornamento esse.

136
Regis ac Re-
gina in So-
cietatem
voluntatis.

Ceterum Rodericus cuncto in itinere non modò
constantiam excellentem, sed etiam paupertatis
amorem exercuit, non ut interdum sit rerum to-
leranda penuria, sed copia recusanda. Namque
mater eius subodorata profectioem, homines
disposuerat, qui equis ceteroque suppeditando
commeatu peregrinum commodè ducerent, vel
fortè abducerent, alijs interuentis, qui tanquam
fortuito facti obuiam mendicanti stipem lucu-
lentam ingererent. Sed non minus fuit sagax Ro-

137
Roderici
Menesij a-
mor iuuu-
ta pauper-
tatis.

dericus in præfentiendis cognatorum artibus &
cauendis, qui tanquam ipsam iam sibi Euangeli-
cam paupertatem adoprasset in matrem, vbi que
salubrem eius duritiam matris terrenæ blanditijs
prætulit.

Hoc prospero rerum statu ipsis Bartholomæi
Apostoli Natalijs Faber Olisipponem appulit:
inde Eboram, vbi tunc aula versabatur, profe-
ctus, paucis diebus ita se Regi probauit, ut Rex
non amplius mittere in Castellam, sed apud se re-
tinere decerneret. Excurrit Pater subinde Co-
nimbricam, & inde reuersus, aduentante autu-
mno, decedit in morbum, vnde iustior iam moræ
causa homini nata: ut cum Regio consilio videret-
ur mens etiam conspirasse diuina. Dum Conim-
bricæ fuit, Ioannem Nunnium in Societatem ad-
legit. Sacerdotis, idemque Abbas erat, multa
prudencia præditus, ad pietatemque longè pro-
pensior: qui iam in de a principio ita sibi persuase-
rat, & in animum induxerat salutem sibi esse in
vnius orationis studio, eoque potissimum vita
genere, quæ contemplatione alitur, collocan-
dam. Præerat Ecclesiæ cuidam non admodum
frequenti procul ab vrbe Bracara passuum milie-
serè duodecim, loco (ut ei videbatur) ad suæ vitæ
rationes appposito. Hic quotidie quinas senasue
orationi tribuebat horas, multus erat in afflic-
to corpore: quotidiano etiam Missæ Sacro au-
diendisque confessionibus operam dabat: & grem-
gem suum diuino pascebat verbo & salutari collo-
quio: ut iam vulgò sanctus Abbas appellaretur.
Ipse tamen nequaquam sibi faciebat satis:
quod sacerdotij vtilibus vteretur, suoque vi-
ueret arbitrato, multum existimans ad perfectum
sui holocaustum deesse. Inter hos ad meliora vo-
cantis Dei instinctus Melchior eius frater pridem
in Societatem admissus, Compostellam ad sancti
Iacobi cum peregrinaretur, illac consuleto transijt
fratris animum tentaturus, posset nec ne de So-
cietatis institutis edoctus, ad eundem & ipse vi-
tam allici. Ille verò etsi de Societate ipsa sentire
optimè visus est; tamen quoniam ea susceptis vi-
tæ rationibus, quietique propolita aduersaretur,
ut quæ non sola mentis agitatione cõtenta in ipsa
quoque versetur actione, studiorum instituto-
rumque dissimilitudinem excusauit. Ita dimissus
Melchior, neuitquam ob iritum primum cona-
tum, spem curamque fratris, quod vellet, demum
trahendi deposuit. Cum igitur Fabrum præclara
sanctitatis fama in Lusitaniam præcurisset, hor-
tatur Abbatem per litteras, ut Conimbricam ne
graueretur accedere: inspecturus rationem viuendi
Sociorum, de quæ suæ vitæ genere comunicaturus
cum Petro Fabro primo Sociorum Ignatij,
viroque planè insignibus à Deo donis ornato,
qui propediem ex Germania expectabatur. His
litteris ad priores stimulos, quibus à sancto Spiritu
dies noctesque compungebatur, additis, Io-
annes certum sacrificiorum fecit numerum, totum
se Dei voluntati permittens; enixè que rogans, ut
significare, quod sibi futurum esset vitæ genus
gratissimum, vellet. Audijt sinceri animi preces
clementissimus Dominus, & apertè reuelauit sue
esse voluntatis, ut Conimbricam se conferret: à
Fabro sibi quod sequendum foret ostensum iri,
ipsumque in eodem viso Fabrum ostendit. Id

138

Faber Olisipponem peruenit.

agrotat.

139

Vocatio insignis ad Societatem Ioan Nunnij: qui deim fuit Ethio- pia Patriarcha.

quemadmodum factum sit Melchior eius frater, qui cetera scripsit, non tradit: sed (vt alij prodiderunt) videre sibi visus est per quietem sacerdotem in sacro sancta Liturgia sacrificantem, se verò ministrantem: cumque ad pacis osculum, quæ de illius Ecclesiæ more sacris operanti porrigitur, ventum esset, sacerdotem ex dextero porrectam latere recusasse, inuenientem sibi pacem ex lauo porrigi: illum verò ex dextero, vt mos ferebat, perseverasse, vicissimque è sinistro presbyterum: cumque ea de re longior esset altercatio, Ioannè somno esse solutum, & intellexisse sacerdotem sibi requirendum, qui esset ostensus, & ab eo pacem Domini, vt ille interpretaretur, sumendam. Hæc vbi statuisset, tamè ad certius explorandam Dei voluntatem, ad Angelorum confugisse Reginam, certo ei sacrificiorum dicaro numero, atque Matrem elementissimã videndam ei se præbuisse cum eodem sacerdote ad laus, quem sacrificantem ille conspexerat, ac monuisse, iret Conimbricam, & in Collegio famulum illum suum præstolaretur: ex ipso cogniturum quid à se Dei voluntas exigeret. Nec segnis ad imperium Ioannes fuit. Habitu pauperis assumpto Conimbricã pergit, ac velut hospes in Collegio ad quadraginta dies versatur assiduus inter luctantis animi angustias: veritus ne si Marthæ negotijs dato in Societatem nomine, nimium premeretur, sancti otij, cui iam insueuerat, dulcedine priuaretur, certisquæ dimissis sequeretur incerta. En tandem Faber, cuius vt os aspexit, planè simulacrum sibi antè ostensum agnoscens, animum illi suum penitus patefecit: ac genus, quod tenebat vitæ, & varias spirituum commotiones. Cui Pater, postquam cuncta diligenter audierat, Vnum hîc ego, inquit, monebo, ne in supremi iudicij die queraris tibi non satis explicatum fuisse. Posthac in tuo secessu vsuque contemplationis nequaquam tu pristinam pacem animi & dulcedinem experiere. Dum enim illud vitæ genus sequebare, quod acceptissimum Deo putabas, is tibi fideliter obsequenti celestium consolationum copiam largè suppeditabat: verùm cum iam noueris multò perfectius vitæ genus institui posse, quo in sancta paupertate atque obedientia temetipsum illi in sacrificium mactes, tuamque operam non ad exigui vnius populi, sed ad omnium mortalium salutem ex obedientiæ nutu deriuas, plurimas hauriens arumnas, inter ipsius vitæ versans discrimina ad gloriam eius maiorem; hinc iam tibi ne utriquam consuetæ aderit in otio tuo tranquillitas: sed assidui peruellent animum aculei, quod declines arumnas & crucem; & vestigia deseras Saluatoris, efca tui commodi ac priuata quietis illectus. Hac Fabri oratione tanquam diuino oraculo ictus, repente abijcit se eius ad pedes, paratumque offert ad nutum. At Faber, Sustine, inquit, consilium in præsentia: surge, vt moris tui est, mediam sub noctem ad preces; totumque te Numini diuino tradens prouoca dæmonem, vt, si quid post initam Societatem facturus tibi negotij est, faciat in præsens, & cuncta suæ prauitatis tentamenta exprobat. Orta dein luce sacrosanctum fac sacrificium, coramque Domino de instituenda vita delibera, & id sequere, quod eo loco decreueris. Cum paruisset, inque prouocan-

140

do dæmone, haud parua ex lucta superior euasisset, inque oratione & sacrificio egregijs diuinæ clementiæ recreatus esset pignoribus, in Societatem receptus est, & statim humilibus exerceri cæptus officijs: quæ tanta administrabat alacritate, rebus in omnibus ita dicto audiens erat Præsidum, vt affirmaret Faber ex ijs, qui iam vitæ spirituali insueuissent, neminem à se perfectum, qui tam facillè alieno arbitratu fingi flectique se sineret. Is haud ita longè post (vt suo loco narrabitur) Æthiopiæ creatus est Patriarcha, magnisque ad extremum virtutum meritis clarus, contentaneum his inijtjs vitæ exitum in India Goæ habuit.

Calebat tum Xauerius in India, & re Christiana in Commorino benè constituta, inter anni superioris extrema, & consequentis initia, Goam ad transigenda grauiâ pro religione negotia India cum Prætorè, reuertit. Deduxit secum adulescentes aliquot è nobilitate præcipua institutos in eo, quod diximus, contubernio, magna iam ex parte constructo. Et quoniam præclara iam fama rerum à Xauerio gestarum Goam prauolauerat, reditus nimirum eius maxima omnium gratulatione celebratus est. Hîc per solutis Episcopo Prætorique debitæ salutationis officijs, cum ad diuersandum in valetudinarium, & pauperum hospitium se de more reciperet; inuitus in contubernium illud Præsule iubente traducitur: nec prius Goa discessit, quàm illius iuuentutis in situendæ formam legesque præscriberet. Postea, quæ in rem Christianam à Prætorè postulatuerat, impetratis; reuertitur in oram Piscariam, Mansillam iam sacerdotio præditum reducens, ac tribus comitibus item sacerdotibus, quorum industria sollicitudines suas releuaret, adhibitis; non ex eadem illis inuente Societate, sed tamen eiusmodi, vt non inuiti operam ei suam ad animarum lucra conferrent. Cum his prouinciam partitus, quanquam in ijs omnibus, qui ad Christi partes transibant, instituendis elaborabat; plus tamen laboris ac curæ in imbuendos ac consignandos infantes, ne vitam prius amitterent, quam innocentiam recuperarent, insumpsit: id quod Mansillæ sollicitus anxiusque, & cæterorum sacerdotum auribus inculcabat. Porro neophytorum animos ita curabat, vt eorum corpora, cum res posceret, non desereret. Nec caruit illustri Dei prouidentia celeris eius in Commorinum reuersio. Nam cum Badagæ populi, fera tum gens & immanis, oræ Piscariæ finitimi, seu prædæ cupiditate, seu odio religionis accensi, totam illam regionem depopulando peruaderent; Christiani subita incurione perterriti, relictis extemplo vicis in maritimos scopulos modico interuallo diffugerant; haud dubiè fame, siti, æstu, ceterisque vitæ incommodis perituri, nisi calamitose fugæ Xauerius vicinis consessim actuarijs omni comætu refertis, & pecunia à magistratibus corrogata, misericors occurrisset. Eodem caritatis ardore frangere eorum cupiditatem atque insolentiam aggressus, qui Piscariæ præerant, superbè que neophytis imperabant, cum proficeret nihil, implorandam sibi Prætoris dexteram tum Cocini degentis, existimauit. Eoque tum se potissimum contulit, cum iam prosperos rei Christianæ spe-

141
Res Indiæ.
Xauerius
revertit
Goam.142
Redit in
Comorinũ
cum adiu-
toribus
Euangely.143
Succurrit
Christianis,
qui vexa-
bantur ab
Ethiopijs,
ab aurijs
præfectu.

raret

raret euentus, & vberem suam industriam mellem alacer meteret; trigintaque partim vicos, partim oppida probe iam culta & instituta relinqueret. Atque vt ex vno eodemque itinere duplicata litora referret, nauigatione relicta, per Trauancoris oram terrestri cursu contendit. Est enim Trauancor in Commorini promontorij latere Occiduo tractus maritimus, circiter octoginta millibus passuum longitudine ab Coulano oppido ad cuncum summum, vnde promontorium diximus in oram Piscariam flecti. Itaque ex ora Piscaria, quae Orientali iacet in promontorij latere, ad Occiduum transeuntes Trauancor longitudo Septentrionem versus Cocinum vsque succedit, Cocinoque demum Goam leucarum centum tractus ascendit. Trauancor vicis ferme triginta distinguitur. Incolae sunt piscatores partim Ethnici, quos Machoas appellant, partim Saraceni, Xauerio vehementer inuensi, quod Parauas accolae traduxisset ad Christum. Xauerius tamen eorum contemptis iris, & animarum praedae nihilominus inhians, vel disfluadentibus amicis infestissimam Christiano nomini regionem audacter ingreditur. Hic longe alia offendit omnia, atque inanis hominum trepidatio depingebat: non tamē diuinæ alienae fiduciae, qua peccus suum munire & confirmare didicerat. Sensit obeundis passim vicis mentes hominum molliores, nec abhorrentes ab Euangelica disciplina: vt vel hinc se intellexisse fateatur, & quam sit Deo, in Dei causa, sine haesitatione fidendum, & quam non extimescendi terrores hominum. Vir excelsi animi atque consilij, periclitatis prius animis Barbarorum, ad eorum non dubitauit adire tyrannum, & eum sibi blandis primū conciliare colloquijs, sensimque monita insinuare salutis; deinde patriam dissuadere superstitionem, in qua plus veneni delitesceret quam salutis, & cultum veri Numinis suadere, in quo salus hominū sita esset. Quod si fixum ac eertum ei esset, religionis cultum nulla ratione mutare, saltem eius mutandae potestatem edicto faceret ijs omnibus, quibus praererat. Id à Rege cum Xauerius extorsisset, inopinato gratulatus euentu, totam illam regionem auido pede percurrit tam diuite animarum praeda, vt hominum plus decem millia mense vertente salutis aqua perfuderit. Cuius laboris magnitudinem vnus ipse propemodum sustinebat, sed iucunditate animi tanta, vt eam nec stylo se posse consequi (cum ad Ignatium scriberet) confirmaret, nec oratione completi: quae quidem tanto erat optanda magis, quanto res inter aduersas probabatur esse solidior. Nam & hic pro grege fuit cum efferatis Badagis non sine capitis periculo dimicandum. Qui dum Trauancoris ingressi fines, neophytorum vicum vbi tum Xauerius erat, irumpunt, ingens repente clamor ab incolis tollitur, puerorum feminarumque ploratus. Quo sacerdos misericors excitatus luo neglecto capite in confertissimos barbaros sese iijcit, fide non ferro protectus, furentesque adeo vultu ipso verbóque conterritus; vt illi tantae constantiae obstupescerent miraculo, partim metu, partim pudore perfusi, sponte diffugerent. Hoc memorabile Xauerij facinus pietate plenissimum,

non minorem ei tota illa regione gratiam, quam opinionem famamque comparauit, vt vulgò Magni Patris vocabulum reportarit, & Rex ipse toto suo regno cunctis edixerit, vt magno Patri, perinde ac sibi cunctis in rebus obtemperarent. Itaque procedentem in late parentes campos verba de regno caeli facturum, ex diuersis vicis cateruæ ad quina, vel sena millia sequebantur, & odore sanctitatis illectæ, & suauitate doctrinae. Cumque opportunitate suggesti, humilis camporum planities & solitudo negaret, non alienum ducebat suae esse personae ac dignitatis, occurrentium cacumina arborum, vnde diuina semina longè lateque iactaret, ascendere, tanto in suis mox fecundiora segetibus, quāto & solertioribus essent excussa manibus, & terrae sinu auidiore concepta. Hunc in modum totam illam regionem sine defatigatione pererrans, & Christi iugo submittentis, curauit certis erigenda locis sacella viginti: ne aut sub arborum opacitate, vt antè fieri consueuerat, aut nautico sub linteo, carbasisque praetentis perageretur diuina mysteria. Eandem hinc & baptismo expiandi rationem, & neophytos instituendi formam (quam in ora Piscaria vel per se, vel per idoneos viros singulis solebat in pagis) perpetuò tenuit. Nec minora in hac, quam in illa ora contra inanes & commentitios deos odia reperit incolarum: vt & disturbatio ignominiosa sanorum, & simulacrorum declarabat euerfio. Adeo vnum nullum ei spectaculum letius iucundiusque, quā cum à suis cultoribus impura illa euerterentur idola, & probrosa illa numina protrita accōculcata, ludibria fierent puerilis aetatis. Manarenfes insulae finitimaē populi noua hac Parauarum Machoarumque pietate permoti, supplices & ipsi Patrem per interuencios ad suum euocare Baptismum. Pater autem ne ab alijs pro animarum salute negotijs, grauis simisq; Dei causis abduceretur, sacerdotem opere suae Vicarium ad eos legat. Qui cum iam plurimos piaculari tinxisset aqua, Iafanapatanius Ceilanæ terrae tyrannus, cuius in ditione Manarenfis erat insula, idolis suis ad amentiam addictus, inimicis in nouellum Christi gregem militum maria, miserabiles edidit strages. Sexcentorum caedes illa fuit Patino in pago, qui tum in India perobsecurus, nunc incolarum martyrio nobilis, Pagus Martyrum appellatur.

Hæc tyranni fauitia Xauerium impulit, vt sine cunctatione Cocinum peteret, Praetorianam opem teneret illi imploraturus Ecclesiae. Quo ex oppido datis ad Mansillam litteris, iubet eum confestim ex ora Piscaria in Trauancoris regna migrare, ad gregis ab se relicti custodiam: & ex itinere Macucum Commorini oppidum, quod rogatus ipse per negotia grauiora non potuit, sacro fonte lustrare. Cocini igitur Michaëlem Vazium Vicarium Episcopi generalem conuenit, hominemque diuinæ gloriae sua sponte percipidum impulit, vt coram ad edocendum Regem in Lusitaniam nauigare non dubitaret. Præua omnino apud Indos & perniciosa vigeant instituta, quibus acriter occurrendum fuit. Goæ Brachmanis fauebatur, daemonum simulacra multis locis colebantur impune, neophyti tota in ora Piscaria Regijs ab ministris opprimebantur, Co-

148
Magnus Pater, si cognomen sit.

149
Concionatur in late parentibus campis ex arboribus.

150
Excitat sacella viginti.

151
In insula Manarim sexcenti Christiani ab Ethnico Rege occiduntur. pro reliquis Xauerius elaborat.

152
Mansillam in Trauancoris oram mittit.

144
Transiit in oram Trauancoris.

145
Impetrat à Rege Ethnico potestatem populis ad Christi sacramini grandia.

146
Plurimos Christo parit.

147
Maximo animo infert se in periculum, vt neophytos tuentur.

153
*Multa ab
 Rege Lusitano pro
 religione im-
 petrat.*

cinenfis Rex, quanquam cum Lusitanis amicitiae fœdere copulatus, bona omnium, qui baptismum susceperant, proscribat: quæ res multos à baptismo deterrebat. Quibus rebus & ex Michaële coram, & à Xaverij litteris Rex cognitis, non solum animum adiecit, ut operas quamplurimas & lectissimas in Indiam mitteret; sed etiam gravissimis litteris Prætori mandavit, ut toto agro Goënsi impura demonum signa, nec publice, nec priuatim vlla ratione permitteret, & in quos tanta impietatis vel tenuissima suspicio caderet, in eos grauitate ac seuerè animaduertent. Itemque ne Brachmanum Ethnicorumque solennia, festi que dies agerentur; neque publica munera, quæ paulò antè mandari Ethnicis consueuerant, ijs in posterum mandarentur; sed ad honores & magistratus nouella deinceps Christi soboles vocarentur, quò & à cæteris Christi religio susciperetur alacrius, & maiore vulgò haberetur in pretio. Similiter ne mancipia Saracenis ac Mauris ex Ethnicorum numero venderentur: quò facilius traducerentur ad Christum. Porò templa vero æternoque Deo varijs locis extruerentur: Christiani in posterum parcerentur, intactis eorum à Cocini Rege fortunis: ad quem etiam ea de causa

Rex ipse Lusitanus ardentibus litteras dedit. Quæ quidem omnia, & id genus alia facillè impetrarant ab eo Xaverius, sed in exhauriendis Regijs mandatis ministrorum desiderata se dilata est. Tanto rei Christianæ emolumento Xaverius Cocini ex itinere factò ad Prætorem, qui Cambaiam versus tendebat, euolans Iapanapanij Regis in Manareses crudelitatem exposuit. Sola audita tot innocentium cede, sic in tyrannum exarsit; ut effervescentis iræ flamma mulcenda Xaverio fuerit. Opportunè per eos dies ad eundem Prætorem Iapanapanij Regis germanus frater regni hæres, fraternæ crudelitatis metu confugerat, vltro serioque pollicitus, si Lusitanis armis in regnum suum restitueretur, cum regni se proceribus Christianum fore. Quo promisso Prætore adductus, iubet è vestigio ad Nagapanum, Lusitanorum in ora Piscaria oppidum, quod contra Iapanapaniam situm est, validam ornari classem, ut tyranni frater, si Christiana sacra susciperet, restitueretur in regnum. Tyrannus verò ipse, tot innocentium carnifex, vel eodem sauitia iugularetur exemplo, vel ad Xaverij mulcetur arbitrium. Sed rem totã, ut opportuniore loco commemorabitur, casus inopinatus euerit.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER QVINTVS.

1545

I
Decem Societatis hoc tempore domicilia, Roma, Patani, Colonia, Lonani, Parisi, Compluti, Valentia, Olyssipone, Conimbri, et, Goa.

Riebatur in eodem sæculo annus quintus & quadragesimus, cum sedes domusque decem in varijs orbis terrarum partibus constituta Societas incolebat. Proximè namque ad superiores domos accesserant in Hispania Complutensis & Valentina, in Germania Coloniensis; quibus meritò adnumeratur è suscepta iam dudum Seminarij procuracione, Goënsis in India. Erant tamen adhuc sedes istæ sine suo censu, sine prouentu, nec præter Romanam & Lusitanas, vlla erat ad diuturnitatem fundata & constituta satis. Omnia quippe tum rudia atque inchoata, ut rerum fermè ceterarum initia, sed tamen eiusmodi, ut tanquam in sementi futurae messis vbertatem aspiceres. Quanquam autem alienis vbi que subsidijs suam Societas mitigabat inopiam; tamen non idcirco sinum coarctabat suum, nec se petentibus denegabat. Verùm curis suis in Deum, vnde erat suspensa, proiectis, quotquot illa Maiestas mitteret, admittebat: quorum eo maior in dies numerus erat, quo sincera eius in homines studia in dies magis celebrabantur: eaque de causa passim à populis, passim à Principibus expetebatur. Sed ne nimium secundo cursu naufragij aliquid faceret, cautè omnia circumspiciens Ignatius, statuit apud animum suum duo sibi antiquissima semper fore: alterum, ne quempiam sine magno delectu Societate reciperet; alterum, ne quis in eam iam receptus ad a-

nimarum antè causas adhiberetur, quam multa & magna suæ documenta virtutis atque prudentiæ domi forisque dedisset. Vñ quippe quotidiano reddebatur Beatus Pater in tractanda Societate solerrior, & Oecumenico iam instante Concilio facillè poterat admoneri, laborandum suæ esse familiæ de tuenda opinione iam parta, si è Concilij Patribus sua vellet instituta probari, & cunctæ simul Ecclesiæ, qualis hæc Societas esset, quibusque imbuta moribus, declarari. Hisce animi decretis ac legibus ita parebat, ut cum multis ex partibus Dynastarum ac Præsulum postulacionibus virgeretur, suorum potius paucitatem excusaret, quam ut in aliquod discrimen Societatis nomen, si temere annuisset, offerret. Cumque ex omni ætate complures Societatis in eunda gratia concurrerent; is ita cuiusque naturam atque indolem, vires ac propensionem explorabat; ita vitam omnem ac mores excutiebat, adhibito non domesticorum modò, verum etiam externorum notorumque testimonio, ut neminem non ad id natum, ac propè factum in suum cœtum numerumque conscriberet. Malebat quippe, quod crebris solebat vsurpare sermonibus, Societatem virtute præstare, quam numero: & re magis ipsa, quam nomine cultumque distingui. Et quanquam studio ad eos maxime ferebatur, quorùm iam cernebat haud exiguos in doctrina processus; tamen ad instantia Ecclesiæ tempora, non tam eos, qui doctrina, quam qui rerum vsu valerent, & in communi

2
Cura Beati Ignatii in delectu terminum, & sedibus noua recipiendū.